

XXXII. évfolyam, 1. szám

2025. február 15.

PRIETENIA

PRZYJAŹŃ

ПРИЯТЕЛСТВО

URTÁSISJÉ

PRIJATELSTVA

PRIATELSTVO

ДРУЖБА

PRIJATELSTVO

FREUNDSCHAFT

ΦΙΛΙΑ

ПРИЯТЕЛСТВО

ԲԱՐԵՎՈՒԹՅՈՒՆ

AMALIPE

ПРИЯТЕЛСТВО

BARÁTSÁG

KULTURÁLIS ÉS KÖZÉLETI FOLYÓIRAT

BARÁTSÁG

Magyarország népei
kölcsönös megismerkedését szolgáló
folyóirat

Megjelenik hatszor egy évben.

Alapította 1994-ben:
Ember Mária és Mayer Éva

Kiadó:
Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége

A kiadásért felel:
Hollerné Racskó Erzsébet elnök

Felelős szerkesztő:
Mayer Éva

Olvasószerkesztő:
Hegedűs Sándor

Művészeti szerkesztő:
Szélpál Éva

Szerkesztő munkatárs:
Balányi Klára

A szerkesztőség postacíme:

Barátság szerkesztősége

1519 Budapest, Pf. 452.

Telefon: 203-2858

E-mail címeink:

baratsagujsag@gmail.com

eva.mayer@nemzetisegek.hu

ISSN 1218-0149 (nyomtatott)

Terjeszti az ONÖSZ
és a Lapker Zrt.

Nyomdai előállítás:

Croatica Kulturális, Információs és Kiadói
Nonprofit Kft.

Felelős vezető:

Skrlinné Sákán Tímea ügyvezető igazgató

www.croatica.hu

ISSN 2061-0718 (Online)

Online szerkesztő:

Boros Árpád e.v.

<http://nemzetisegek.hu>

E lapszámunk megjelenését

a Miniszterelnökség

Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért

Felelős Államtitkársága,

a Közhasznú Hermann-Niermann Alapítvány,

az Országos Horvát Önkormányzat

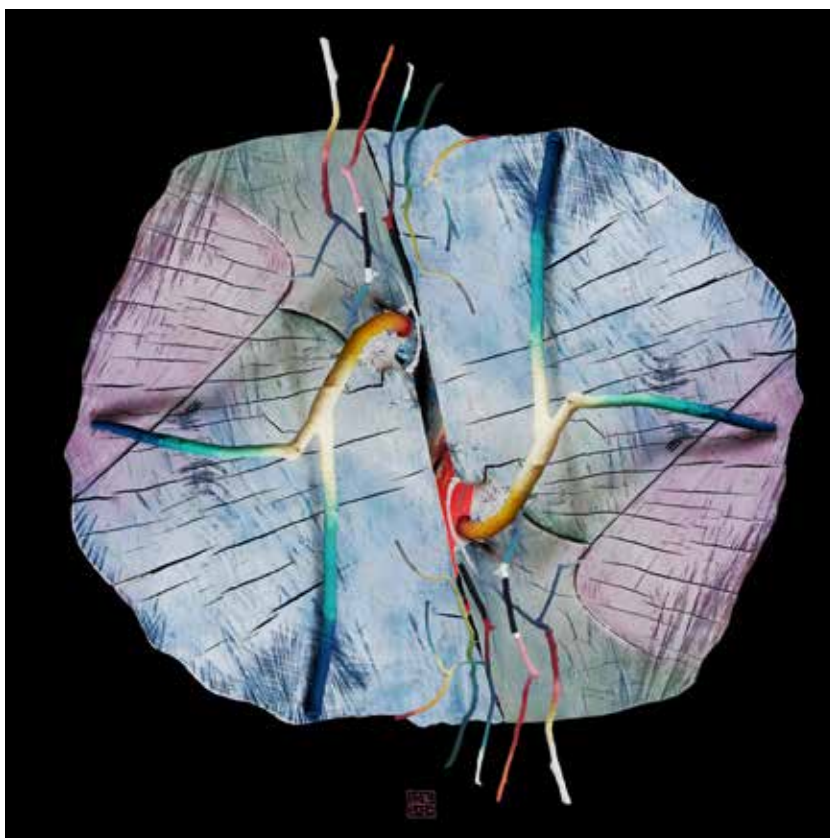
és a Bethlen Gábor Alapkezelő

támogatta.

Szyksznian Wanda alkotásaiból

A remény után is van esély 2024. (festett fa + fotó + digitális technika, 50x50 cm)

A jegenyefa inspiráló szelete, grafikai sorozat 2025. (fotó + digitális montázs, 50x50 cm)

Címlapunkon – Szyksznian Wanda: ARC 2024.

tollrajz + digitális technika, 50x50 cm

A pécsi Kodály Központban ünnepelték az országos gálát

Szeiberling Krisztina bemutatja a Vecsési Zeneiskola Fúvószenekarát

A veszprémi Lovassy Gimnázium Wespremer Buam énekegyüttese

Pilisvörösvári Heimatwerk, amelynek négy korcsoportban mintegy 100 tagja van

Országos Gálaműsor a Kodály Központban

A Véméni Táncsoport sváb táncokat állított színpadra

A Glück auf! (Szerencse fel!) nagymányoki kórus is fellépett az országos gála műsorában

Fekedi harmonikások

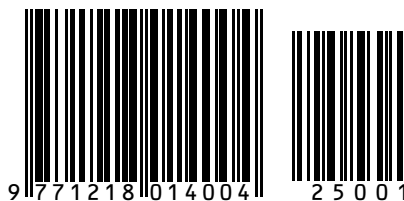
Ruip Gergő felvételei

Cikkünk a 11711. oldalon olvasható!

Ára: 300 Ft

A szekszárdi Deutsche Bühne színészei megköszönik a tapsot

Farsangi versek

Dsida Jenő

Február

A farsang dicsérete

Egy sarkon, hol a lámpa fénye halvány,
egymásra torlik két fura menet,
megállnak és hosszú farkasszemet
néznek, zászlójukat kissé lehajtván.

Az egyik bűnt sirat és bűnt temet,
gyertyásan, zsolozsmával mind az ajkán,
a másik csapat maskarába varrt fán
ördögfejet visz, táncol és nevet.

Vezérük, kit már lángos kárhozat nyál,
bűnbánon látja angyalok karát
s szemét lehúnyja méla áhitattal;

míg a zarándokfő, egy véri barát,
szíve mélyén, mely zárva hét lakattal,
idézi antik istenek nyarát.

Csoóri Sándor

Farsang napi kutyabál

De érdekes volna,
ha kutyabál volna,
s farsang napján
minden kutya
bálba kutyagolna.
Nagy kutya is,
kis kutya is,
kit csíp még a bolha is.

Komondor kényelmes,
lassú táncot ropta,
Puli Pali csárdást,
ahogy meg van írva;
sötét szőre, bozontja
a szemébe lógna.
Csau csacsacsázna,
a foxi bokázna,
a többi vén kutya meg
leülne a hóba.

Előfizethető az Országos Nemzetiségi
Önkormányzatok Szövetsége
Barátság folyóirat számlaszámán:
11743057-26413457

BARÁTSÁG

XXXII. évfolyam, 1. szám

2025. február 15.

TARTALOM

KITÜNTETETTEK

Nemzetiségekért Díj 2024 11704

KÖZÖS EURÓPÁNK

Interjú Soltész Miklós államtitkárral 11708

Magyarországi Németek Gálaműsora

Pécsett 11711

Bemutatjuk az új országos elnököket 11716

Búcsúznak... 11724

A fabábú új életre kelt, Budafoki tanösvény

átadása 11726

Kincsek az értéktárakból 11728

XX. SZÁZAD

80 éve történt... 11734

ÉVFORDULÓ

A Magyarországi Németek Előzetésének

Emléknapja – a „málenkij robotra”

hurcolás évfordulója 11736

KÖNYV

Az etnikai sokszínűség jegyében 11738

A Dunakanyar kincse Kismaros, Verőce,

Kóspallag arany háromszögében 11743

FEBRUÁRI ESTÉKRE

Benedek István Gábor: A vendég 11745

Pfeiffer Gábor Lábnymok a sárban

(részlet) 11750

TARTALOMJEGYZÉK 2024 11753

HÁZAINK TÁJA

Februári finomságok 11756

INHALT, CONTENTS 11758

Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft

Kapcsolat: Somogyi Zsuzsanna, ONÖSZ
e-mail cím: zsuzsanna.somogyi@slovaci.hu
telefon: +36 30 211 3980

Nemzetiségekért Díj 2024

December 18-án, a Nemzetiségek napján huszonkilencedik alkalommal adták át a hazai nemzetiségek érdekében a közéletben, az oktatásban, a kultúrában, az egyházi életben, a tudományban, a tömegtájékoztatásban, a gazdasági önszerveződésben kiemelkedő tevékenységet végző személyeknek és szervezeteknek adományozható Nemzetiségekért Díjakat. Az ENSZ 1992. december 18-án fogadta el a Nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó emberek jogairól szóló nyilatkozatot. Ez volt az első olyan átfogó nemzetközi dokumentum, amely az államok számára előírja a kisebbségek létének, identitásának védelmét, rendelkezik a kisebbségek saját kultúrához, hitéhez és nyelvhasználatához való jogáról, a kisebbségeket érintő ügyek eldöntésében való érdemi részvételről, a határokon átívelő szabad kapcsolattartásról. Magyarországon 1995. szeptember 21-én döntött arról a kormány, hogy december 18-a a kisebbségek napja, és ekkor alapították a Kisebbségekért díjat is; 2012-ben az Országgyűlés a napot a nemzetiségek napjának, az ez alkalomból odaítélt díjat pedig Nemzetiségekért díjnak nyilvánította.

Orbán Viktor, Magyarország miniszterelnöke megbízásából Soltész Miklós miniszterhelyettes, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkára és dr. Fűrjes Zoltán egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkára a Bolgár Művelődési Házban adták át a 2024. évi Nemzetiségekért Díjakat.

Ünnepi beszédében Soltész Miklós megemlítette, hogy a legutóbbi népszámlálás eredményei szerint a 2011-es adatokhoz képest jó néhány nemzetiség esetében nagy arányban csökkent a magukat az adott közösséghez tartozónak vallók aránya, de – mint fogalmazott – senki se ijedjen meg, mert a két felmérés kérdőíve és a kitöltési módja összehasonlíthatatlan. A számok helyett inkább azt kell nézni, hogy a kormány és a nemzetiségek által az elmúlt évtizedben közösen végzett munka meghozta gyümölcsét az oktatásban, a nevelésben, a kultúrában, az önkormányzati és a támogatási rendszerben – emelte ki, hozzátéve, hogy ezt a munkát kell folytatni és erősíteni az összes nemzetiségi közösségben. Megjegyezte továbbá azt is, hogy a háborúk, és az azokból fakadó nehézségek által okozott akadályokat is sikerült jól venni. Az országos és a helyi önkormányzatok nagyszerű munkájának köszönhetően legyőzték az energetikai és gazdasági nehézségeket. Az államtitkár úgy vélekedett, hogy Európa és a világ „szörnyű helyzete” a nemzetek közötti meg nem értésből, a nagyhatalmi ambíciókból, valamint a kisebbségek, nemzetiségek elnyomásából fakad.

Utóbbi miatt volt fontos az Európai Unió (EU) Tanácsának magyar elnöksége alkalmából a *Nemzeti kisebbségek helyzete az EU-ban* címmel

rendezett nemzetközi konferencia, amely után számos olyan visszajelzés érkezett, miszerint a magyar nemzetiségi politika követendő példa – mondta Soltész Miklós.

Az államtitkár hangsúlyozta, Magyarországon erős a nemzetiségi politika és erősek a nemzetiségek is, amelyek sokat tudnak segíteni a kétoldalú kapcsolatok ápolásában.

A díjat ez alkalommal tizenkét személynek és egy szervezetnek ítéltek oda. Soltész Miklós miniszterhelyettestől, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkárától a Nemzetiségek Napja alkalmából, kimagasló színvonalú munkája elismeréseként Nemzetiségekért díjat vehetett át:

Ruszev Dimitrov Roszen,

aki 1946-ban született Bulgáriában, grafikát tanult a szófiai Művészeti Akadémián, majd Budapestre költözött, ahol a Képzőművészeti Főiskolán végzett. 1976 óta tagja a Magyar Képzőművészek Szövetségének. Számos országban összesen több mint ötven önálló kiállítása volt. Évek óta a magyarországi bolgár közösség kulturális életének cselekvő részese. A budapesti Hriszto Botev Bolgár Iskola rajztanáráként dolgozott, valamint a Haemus kétnyelvű kulturális és társadalmi folyóirat szerkesztőbizottságának tagja és művészeti szerkesztője volt. Ő tervezte a Magyarországi Bolgárok Egyesülete, a Bolgár Országos Önkormányzat, a Malko Teatro – a magyarországi bolgárok színháza –, a Haemeus magazin, valamint a Jantra és a Roszica táncgyűtések logóját. Képeivel rendszeres résztvevője a bolgár művészek magyarországi közös kiállításainak.

Akritidu Szofia,

aki a görög polgárháború elől menekülve érkezett Magyarországra. Történelem-ország szakon diplomázott. Egyetemistaként ingyen tolmácsolt a görögországi börtönökből szabadult és a magyarországi orvosi ellátásra szorult betegeknek. Általános iskolákban szaktanárként tanított, délutánoként pedig a görög menekültek gyermekeit tanította görög nyelvre. Idegenvezetői szakképesítést szerzett, s a tanítás mellett görög csoportoknak mutatta be Budapestet és az ország különböző nevezetességeit. A Budapest XVIII. kerületi Görög Nemzetiségi Önkormányzat elnöke és az Országos Görög Önkormányzat képviselője, oktatási felelőse volt, emellett szimpóziumok, konferenciák szervezője és előadója.

Tislér Jolán,

aki magyarországi horvát tanár, költő. Verseket, prózákat ír horvát irodalmi nyelven és kajhorvát nyelvjárásban. 1951-ben családjával Tedére telepítették ki, ahol egy százhatvan fős barakkban embertelen körülmények között éltek. 1953-ban szabadultak, de szülőhelyére, Tótszerdahelyre 1956-ig nem mehettek vissza. Később a murakeresztúri általános iskolában magyar nyelv és irodalom, valamint horvát nyelv és irodalom szakos tanárként dolgozott. 1994-től nyugdíjba vonulásáig a tótszerdahelyi általános iskola igazgatója volt. Felterjesztése alapján lett a Tótszerdahelyi Általános Iskola névadója Zrínyi Katarina. A Muramenti Horvátok Egyesületének alapító elnöke, több irodalmi mű, valamint horvát nyelvű tankönyv szerzője.

Rege Béláné,

aki közéleti szerepvállalásai során települési önkormányzatokban, valamint a fővárosi és az országos lengyel önkormányzatban is tevékenykedett. A Magyarországi Lengyel Katolikusok Szent Adalbert Egyesületének alapító tagja, melyben a Magyarországon élő lengyel nemzetiség identitása és a magyar-lengyel kulturális hagyományok megőrzéséért dolgozott. Az Érdi Lengyel-Magyar Kulturális Egyesület

első elnökeként számos rendezvényt és nyelvtanfolyamot szervezett. Munkájával hozzájárult testvérvárosi együttműködések kialakításához. A kőbányai lengyel nemzetiségi templom és a kőbányai Lengyel Ház épületeinek tatarozásában, bővítésében és karbantartásában, is segédkezett.

Köhlerné Koch Ilona,

aki Mórágyon nevelkedett német nemzetiségi családban. Alapító tagja a Mórági Német Nemzetiségi Táncsoportnak, amelynek később művészeti vezetője lett. A kisdorogi Blaue Enzian német táncsoport művészeti vezetőjeként is tevékenykedett. A Kränzlein Néptánc Egyesület vezetését 1988-ban vette át. Az egyesület rendszeresen részt vesz hazai és nemzetközi fesztiválokon. Több helyi gyűjtés, majd abból készült tánckoreográfia is fűződik a nevéhez. A Bonyhádi Német Önkormányzat alelnöke, majd elnöke, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának tagja, s aktívan tevékenykedik a Tolna Megyei Német Önkormányzatok Szövetségében is. 2008-ban a Landesrat – Magyarországi Német Kórusok, Zenekarok és Táncsoportok Országos Szövetségében a tánc-szekció alelnökévé választották. Számos nemzetiségi rendezvény szervezője.

Várady Mária,

aki Nagybányán született. Az 1990-es évek végétől rendszeres fellépője a Fővárosi Örmény Klubnak. 2006 óta a Budavári Nemzetiségi Önkormányzat elnöke, és az Országos Örmény Önkormányzat tagja. Részt vett a Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület létrehozásában. Rendszeresen fellép örmény szerzők darabjaiban. Ő rendezte az örmény genocídium kilencvenedik évfordulóján tartott megemlékezést. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek rendszeres írója. Tizenöt éve az ANI – Budavári Örmény Színház vezetője. Megalakulása óta szervezi az Erdélyi Örmény Kulturális Központ programjait. Az örmény genocídium emlékére készült Vér és Rubin előadás dramaturgja. Fordítóként is tevékenykedik, Ady Endre verseit ültette át örmény nyelvre.

„Bódi” Varga Gusztáv,

aki 1978-ban alapította meg saját együttesét, a Nagyecsedti Fekete Szemeket, majd később a Fekete Szemek Zeneműkiadót, amellyel harmincöt albumot adtak ki, közülük számos arany- és platinalemez lett. Minden dalban megjelennek a lovári nyelvű dalszövegek, ezzel is hozzájárulva a roma nyelv megőrzéséhez. A roma gasztronómia megismertetése érdekében feleségével két szakácskönyvet jelentetett meg. Több mint ötven tehetséges roma fiatalt fedezett fel és indított el a zenei pályán, akik közül számosan alakítottak együttest, tánckart. A Bódi család tagjai eddig több mint ötszázhusz jótékonyági rendezvényen vettek részt.

Prof. Dr. Sipiczki Máttyás,

aki a Szegedi Tudományegyetemen szerzett diplomát. 1984-ben megalapította a Debreceni Egyetem Genetika Tanszékét, ahol később dékáni, majd rektorhelyettesi posztot is betöltött. Vendégprofesszor volt Japánban, s emellett számos nemzetközi tudományos rendezvény elnöke és szervezője. 1982-től az MTA tudományos kandidátusa, 1993-tól a biológiai tudomány doktora. A Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetségének elnöke, később alelnöke volt. Alapítója a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetének, és sokáig vezette a Kutatóintézet Tudományos Tanácsát. Több cikluson keresztül tagja volt az Országos Szlovák Önkormányzat Közgyűlésének és bizottságainak. Jelenleg a Magyarországi Szlovákok Szövetsége Közhasznú Alapítvány Kuratóriumának elnöke.

Rádné Zsuró Juliánna Mária,

aki az ELTE Bölcsészettudományi Karának román-orsz szakán végzett kiváló minősítéssel. 1965-től nyugdíjba vonulásáig a Nicolae Bălcescu Román Gimnázium meghatározó, karizmatikus romántanára volt. Pályája során nemcsak ismeretek átadására törekedett, hanem személyes példamutatással nevelt, és mindent megtett a fiatalok román anyanyelvének és nemzeti örökségének megtartásáért. Számos diákot készített fel országos tanulmányi versenyekre. Nyugdíjba vonulásakor a végzősök számára alapítványi díjat hozott létre, mely az iskola leg-rangosabb elismerése lett.

a Hodinka Antal Ruszin Tudományos Intézet,

amely 2016. évi megalakulása óta jelentős tudományos és szervezési tevékenységet folytat a ruszin nemzetiség történelmének, néprajzának és nyelvének kutatásával, megőrzésével kapcsolatban. Gondozásukban számos magas színvonalú tudományos kiadvány látott napvilágot, melyek szakmai konferenciák és rendezvények tudományos előadásainak forrásai. 2022 őszén nagyszabású konferenciát rendeztek „A világ ruszinisztikája ma” címmel Budapesten. Az Intézet több kutatási célú utazást is szervezett a ruszin örökség feltárása érdekében. (Az elismerést *dr. Káprály Mihály*, az intézet tudományos titkára vette át.)

Sztepanov Szlobodánné,

aki több mint huszonhat éve tevékenykedik a Mohácsi Szerb Önkormányzatban, melynek jelenleg is tagja és korelnöke. Vezetése alatt az önkormányzat számos közösségépítő és hagyományörző programot valósított meg. A mohácsi Szerb Olvasókör, valamint a Magyarországi Szerb Színház mohácsi fellépéseinek szervezőjeként kiemelkedő szerepet játszik a helyi szerb kulturális élet fellendítésében. Ő a mohácsi szerb közösség vallási ünnepeinek, zarándokútjainak fő szervezője. A mohácsi szerb templom felújításában is nagy szerepet vállalt.

Bartakovics Ilona,

aki a Soproni Óvónőképző Intézetben szerzett diplomát, majd a Szombathelyi Berzsenyi Dániel Főiskolán szlovén nyelv és irodalom szakos tanári képezést. 1979-2010 között Szentgotthárd-Rábatótfalu tagóvodájában dolgozott. A városi óvoda szlovén csoportjában nyugdíjasként is a mai napig aktívan tevékenykedik. A városrész nemzetiségi programjainak meghatározó szervezője, és részt vesz a helyi gyülekezetek életében. 1998 óta tagja, majd elnöke lett a Szentgotthárd-Rábatótfalu Szlovén Nemzetiségi Önkormányzatnak. Tagja a Magyarországi Szlovének Szövetségének, a szervezet Kamarakórusának és az Országos Szlovén Önkormányzatnak, elnöke az OSZÖ Kulturális Bizottságának.

Szofilkanics Judit,

aki Magyarországon elsőként kezdeményezte az ukrán nyelv, kultúra, hagyományok és történelem középiskolai oktatását. Elkészítette az ukrán nyelvoktatási pedagógiai programot, valamint gimnáziumi tantervet. Tanulmányait követően a Nyíregyházi Főiskolán, az Ukrán és Ruszin Nyelv Tanszéken kezdte el az oktatást. A nyíregyházi Ukrán Önkormányzat ukrán nyelvű iskolájának alapítója. A kárpátaljai magyar ajkú papnövendékek részére egyházi szakszótárt dolgozott ki. Évekig volt a Nyíregyházi Ukrán Önkormányzat elnöke. Az Országos Ukrán Önkormányzat tagja és az Oktatási Bizottság elnöke, az Országos Ukrán Szavalóverseny ihletője. Nyári nyelvi táborok, tanulmányi kirándulások felelőse.

Gratulálunk a kitüntetetteknek!

„Európában egyedülálló munkát végzünk a nemzetiségekkel”

Interjú Soltész Miklós egyházi és nemzetiségi ügyekért felelős államtitkárral

– Miként értékeli 2024 eredményeit, és mi várható az idei évben?

– A nemzetiségi támogatások és programok szempontjából is meghatározó, milyen gazdasági és politikai környezetben élünk. Az elmúlt évet is beárnyékolta az ukrán háború, aminek következményeit megérezzük Magyarországon, Európában is. A gazdasági nehézségek, a korábbi évek elszabaduló energiaárjai az intézményfenntartó nemzetiségi önkormányzatoknak ugyanúgy nehézséget okoztak, akár csak az egyházi és állami fenntartásúak esetében. Már a fennmaradáshoz, a működéshez is nagyon sok plusz támogatásra volt szükség tavaly, ám ez nem volt látványos. Keveset beszélünk arról a kiemelkedő energiakompensációs támogatásról, amit több mint 2,6 milliárd forint értékben kaptak a nemzetiségi önkormányzatok.

Az eredmények szempontjából fontos, milyen környezetből kellett kiindulni. Nagy előrelépés, hogy az elmúlt egy évtizedben a nemzetiségi önkormányzatok által fenntartott intézmények (óvodák, általános és középiskolák) száma több mint nyolcszorosára növekedett, ami az ott dolgozó pedagógusok fizetésének biztosításával is jár. Fontos kiemelni, hogy a tavaly országosan elindult pedagógus béremelésnek az egyházi és nemzetiségi fenntartású iskolák is részesei voltak, a nemzetiségi pedagógusok bérpótléka további összeggel járult hozzá a pedagógusbérek rendezéséhez. Az elmúlt évek során elindított többféle ösztöndíjrendszer számos ponton segíti a közösség életben maradását. A felsőoktatásban tanuló pedagógushallgatók ösztöndíja a pályán maradás támogatását célozza, a középfokú nemzetiségi oktatási intézményben tanulókat tanulmányi ösztöndíjjal motiváljuk. Mindezt az elmúlt évben is folytattuk, tehát a nehézségek ellenére sikeresnek mondhatjuk a 2024-es évet, hiszen a nemzetiségek megmaradásánál az egyik legfontosabb terület az oktatás-nevelés.

Az idei év sem lesz könnyű, de bízunk a háború befejeződésében, és ezáltal a gazdaság erősödésében, mert ez további lehetőséget jelent a nemzetiségek támogatására is. Az elmúlt tíz évben már annyi minden megújult, hogy mondhatjuk, a munka dandárját már elvégeztük. Ez azt jelenti, hogy idén és a következő években olyan területekre is figyelmet fordíthatunk, ahová eddig kevesebb jutott vagy ahol még nagyobb összeg szükséges egy több ütemű beruházáshoz.

– Milyen beruházások folytak az előző évben, és hogyan folytatódnak ezek, indulnak-e újabbak?

– Folytatódtak a nálunk már szokásos, de más országokban közel sem természetes befektetések, beruházások, támogatások, energetikai felújítások nemzetiségi önkormányzatoknál, tájházaknál, iskoláknál. Folytatódtak a táborozások, kulturális események, civil szervezetek nálunk már állandónak mondható, de máshol egyáltalán nem természetes támogatása. A görögországi belső megegyezés született, így idén lendületet kaphat a Görögség Háza beruházás. A megkapott támogatásokat fel tudják használni, ütemesen folytatódhat az értékes és jó he-

lyen lévő épület rendbe hozatala. Ezzel a görög nemzetiség számára egyedülálló, példaértékű lehetőség valósul meg. Ugyanez igaz a *Rákóczi úti szlovák evangélikus templom esetében*: eddig az életveszély elhárítása, állagvédelem, építési engedélyek beszerzése, előkészítő munka folyt, idén megkezdődhet a tényleges helyreállítás, a munka látványosabb része. Folytatódott a német önkormányzat fenntartásában levő *biatorbágyi Ritsmann Pál Német Nemzetiségi Általános Iskola és Gimnázium* zöldmezős beruházása, *Budakeszin* több lépésben történik a *Német Nemzetiségi Általános Iskola* felújítási programja. Zöldmezős beruházással megvalósult és tavaly átadásra került a *Bolgár Kulturális és Oktatási Központ* is, melyért a bolgár közösség a Bajza utcai épületet adta cserébe. Emellett fontosak a helyi regionális központok is, például *Pécsett a Lenau-ház*, amely évek alatt újult meg, és más kisebb, helyi beruházás, mert különösen a szórványban élő nemzetiségek elsősorban településükön, a közösségi házban élnek meg kultúrájukat, hagyományukat.

– *Milyen eredményeket, fejlődést lát a már harmincéves nemzetiségi önkormányzatiság terén?*

– A rendszerváltás óta eltelt harmincöt év fejlődésében különböző lépcsőfokok voltak, amikor nemzetiségi kérdésben kisebb vagy nagyobb lépést tudott tenni az adott kormány. Fontos lépés volt a nemzetiségi önkormányzatok megalakulása. Idén, a nemzetiségi önkormányzatiságnak immár harmincegyedik évébe lépve látjuk, hogy ez a rendszer jól vizsgázott. A hatáskörömbé tartozó tizenkét nemzetiségnek *tizenkét országos, negyvennégy területi és több mint ezer települési önkormányzata* alakult meg. Ez azt jelenti, hogy a magyar települések számának negyedét, harmadát lefedik a nemzetiségi települési önkormányzatok. Nemcsak megalakultak, hanem támogatást kapnak fenntartásukhoz. *Az országos önkormányzatok támogatását idén húsz százalékkal megemeltük, hogy az intézményfenntartók még nagyobb hangsúlyt tudjanak fektetni az oktatás-nevelés terén végzett nagy felelősségű feladatukra.* A harminc év lépcsőfokai, az utóbbi tizenöt éves kormányzásunk történései közül kiemelném a szószólói, a német nemzetiség esetében a képviselői országgyűlési jelenlétet. A szószólók, országos önkormányzati vezetők együttműködésével tudtuk megvalósítani azokat az anyagiakban is megjelenő nagy változásokat, amelyeket be tudtunk indítani az elmúlt évek során. Európában egyedülálló a nemzetiségi önkormányzati rendszer és nemzetiségi törvényünk. Oktatási-nevelési területen tulajdonjogot biztosítottunk a nemzetiségeknek, a támogatás mértéke négy-hatszorosára emelkedett 2010-hez képest. Ez az ugrásszerű változás kiterjedt a kultúrára, programokra, közösségekre, anyaországi utazásokra is.

A nemzetiségekkel közösen folytatott nemzetiségi politikánkat keretbe foglalja a tavalyi, az Európai Unió Tanácsának soros magyar elnöksége során Budapesten lebonyolított konferenciasorozatunk. Ezen azok a meghívottak is példaértékűnek ismerték el a magyarországi gyakorlatot, akik nemzetiségi/kisebbségi létüket ezen a területen elismert országokban élnek meg, mint például *Dél-Tirol, Dánia, Franciaország*. Ennek ellenére ezen a területen is árral szemben úszunk a brüsszeli politikát tekintve, amely a nemzetiségekkel legfeljebb szavakban foglalkozik, konkrét támogatást nem nyújt a kultúra, nyelv, identitás megmaradásához. Ez a konferencia arra is rávilágított, hogy ha egy ország komolyan veszi és meg akarja tartani azt az értéket, amit a nemzetiségek jelentenek, akkor ebben magára marad.

– *Milyen változások láthatók már most a 2026-os szószólóválasztással kapcsolatosan?*

– A szószólók kiválasztása az adott nemzetiségi önkormányzat feladata és felelőssége. Köszönettel tartozom a jelenlegi szószólóknak 2014 óta tartó munkájukért, akik közül néhányan jelezték, hogy nem

indulnak újra. Az egy évtizedes tapasztalat mutatja, milyen sokat ér az emberi kapcsolat. Abban, amit elértünk a nemzetiségi munka terén, jelentős szerepük volt a szószólóknak, országos elnökségeknek. Biztatom a jelölteket, hogy hasznosítsák a jelenlegi szószólók arra vonatkozó tapasztalatait, hogy miként tudtak jól együttműködni a kormánnyal, mert ez elengedhetetlen az eredményes munkához.

– Sokat utazik nemzetiségi eseményekre, beruházások, felújítások átadására. Az utóbbi években személyesen látogat el az iskolákba a nemzetiségi tanulmányi ösztöndíjak átadására. Miért tartja ezt fontosnak a munkájában?

– Nemcsak nemzetiségi, hanem egyházügyi államtitkárként is fontosnak tartom, hogy minél többet legyek terepen. A személyes tapasztalat jó értelemben befolyásolja a döntéseket, megjelenik a kormányzati előkészítő munkánkban, pályázati kiírásainkban. A korábbi gyakorlatól eltérően most nem központi ösztöndíjátadó ünnepséget rendezünk a fiataloknak, hanem helyben, saját iskolájukban, közösségükben adjuk át az ösztöndíjakat. Ez emeli elismerésüket és növeli felelősségérzetüket, hiszen ők jelentik a folytatást, a nemzetiségi munkában nekik kell majd átvenni a stafétabotot. A helyszíni átadás környezetük számára motiváló erővel bír. A fiataloknak szervezett nemzetiségi ifjúsági programokon, hétvégeken, sporttalálkozókon, az ösztöndíjasok alumni találkozóján nyolcvan-százhusz különböző nemzetiségű fiatal ismerkedhet meg egymással, élheti meg együtt egymástól eltérő nemzetiségi identitását és egyúttal magyarságát. Több nemzetiség esetében éppen ezeken a találkozókön alakult meg nemzetiségi ifjúsági szervezetük. Mindez jó felkészülési lehetőséget nyújt számukra ahhoz, hogy átvegyék a feladatokat.

Interjú közben: Balányi Klára, Soltész Miklós és Tircsi Richárd

Balányi Klára

Magyarországi Német Önkormányzatok Napja

Országos gálaműsor Pécsen

2025. január 25-én tartották meg a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának 29. országos gáláját a **Magyarországi Német Önkormányzatok Napja** alkalmából. Különleges esemény volt ez, amelyen a magyarországi németek kulturális sokszínűségét és gazdag örökségét ünnepelték. Az eseménynek ezúttal a neves pécsi Kodály Központ adott otthont. Ünnepi beszédet mondott **Joschi Ament**, a Magyarországról Származó Németek Szövetségének elnöke. A gálaműsor keretében adták át a magyarországi németek legrangosabb kitüntéseit.

Az országos gálát évről évre a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának elnöke nyitja meg, ő alapozza meg gondolataival a különleges délután ünnepi hangulatát. **Englenderné Hock Ibo**lya, az MNOÖ elnöke azonban sajnos egy nemrég elszenvedett baleset miatt ezúttal nem tudott személyesen megjelenni. Gondolatait és jókívánságait helyettese, **Schubert Olívia** olvasta fel.

Az elnök asszony levelében hangsúlyozta: az elmúlt évek során az országos önkormányzat által kialakított, a hagyományok, a gyökök megőrzését szolgáló stratégia megvalósítása során a mai kor adta korszerű kommunikációs lehetőségekkel élt. Ebben történt különösen fontos előrelépés az online-térben: saját weboldal, Facebook-profil, a rendszeressé vált körlevelek, YouTube-vidéók és újabban podcastok készítésével. Így nem csupán a németnyelvű, de a hazai médiában is jelen tudunk lenni a nemzetiségünk életéről szóló információkkal, tudósításokkal. Az olyan projektek – emlékeztetett rá –, mint a magyarországi német tanösvények, a Deutsche Bühne előadása, az „1948 – csomag nélkül / 1948 – ohne Gepaeck”, mind hozzájárulnak ahhoz, hogy nemzetiségi közösségünk múltja, története, értékei eljussanak az oktatási intézményekbe, a civil szervezetekhez, egyesületekhez, helyi önkormányzatokhoz, és mindenki megismerhesse azokat. A digitális kommunikáció továbbra is támogatást élvez – jelentette ki.

Az ünnepi köszöntőt **Joschi Ament** tartotta. Többször is kiemelte a szoros együttműködés jelentőségét az itt és a másutt élő magyarországi, valamint az innen származó németek között. „Bizonyára feltűnt, hogy folyamatosan arról beszélek, hogy »mi«, mert százszázalékos meggyőződésem, hogy a XXI. század világában csak közösen, egy családként tudunk fennmaradni. Ezért ez a Gála az én ünnepem is, hiszen egy család vagyunk. Örömmel tölt el, hogy a testvérvárosi kapcsolatok ilyen virágzóak Budaörsön, Tatán, Eleken, Budakeszin, Bonyhádon Zsámbékon, Törökbálinton, Tarjánban, hogy csak néhány példát mondjak. Ez jelent bázist a további közös munkánkhoz, a következő nemzedékek bevonásához, akik már nem a hazájukban élnek és nőnek fel.”

Végezetül köszönetet mondott az eseményt szervezőknek és lebonyolítóknak, a fellépőknek, akik ünneppé varázsolták a Kodály Központban zajló Gálát.

A Magyarországi Németiségért Arany Díszítú kitüntetés átadása jelentette az esemény csúcspontját. Ez az elismerés minden évben olyan magyarországi németeknek, más magyar állampolgároknak és külföldieknek adományozható, akik a nemzetiség érdekében kiemelkedő teljesítményt nyújtottak, és tevékenységükkel hozzájárultak a hazai németiség nyelvének, tárgyi és szellemi kulturális örökségének, történelmi hagyományainak megőrzéséhez. A Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának közgyűlése az előzetesen benyújtott javaslatok alapján évente három díj odaítéléséről dönt.

Schubert Olívia felolvassa
Englenderné Hock Ibolya levelét

Joschi Ament ünnepi beszédét tartja

Az Arany Díszű kitüntetést Schubert Olívia elnökhelyettes adta át

A kitüntetettek 2025-ben

Dr. Kőrösné Herein Mária sváb, illetve német-osztrák családból származik *Budakesziről*. Gyermekkorát nagy hatású tudósok, szerzetesnők, iparosok és lokálpatrióták alakították úgy anyai, mint apai ágon. Nem meglepő tehát, hogy már fiatalon magában hordozta azt az örökséget, amelyet mindvégig igyekezett megőrizni és ápolni. Már fiatalon elkezdte irodalmi és dokumentarista módon feldolgozni gyermekkorának emlékeit, valamint Budakeszi és környéke szakrális hagyományait. Dokumentumokat gyűjtött és őrzött családjá, szülőfalujá, valamint a magyarországi németek történetéről. Körülbelül harminc éve meghívást kapott a Magyarországi Német Katolikusok Egyesületének vezetőségébe. Rendszeresen képviseli a magyarországi német katolikusokat a dunai svábok altöttingi fogadalmi zarándoklatán. Lelkes munkájának köszönhetően a magyarországi német kórusvilág kiemelkedő együttesei, neves orgonaművészek és más zenészek részvételével számos német nyelvű szentmise vált a kulturális s a vallási élet szerves részévé. Külön említést érdemelnek az általa szervezett zarándoklatok, keresztutak és a városmisszió keretében megrendezett Német Napok. Kezdetől fogva szinte minden eseményről írásban is beszámolt a *Neue Zeitungban*, a *Deutscher Kalenderben*, továbbá német lapokban, például a *Gerhardsboteban* és a *Donauschwäbische Zeitungban*. Mindezekon túl saját kiadásban több művet is megjelentetett, amelyekkel a magyarországi németiség kulturális örökségét őrizte és adta tovább. Diplomás tanárként a Pest és Nógrád megyei Német Iskolászövetségben is aktív szerepet vállalt, ahol rendszeresen szervez továbbképzéseket némettanárok számára. Az egyesület számos, magyarországi német témájú diplomamunkát is gondoz. Elkötelezett munkájáért 2019-ben a Magyarországi Német Iskolák Szövetsége *Dr. Vargha Károly-díjjal* tüntette ki, 2022-ben pedig a Budapesti Német Önkormányzat Budapest Németiségéért Díjjal ismerte el munkáját.

Dr. Józán-Jilling Mihály széles körben ismert személyiség, azok körében különösen, akik érdeklődnek a magyarországi német közösség közéleté iránt. 1976 óta él Szekszárdon, ahol a mai napig főorvosként tevékenykedik. Belgyógyász és kardiológus, emellett egyetemi docensként oktató tevékenységet is folytat, mindenekellett a Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Karának német nyelvű képzésében. Tagja a Német és a Magyar Kardiológiai Társaságnak. Több mint negyed évszázadon keresztül sokoldalúan formálta a magyarországi

németség közösségi életét: 1994 és 2017 között a Szekszárdi Német Nemzetiségi Önkormányzat elnöke volt. Ezt megelőzően a magyarországi németiség szószólójaként tevékenykedett Szekszárd város közgyűlésében. 1995-től 2021-ig a Tolna Megyei Német Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetségét vezette, és több cikluson keresztül volt a Tolna Megyei Német Nemzetiségi Önkormányzat elnöke is.

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának megalakulása óta egészen az elmúlt évig a közgyűlés tagja volt, egy ideig annak elnökhelyettesi tisztségét is betöltötte. Hosszú esztendőkn át elnökként vezette az MNOÖ Szociális Bizottságát. Közgyűlési és kabineti tagként mindig kitartóan, emelt fővel képviselte a magyarországi németiség érdekeit. Kiemelkedően sokat tett a német-magyar kapcsolatok erősítéséért és a testvérvárosi kapcsolatok ápolásáért.

Dr. Józán-Jilling Mihály fáradhatatlan munkája városi, megyei és országos szinten egyaránt erősítette a magyarországi németiség elismertségét. Tevékenységei számos területre kiterjednek a hagyományőrzéstől az oktatáson át a nevelésig. Utóbbinak különösen említésre méltó példája a szekszárdi Wunderland/Csodaország Óvoda fenntartói jogának átvétele, amely többek között az ő nevéhez köthető, és amely az anyanyelvi oktatás iránti példaértékű elköteleződését mutatja.

Koller Józsefné (Lisi Bas) Palotabozsokon született, egész életét szülőfalujában töltötte. A helyi német nemzetiségi kórus és a híres Palotabozsoki Trió alapító tagjaként különleges hangjával lenyűgözte közönségét. Figyelemre méltó színpadi jelenléte mellett szenvedélyesen gyűjtötte és adta tovább a régi népdalokat. Elkötelezettségének köszönhetően a budapesti sváb bálók, valamint Palotabozsok és a baranyai régió nemzetiségi rendezvényeinek meghatározó szereplőjévé vált. Több rádió- és televízióműsor vendége is volt, melyekben nemcsak énekével, hanem humoros történeteivel és verseivel is elvarázsolta a közönséget.

Zenei tehetségét szentmiséken belföldön és külföldön is kamatoztatta. Emlékeztetéseket a temetéseken és búcsúkon általa előadott német egyházi énekei is. Több mint öt évtizeden át a templomi kórus oszlopos tagja volt. Még ma is gyakran kéri ki a véleményét dalok kiválasztásában – amelyek közül sokat ő maga jegyzett le. Tudásával segítette a környékbeli településeket – például Villány, Szederkény, Feked, Lánycsók és Kaposvár – énekkarait is.

Kiemelkedő munkát végzett a magyarországi német népviseletek megőrzése érdekében is. Munkásságát gondosan dokumentálta: a palotabozsoki kórus történetét fényképfelvételekkel, újságcikkekben és személyes feljegyzésekben örökítette meg, amelyek egy könyv alapjául szolgáltak. Emellett társszerzője volt két további kötetnek, amelyek a palotabozsoki németek életét és sorsát mutatják be. Több mint húsz éven át vett részt a régi hangszeres zenészek találkozóin. A szüleitől örökölt sváb kultúra és nyelv iránti szeretetét továbbadta gyermekeinek és unokáinak. Még 91 évesen is aktív szereplője közösségének. Munkássága felbecsülhetetlen hozzájárulás a magyarországi németiség kulturális örökségének megőrzéséhez.

Az országos gálán vehették át az arra érdemes fiatalok a Koch Valéria-díjat is. A díjat *Szauter Terézia*, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata oktatási bizottságának elnöke, valamint *Richolm Erik*, az ifjúsági bizottság elnöke nyújtották át.

Koch Valéria-díjasok

Klein Léna egy lenyűgöző fiatal tehetség *Pilisvörösvárról*; a *Friedrich Schiller Gimnázium* kiemelkedő diákja, aki elkötelezettségével és odaadásával jelentősen hozzájárul a magyarországi németiség hagyományainak megőrzéséhez.

A magyarországi németeknek a rozsmaring a hűség szimbóluma

Léna családjában nagy hangsúlyt fektetnek a magyarországi német értékek ápolására. Német nemzetiségi óvodába és általános iskolába járt, ahol már kiskorától kezdve aktívan ápolta magyarországi német gyökereit. Különösen érdeklődik a nyelvjárás iránt, dialektusban előadott történetekkel már tízszer vett részt az országos vers- és prózamondóversenyen. 2022-ben az Országos Általános Iskolai Tanulmányi Versenyen német nemzetiségi népismeret kategóriában harmadik helyezést ért el. Léna a „SchilLerchen” iskolai kórus tagja, amely kétszólamú német és magyarországi német dalokat ad elő. Emellett tehetséges zenész is: hat éve kezdett fuvolázni. Aktívan közreműködik a *Schiller Band*, a *Pilis Brass Band*, a *Pilisvörösvári Fúvószenekar* és az északi régió magyarországi német ifjúsági fúvószenekarának munkájában. Elkötelezetten tevékenykedik továbbá a *Pilisvörösvári Heimatwerk* keretében is, amely a magyarországi német hagyományok ápolására létrejött, sokrétűen működő egyesület. Tagja iskolája röplabdacsapatának is.

Till-Halász Florina immár tizenkét éve a *pécsi Koch Valéria Iskolaközpont* diákja, rendkívüli elkötelezettségével és a magyarországi német kultúra iránti szeretetével tűnik ki. Az iskolában és a magánéletben egyaránt minden lehetőséget megragad a német nyelv használatára. Florina nemzedékének példaképe. Éveken át tagja volt iskolája kórusának, fuvolázik az iskolai fúvószenekarban, és nagy odaadással táncol a hagyományőrző *Fünfkirchen-Leőwey Táncegyüttesben*. Kimagasló eredményeket ért el nyelvi, irodalmi, versmondó, népismereti és matematikaversenyeken. Különösen büszke arra, hogy az Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny „német mint anyanyelv” kategóriában a nyolcadik helyet szerezte meg – ez nyelvi tehetségének és céltudatosságának ékes bizonyítéka. Elkötelezettsége azonban messze túlmutat az iskolán. Legyen szó nyári táborokról vagy a Vöröskereszt önkéntes munkáiról, mindenben teljes odaadással és kreativitással vesz részt. Magyarországi német családja hagyományainak továbbadásával azt szeretné megmutatni, hogy a múlt és a jövő közötti kapcsolatot életben lehet tartani. Florina a jövőben építészettel szeretne tanulni.

A Koch Valéria díjasok

Weisz Ádám, egy tehetséges és elkötelezett városlódi fiatalember, családja példáját követve kiemelkedő munkát végez a magyarországi német kultúra területén. Figyelemre méltó zenei pályát futott be: kezdetben zongorázni tanult, majd a hangsúlyt a stájer harmonikára helyezte, amelynek mestere lett. Jelenleg az *Steixner István Dalkör* művészeti vezetője, valamint a *Löder Buam Zenekar* vezetője és zenésze. Tevékenységével aktívan hozzájárul a hagyományos és értékes magyarországi német dal- és zenekincs megőrzéséhez és népszerűsítéséhez. Gombosharmonikájával a *Dreimal Rosmarein Trió* zenei kísérlőjeként is fellép. Akár a helyi óvoda táncsoportjának zenei kísérlőjeként, akár a városlódi templomi kórus tagjaként, orgonakísérlőjeként, a hagyományos betlehemes játék előadójaként, vagy az *Angermann Pál Általános Iskola* kórusában, Ádám minden eseményt hozzáértéssel gazdagít.

Közel egy éve az ugodi dalkör zenei kísérlőjeként is tevékenykedik. Zenei tehetsége mellett az iskolai életben is sikeres: a *veszprémi Lovassy László Gimnázium* Német Nemzetiségi Tagozatának tanulójaként számos német- és történelemversenyen vett részt figyelemre méltó eredményeket elérve. A hagyományörző tevékenységet gimnáziumában is folytatja a német nemzetiségi kórus tagjaként, nemrégiben pedig a *Wesprimer Buam* együttesben is aktív szerepet vállalt.

A Koch Valéria-díjat minden évben egy friss diplomás fiatal is átveheti, mégpedig kiemelkedő, magyarországi német témájú diplomamunkáért.

Pál Noémi a magyarországi német kultúra és hagyományok elkötelezett támogatója, aki elhivatottságával és odaadásával felbecsülhetetlen hozzájárulást nyújt közösségünk kulturális örökségének megőrzéséhez és továbbadásához.

Noémi magyarországi német identitása már a *Kaposszekcsőn* töltött gyermekkorától kezdve – a nemzetiségi nevelésnek és a nemzetiségi közösségben való aktív közreműködésének köszönhetően – erős. *Germanisztikát* tanult a *Pécsi Tudományegyetemen*, a németet, mint nemzetiségi nyelvet választva szakirányként, német nemzetiségi szakos tanárnak készül. Szülőfaluja fúvószenekarának tagjaként tizenhárom éves kora óta klarinétozik, és zenésztársaival a magyarországi német zenei örökség ápolásán munkálkodik. Olyan eseményeken való részvételei, mint a helyi Márton-napi ünnepségek és szüreti fesztiválok vagy a *Hábich Konrád Fúvószenekari Találkozók* is tanúskodnak fáradhatatlan elhivatottságáról és közösségi szerepvállalásáról. Szoros kapcsolatot ápol a németországi *Bietigheim* testvérvárossal: találkozók szervezésében és a két város gyermekei közötti kulturális csereprogramok megvalósulásában működik közre, elősegítve ezzel a határon átívelő együttműködést.

Kiemelkedő tudományos hozzájárulása a magyarországi német zenei örökség megőrzéséhez külön figyelmet érdemel. Diplomamunkája szülőfaluja német önkormányzatának támogatásával hamarosan nyomtatásban is megjelenik. Ez fontos hozzájárulás e becses örökség megővéséhez és szélesebb közönség számára is elérhetővé tételéhez.

Noémi a jövőjét tanárként képzelel el, mindenekelőtt a német nyelvet és kultúrát szeretné oktatni, gazdagítva diákjai nyelvi és kulturális ismereteit. Terve az, hogy a nyelvet és a hagyományokat összekapcsolja, például a zene vagy a néptánc segítségével. Kreativitása és lankadatlan elkötelezettsége igazi példaképpé és a magyarországi német közösség kiemelkedő nagykövetévé teszi őt.

A díjátadást gazdag kulturális program követte, melynek során az elmúlt évben sikeresen szereplő gyermek- és felnőttegyüttesek: táncosok, fúvósok, kórusok léptek fel.

Gratulálunk valamennyi díjazottnak!

Forrás: *LdU Presse*

Rozmarinággal köszöntötték az érkezőket

Színes képösszeállításunk a hátsó borítón látható!

Bemutatjuk az új országos elnököket

A 2024. június 9-i nemzetiségi választások során három – a roma, a szerb és az ukrán – nemzetiség országos önkormányzatának élére került új elnök. A velük készült interjúkban a célok és feladatok mellett már az október eleji alakuló ülés óta eltelt negyedév eredményeiről is érdeklődtünk.

Dr. Lásztity Jovánka, elnök
Szerb Országos Önkormányzat

A magyarországi szerb közösség régóta aktív és ismert képviselője, dr. Lásztity Jovánka a Szerb Kultúra és Sport Támogatóinak Egyesülete listavezetőjeként a nemzetiségi önkormányzati választásokon a szavazatok mintegy egynegyedét kapta. A Szerb Országos Önkormányzat elnökeként úgy szervezi át a testület munkáját, hogy az a jól kialakított rendszeren keresztül az önkormányzat valamennyi intézményének működését szolgálja.

– Hogyan kezdték meg ezt a munkát?

– A választás kapcsán érdemes megemlíteni, hogy a szerb közösség életében most történt először tényleges választás, az előzőeknél ugyanis, a 2019-est kivéve, csak egyetlen lista indult. Már a választás előtt megtörtént tehát az egyeztetés, és az egységes listára a hatályosság eléréséhez kisszámú szavazat is elegendő volt. A 2024-es választáson négy, illetve öt egyesület jelöltjei indultak, úgy, hogy valójában több egyesület állt mögöttük, melyek közösen állítottak listát. A Szerb Kultúra és Sport Támogatóinak Egyesülete listavezetőjeként kapott mintegy ötszáz voks azért volt jelentős többség, mert a kétezer szavazatból a többi megoszlott a közösen induló egyesületek között. Nem visszaélni, hanem élni akarok ezzel a lehetőséggel a közösség érdekében. Főállású elnökként egy szintén főállású és egy társadalmi megbízatású elnökhelyettessel napi tizenkét órában látjuk el feladatunkat. Az összes átadás-átvétel, átvezetés, adminisztráció lebonyolítása jó néhány hetet, akár hónapot is igénybe vett. Sikerült megalapítanunk a bizottságokat, ezek elkezdtek működésüket. Olyan nehéz döntéseket is sikerült meghoznunk, mint például az új Szervezeti és Működési Szabályzat (SZMSZ) elfogadása. Alaposan át kell alakítanunk a megörökölt rendszert és behozni a hiányosságokat, tehát jelenleg ezek felszámolásával, a romeltakarítással foglalkozunk.

– Hogyan tervezik az átalakítást?

– Öt pontot tűztünk ki, amelyen változtatni szeretnénk, és egy egymásra épülő rendszerbe ágyazni, hogy olyan automatizmusok alakuljanak ki, amelyekkel már könnyebben és egyszerűbben tudunk majd működni. Először is nagyobb nyilvánosságot, hozzáférést szeretnénk biztosítani a közgyűlésekhez. Az előző időszakban sok esetben nem a közgyűlés hozta meg a döntéseket, sőt ezek nem is a szerb országos önkormányzatban születtek meg, utólag azonban a közgyűlés döntéseként lettek elővezetve. Ezt a gyakorlatot szeretnénk megszüntetni, s elérni, hogy valóban a közgyűlés hozza meg a döntéseket. Ehhez szükséges a nyilvánosság, ezt szolgálja a közgyűlések online közvetítése. Úgy módosítottuk a működési szabályzatot, hogy mindenki korlátozás nélkül részt vehet a párbeszédben, minden dokumentumot, pályázatot, a közösséget érintő döntést a közgyűlés elé viszünk. A demokratizálódás jegyében minden olyan döntést, amit eddig a közgyűlés hozott meg, de törvényes lehetőség van rá, hogy a bizottságok elé vigyük, azt meg is akarjuk tenni. Ehhez harmadik célkitűzésünk, az információ

szabad áramlása szükséges, hogy ne csak egy szűk kör rendelkezzen tájékozottsággal. Eddig megtartott két közgyűlésünket például online közvetítettük, hogy mindazok bele tudjanak nézni, akiket érdekel.

További törekvésünk a decentralizáció, mert az előző időszakban nagyon Budapest központúak voltunk. Meg kell erősíteni az országos önkormányzat hivatalát mind humán erőforrás, mind infrastruktúra tekintetében, hogy ezeknek a feltételeknek és elvárásoknak meg tudjon felelni. Meg akarjuk erősíteni a bizottságokat akként is, hogy a bizottsági elnököknek egyrészt tiszteletdíjat szeretnénk adni, másrészt az adminisztrációs munka bonyolítására és a munka összefogására tiltárt biztosítanánk számukra. Egy közös gazdasági ellátó szervezetet kívánunk létrehozni a hivatalon belül. Egy egységes rendszer keretében összes intézményünk könyvelési feladatait ez a szervezet látná el.

– *Milyen távolabbi célokat tűztek ki?*

– Az elmúlt harminc évben a szerb közösségnek sikerült kialakítania egy olyan intézményi infrastruktúrát, amely biztosítja alkotmányos jogait az oktatás és kultúra terén. Az iskolák tekintetében nagy előrelépést jelentett a kormánynak az a döntése, amely az országos, illetve helyi nemzetiségi önkormányzatoknak lehetővé tette iskoláik fenntartásba vételét. A Szerb Országos Önkormányzatnak jelenleg három önálló köznevelési intézménye van: a budapesti Nicola Tesla Közoktatási Központ, a Battonyai Két Tanítási Nyelvű Szerb Általános Iskola és Óvoda, valamint a Szegedi Szerb Oktatási Központ. Másfél-két évvel ezelőtt a szintén önkormányzati fenntartású Szerb Pedagógiai és Módszertani Központ kidolgozott egy középtávú koncepciót, amelyben kb. tíz-tizenkét modellt írt le. Szeretnénk ezeket nyílt vitára bocsátani, és ezek után döntést hozni róluk. Valamennyi iskolánk kibővített, felújított állapotú, tehát megvan az infrastruktúra, ezt már csak működtetni kell, további beruházásra nem lesz szükség. Intézményeinkkel minden területet lefedtünk, van színházunk, kulturális központunk, pedagógiai és módszertani központunk, tudományos intézetünk és médiával foglalkozó intézményünk. Ezek továbbfejlesztése, illetve minél magasabb szintű működtetése az elkövetkezendő feladat. A hivatali struktúra átszervezése is arra irányul, hogy ezekről az intézményekről levegyük a nem szakmai jellegű terhet, hogy minél nagyobb energiát tudjanak a valós tevékenységükre fordítani. Bízom benne, hogy eljutunk egy olyan szakaszba, amit a következő ciklusban már csak folytatni kell.

– *Munkájában milyen személyes indíttatás motiválja?*

– Édesapám és édesanyám oldaláról is tekintélyes, vallásos szerb családból származom, gyerekkoromtól kezdve ebbe a közösségbe ágyazva, ebben a tudatban nőttem fel. A régi szerb-horvát iskolában érettségiztem, majd a magyar állam ösztöndíjasaként Belgrádban fejeztem be az orvosi tanulmányaimat. Tíz évig ortopéd orvosként dolgoztam. A szerb-horvát iskola szétválását követően 2009-ben elvállaltam a szerb iskola vezetését, ahol még kétszer nyertem el az igazgatói alkalmaztatást. Az önkormányzati rendszer kezdete óta tagja voltam a szerb önkormányzatnak, megalakulása óta folyamatosan elnöke vagyok a II. kerületi szerb nemzetiségi önkormányzatnak, az Oktatási Bizottságban, az Országos Kisebbségi Bizottságban, majd az Országos Nemzetiségi Tanácsban, a Nemzetiségi Tankönyvtanácsban képviseltem a szerb közösséget. Több kitüntetést kaptam a magyar és a szerb kormánytól, valamint a szerb egyháztól. Mindig a magyarországi szerb közösségért tevékenykedtem, és ezt a munkát folytatom tovább, mert amit már megtettünk, az minket gyarapít. A továbbiakban is ki kell használnunk minden történelmi lehetőséget, ami megadatik számunkra.

Jedlicska Jevgenija, elnök
Országos Ukrán Nemzetiségi Önkormányzat

Jedlicska Jevgeniját, aki korábban a fővárosi önkormányzatban elnökhelyettesként szerzett tapasztalatot a Nova Hvylja Egyesület jelöltjeként választották meg az országos ukrán önkormányzat élére. Ennek az egyesületnek programját szeretné országos szinten is megvalósítani, mert azt az egész ukrán közösség számára gyümölcsözőnek tartja.

– A 2015-ben alakult egyesület 2019-ben, Grexa Liliána elnöksége alatt választotta a *Nova Hvylja* nevet (jelentése: új hullám), ezzel is utalva arra a lelkesedésre és szándékra, ami tagjait jellemezte. Az egyesület ötponos célkitűzése – az ukrán nyelvű oktatás fejlesztése, fiatalokat, családokat megszólító programok szervezése, hitélet támogatása, menekültek tájékoztatása és az önkormányzatok átlátható működtetése – visszhangra talált a közösségben. Bizalmat szavaztak nekünk, így a választások során többséget nyertünk az önkormányzatban.

– *Hogyan történik a gyakorlatban ennek a programnak a megvalósítása?*

– Magyarországon 1993-tól működött vasárnapi iskola azoknak a gyerekeknek, akik az ukrán nyelvet és kultúrát szerették volna elsajátítani. Az Országos Önkormányzat fenntartásában 2023 szeptemberében indult el Budapesten és Nyíregyházán az első kiegészítő iskola, a *Leszja Ukrajinka Országos Ukrán Nemzetiségi Nyelvoktató Iskola*. Ezzel a kiegészítő nyelvoktató iskolával hivatalos, állami bizonyítványt adó nemzetiségi iskola jött létre, amely identitásmegőrző szerepet tölt be. Tervezzük, hogy országszerte több városban is elindítjuk az oktatást, mivel van rá érdeklődés, így több telephelyen is működhetne.

Családok és fiatalok bevonásával évente három-négy nagyszabású rendezvényt tartunk. Ezek újdonsága, hogy megjelenünk Budapest utcáin, megmutatva magunkat, kultúránkat. Immár hagyományossá vált a visivanka (ukrán hagyományos hímzett ing) ünnepe alkalmából szervezett flashmob a Belvárosban. Újabban karácsonykor, a vasárnapi mise után is kivisszük az örömhírt a templomból, énekelve, kántálva vonulunk végig a Belváros utcáin, majd ukrán sült finomságokkal látjuk vendégül a résztvevőket. Több hasonló rendezvényt tervezünk még. Egyrészt természetesen az ukrán nemzetiséghez tartozók számára, de azért is, hogy megismertessük kultúránkat a többségi társadalommal.

Célunk az ukrán nyelvű hitélet támogatása is. Eddig elsősorban a görögkatolikus egyházzal volt kapcsolatunk. Az országos önkormányzat újonnan alakult háromfős egyházi bizottságába két külső tagot hívtunk, akik a görögkatolikus, illetve a pravoszláv egyházat képviselik. A pravoszláv atya bevonásával szélesítettük az anyanyelvi vallásgyakorlás lehetőségét.

– *A népszámlálás során jól megmutatkozott az ukrán nemzetiség gyarapodása, ami nyilvánvalóan a háború következménye is. Hogyan kezelik a frissen érkező menekültek igényeit? Mit jelent számukra a magyarországi ukrán közösség?*

– Nagy segítséget jelentett számukra, hogy tudták, az Országos Ukrán Önkormányzatnál segítséget találnak, ha tolmácsolásra, információadásra, jogi tanácsadásra, eligazításra, tájékoztatásra van szükségük. Különösen az első menekülthullám érkezésével tapasztaltuk, milyen nagy szükség van a gyakorlati segítségnyújtásra. Hosszabb távon az a célunk, hogy az úgy támogassuk integrációjukat, hogy az asszimilációt elkerüljék. Az ukrán menekült gyerekek számára 2024. augusztus végén nyílt meg Csepelen egy magyar-ukrán két tanítási nyelvű általános iskola és gimnázium. Itt az alsóbb osztályokban nagyobb hangsúly kerül a magyar nyelv elsajátítására, több a magyar tantárgy, a felsőbb osztályokban az ukrán nyelvű tantárgyakra kerül a hangsúly, hogy be tudják fejezni a tanulmányaikat, le tudjanak érettségizni.

A magyarországi ukrán nemzetiség nagyobb létszámú lett, de azal a sajátossággal, hogy vannak bizonyos, például a nyelvtudást illető különbségek a menekültek és a már régebb óta itt élők között. Az a tapasztalatunk, hogy a frissen érkezők örömmel kapcsolódnak be programjainkba, keresnek minket, és egy-egy esemény után személyes kapcsolatok is kialakulnak, a résztvevők már szervezett program nélkül is érintkeznek egymással. Különösen igaz ez a gyerekek, és rajtuk keresztül családjaik esetében is. Nagyon népszerű és kedvelt nyári táborainkban – Zánkán és Balatonföldváron –, napközis táborainkban a magyar anyanyelvű, ukránul tanuló gyerekek és az ukrán anyanyelvűek nagyon jól megértették egymást. Az integrációt megkönnyíti, hogy Ukrajnában is bevezették a gregorián naptárt, így a karácsonyt is együtt tudják ünnepelni katolikus és pravoszláv hívek, a régóta itt élők és az utóbbi években érkezők.

– *Hogyan kezdte meg az új testület a működését? Mi történt a megalakulásuk óta, milyen eredményt sikerült elérniük? Mik voltak az első lépések?*

– A kezdés nem volt teljesen zökkenőmentes, pótolnunk kellett bizonyos hiányosságokat, de most már teljes létszámmal működik az országos önkormányzati hivatal, sikerült megtalálnunk a megfelelő munkatársakat. Megalakultak, és már aktívan dolgoznak a bizottságok: a pénzügyi, a kulturális, oktatási és egyházi bizottság. A sok elintéznivaló miatt az alakuló ülésen túl még két további közgyűlést tartottunk az elmúlt negyedévben. Egyébként online folyamatosan tartjuk a kapcsolatot a képviselőtestületi tagokkal. A költségvetésen kívül pályázatok útján szerzünk forrásokat. Fontosnak tartjuk, hogy átláthatóan működtessük az önkormányzatokat, s együttműködjünk a helyi és megyei ukrán nemzetiségi önkormányzatokkal. Néhány helyen azt tapasztaltuk ugyanis, hogy megfelelő kommunikáció hiányában az ukrán közösség nem is tudja, hogy egyáltalán léteznek ukrán nemzetiségi önkormányzatok. Ezen mindenképpen változtatunk, helyreállítjuk, frissítjük a honlapunkat, népszerűsítjük a közösségi oldalunkat, hogy munkánkról, programjainkról minél több emberhez eljusson az információ. Ma már nemcsak a Facebookon kell az eseményekről tájékoztatnunk az embereket, hiszen a fiatalok már inkább a tiktokot és instagramot látogatják. Következő lépésként ott is jelen kell lennünk.

A háború kitörésével az országos önkormányzat segítségnyújtó feladata megnőtt. Bár akció jelleggel gyűjtéseket szervezünk Ukrajnának, nem a költségvetésünkből fordítunk erre. A támogatást kultúránk megélésre kapjuk. A háború indokolja, hogy ezt ki kell emeljük. Hangsúlyoznunk kell, hogy nem Ukrajnát támogatjuk, hanem a Magyarországon élő ukránokat képviseljük. Az új országos önkormányzat ezt megnevezésében is hangsúlyozni kívánta. Ezért szerepel a nemzetiségi szó is a nevünkben, Országos Ukrán Nemzetiségi Önkormányzatként működünk tovább.

– *Hogyan kapcsolódott be a magyarországi ukrán nemzetiségi életbe, és mi motiválja a közösségért végzett munkában?*

– Több mint húsz éve élek Magyarországon. A kétezres évek elején érkeztem gimnáziumi tanulmányaim céljából. Mivel akkor még nem beszéltem olyan jól magyarul, ezért szabadidőm nagy részét főleg a velem egykorú ukránokkal töltöttem. Az Ukrán Országos Önkormányzat kezdeményezésére ekkor alakult a *Veszélka* nevű táncegyüttes, amelynek tagja lettem. Itt ismerkedtem meg és kerültem kapcsolatba a későbbi Nova Hvylja Egyesület tagjaival. 2019 táján született meg az a döntés, hogy önálló szervezetként indulunk a 2024-es választásokon. Én már a 2019-es választásokon elindultam, és be is kerültem a Fővárosi Ukrán Nemzetiségi Önkormányzatba, ahol elnökhelyettesként tevékenykedtem. Abban az önkormányzatban inkább azt láttam, hogy a programok egyesületi szinten szerveződnek, és nincs tényleges együttműködés a

képviselők között. Így amikor saját csapatot alakítottunk, kifejezetten arra törekedtünk, hogy olyan emberek legyenek benne, akik egyforma értékrendet képviselnek, és akiknek az egyéni érdeknél fontosabb az egész ukrán közösség fejlődése.

Ott szeretnénk folytatni a működésünket, ahol húsz évvel ezelőtt tartottunk, amikor gimnazistaként bekapcsolódtam a nemzetiségi életbe. Azt szeretném továbbadni, amit én kaptam akkor. Azután sajnos egy hanyatló időszak következett, most ismét szeretnénk felélénkíteni az önkormányzat és a közösség életét. Már meg is kezdtük. Egyébként pénzügyi végzettségem van, egy multinacionális cégnél dolgozom, munka mellett állok az országos önkormányzat élén.

– *Milyen közelebbi és távolabbi feladatok, célok megvalósításán dolgoznak?*

– Készülünk az Ukrán Kultúra Napjára, ezt március elejére szervezi a kulturális bizottság. A másik nagy eseményünk, ami egész közösségünket, időset-fiatalt egyaránt megérint, a Holodomor emléknapja. Ezek mellett egyéb rendezvényeink is felvetik egy nagyobb épület szükségességét, jelenleg ugyanis megemlékezéseinkhez, s más programjainkhoz külső helyszínt kell bérelnünk. A konkrét és közel álló események tehát kapcsolódnak egy nagyobb és távolabbi célhoz. Egy nagyobbfajta épülethez, melyben helyet kaphatna az országos önkormányzat hivatala, otthont adhatna ünnepeinknek, rendezvényeinknek és esetleg egy nemzetiségi iskolának is. Másik fontos tervünk ugyanis a jelenlegi nyelvoktató és ukrán-magyar két tanítási nyelvű iskola mellett egy nemzetiségi iskola indítása is. Az előzetes kérdőíves felmérések alapján erre most lenne igény és elegendő gyerek. Úgy gondolom és remélem, az ukrán nemzetiségi élet fellendülőben van.

Aba-Horváth István, elnök

Magyarországi Romák Országos Önkormányzata

– *A debreceni Aba-Horváth István a Cigány Közösségek Szövetsége (Ci-KöSz) jelöltjeként lett az országos nemzetiségi testület elnöke. Az országos önkormányzat mindjárt nevet is váltott. Ezzel is ki akarták fejezni azt a fordulatot, ami az új elnök megválasztásával a cigány közösség vezetésében bekövetkezett?*

– Sajátságos helyzetben vagyunk. Óriási problémahalmazt örököltünk elődeinktől: közel kétmilliárdos az adósság, az érdekvédelmi szervezetet ellehetetlenítették, az ügyekkel nem foglalkoztak, a képviselők másfél évig nem gyakorolhatták a jogaikat, nem voltak testületi ülések, nem voltak döntések, munkatervek, irányvonalak. Elődeink két évet elloptak a cigány közösségtől. Láttuk, mi zajlott *Farkas Flórián, Kolompár Orbán, Hegedűs István, Balogh János* elnöksége alatt. A közösség érdekében szinte semmi nem történt. Ahhoz, hogy jövőképről beszélhessünk, a szellemi, erkölcsi, fizikai megújulásra kell helyeznünk a hangsúlyt. Szeretnénk, ha a magyarországi cigányságnak olyan érdekképviselője lenne, amely végre azt teszi első helyre, ami a közösség javát szolgálja. Ezt a célt fogalmazta meg a CiKöSz, amikor két évvel ezelőtt elkezdte a munkáját. Cigány közösségem problémáit nem cigányügyként, hanem társadalmi kérdésként szeretném kezelni, ahogyan azt már harminc évvel ezelőtt is kellett volna. A programokat, az elveket, a meglévő társadalmi viszonyokat kell egymás mellé rendelni, és ott kell megtalálni a közös érdeket.

– *Hogyan látja a cigányság helyzetét?*

– Általános a szegénység, kirekesztettség, reményvesztettség, az alacsony iskolai végzettség, a szakképzetlenség és az olyan deviáns életvitel, amely akadályozza a közösségépítést. A cigánytelepeken ma egyre nehezebb megtalálni azt az erőforrást, ami a becsületes munka, szakma, család, közösségi élet, példamutatás felé vezet. A jó szakmunkás a kedvezőbb munkaerőpiaci helyzet miatt a Dunántúlon vagy külföldön keresi a boldogulást. Az egyik legsúlyosabb kérdés ma Magyarországon a drogprobléma. Mindenki szeretne kitörni a szegénységből, de mivel nem tud, a kábítószerhez fordul. A rendőrséggel, a helyi önkormányzattal, a családsegítővel, a cigány közösségekkel, a kisgyülekezettekkel együtt kell ezzel a nagyon sok veszélyt magával hozó tendenciával leszámolnunk. Ezért kell az országos önkormányzatnak a lehető leggyorsabban elkezdni a munkát, hogy az említett rálátások hatással legyenek a vidéki településen, a gettóban élők mindennapi életére. Ehhez nagy összefogás kell, ez nem megy csak a cigányságon belül.

– *Hogyan kezdte meg az új testület a működését? Mi történt a megalakulásuk óta, milyen eredményt sikerült elérni? Mik voltak az első lépések?*

– Elődeink ténykedésének politikai vetülete is van: nyilvánosan állást foglaltak az ellenzék mellett, ami nem a közösség érdekeit képviselte, hanem az ellenzéki politikai erőt szolgálta. Utólag nyilvánvaló az a politikai cél, hogy a cigány közéleti szereplőket szembeállítsák a kormánnyal. Rá akarták tolni a kormányra a felelősséget a cigány közösség kivéreztetéséért. Ez azért sem állja meg a helyét, mert a kormány a mi megkeresésünkre partner volt, segítséget nyújtott a vitatott kérdések megtárgyalásában és a közös nevező megtalálásában. Amit más nem fogadott el, mi megtettük. Sikerült a kormánnyal és a NAV-val is megállapodnunk. Elvégeztük azokat a feladatokat – költségvetés, zárszámadás –, amit az elődeink szándékosan elmulasztottak, és megkaptuk az ez évi támogatást. Ez most még a romeltakarítás: az ez évi támogatással csak a 2023-24. évi tartozást tudjuk kifizetni. Az országos önkormányzatot nem a kormány véreztette ki, hanem a döntéshozók, az elnökök, a hivatalvezetők, pénzügyi bizottság, és azok a képviselők, akik esküjüket megszegve nem a közösség érdekét szolgálták, és nem hívtak össze közgyűlést, mert kiderült volna az adósság. A romeltakarításon túl ebben az évben csak az alapműködést tudjuk biztosítani, hiszen amíg az utolsó fillért is ki nem fizetjük, nem emelhetjük normál keretekre a bérezéseket és a tiszteletdíjakat. Csökkentett üzemmódban nagyon nehéz lenne elvárni profi munkavégzést.

– Kik támogatják ebben a munkában, hogyan talál munkatársakat ehhez a feladathoz?

– A cigányság egységesítésére törekszem, nem a szembenállást nézem, hanem azt keresem, ami közös. A régi szereplők kénytelenek velem egy asztalhoz ülni. Megértették, hogy csakis a törvényes kereteken belül tevékenykedünk, és partnerek ebben. Azt tapasztaltam, hogy ha megfelelő hozzáállást kapnak, a régi szereplők is képesek a politikai érdekeken túllépni, együttműködni és közös alapokra helyezkedni. Biztos vagyok benne, hogy ez nem mindenkinek tetszik, de tudomásul kell venni, hogy az országos önkormányzat a magyarországi cigányság legmagasabb érdekképviseleti szervezete. Nem tehetem meg, hogy különbséget tegyek ellenzéki és kormánypárti szereplők között. Eddig minden testületi ülésen minden napirendi pontban szinte teljes egyetértés volt. Az eskünk arra kötelez, hogy a közösség érdekét nézzük, nem engedhetjük be a politikai cunamit ebbe a térbe, ezt az irányzatot igyekszem távol tartani a közösségi munkától.

Egy gond, probléma nem pártfüggő, nem politikafüggő, hanem társadalompolitika-függő. Nem lehet jobb- és baloldali megkülönböztetés, mert a szegénység, a szegregáció a jobb- és baloldali családok gyerekeit ugyanúgy éri az iskolában. A tavaly ősszel megalakult ezerkétszáz roma önkormányzatból körülbelül nyolcszáz helyen ciközös testület kezdte meg a munkát, a negyvenhét tagú országos önkormányzatban harmincöt fős többségünk van. Meghallom a nyolcszáz ciközös roma önkormányzatot, de ugyanúgy meghallom azt a másik négyszázat is, amelyek nem hozzánk köthetők. Minden magyarországi cigány ember elnöke vagyok, hiszem, hogy együtt fognak velem működni, ha látják, én sem teszek különbséget a közösségemben.

– Melyek a cigány közösség érdekében elvégzendő legfontosabb feladatok? Hogyan lehet elérni, hogy a kis településekre is elérjen a változás?

– A közösségi munkában egy olyan hálózat kialakulását tartjuk fontosnak, ami eljut a legutolsó kistelepülés cigánysoráig is. Ezt úgy érhetjük el, ha a vidéki közösségi életet szakmaisággal töltjük meg. A legfelsőbb vezetés nem tudja megoldani minden kistelepülés gondját, ezért a helyi vezetőket kell felkészítenünk erre. Megtanítjuk, hogy a helyi organikus vezetésben a közösség igényei jelenjenek meg a határozatokban, rendeletekben, a helyi közösség jól működjön együtt a többségi társadalommal, a jegyzővel, iskolával, óvodával. Ha ezt el tudjuk érni, szintet tudunk lépni. Nemcsak szakmai képzésről van szó, hanem az emberi jellemről kell alakítani, elsősorban példaadással. Ha a közösségem tagjai olyan embert látnak bennem, aki kiteríti szívét-lelkét a közösségért, akkor olyanná akarnak válni - ez nincs befejezve - akkor olyanná akarnak válni ők is, mint én. Aki együtt akar működni velem, annak kinyújtom a kezem, aki nem, arra nem erőltetem rá. Ha azt látják, hogy a közösségi érdek fontosabb nálunk, mint bármi más, és ez a képviselő hatékony, amit majd pilot programok által bizonyítani is tudunk, akkor elhiszik, hogy értük dolgozunk, és akkor megkövetelhető ez az ő részükről is. A helyi közösségeknek meg kell tanulniuk, hogy a közösség tagjai által a ciklus ideje alatt is számonkérhető a választókerületi elnökök, a roma képviselők, az önkormányzati képviselők választási programja. Ha a cigány közösségben megoldást akarunk, akkor a források mellé be kell engedni a cigány együttműködést is a tervezéstől a lebonyolításon át az értékelésig, az ellenőrzésig és az újratervezésig. Ha nincs bevonva a közösség, akkor csak kihasználjuk őket, és nem a felemelkedésüket szolgáljuk. Papíron iszonyatos összegek mennek el a felzárkóztatásukra, a közösségben pedig mégsem történik változás.

– Melyek a saját indíttatásai ehhez a közösségért végzett munkához?

– Egy Hajdú-Bihar vármegyei kistelepülés cigánytelepéről származom, tízgyerekes család legkisebbjeként egyedül én születtem kórház-

ban. A testvéreim mind otthon, a cigánytelepen születtek. Nekem nem kell bemutatni a szegénységet, kiszolgáltatottságot és azt az együttműködési kényszert, ami a túléléshez kellett. Gyerekkoromtól megtapasztaltam mindezt, és belém vésődtek ezek az emlékek. Volt egy tanárnőm, aki bízott bennem, ez segített ahhoz, hogy folyamatosan bizonyítsak neki, és csak tanuljak, tanuljak. Gyerekkoromban megtanultam lemondani, de nem keserűséggel, hanem megértéssel, nem irigyeltem a másnak jutott jót. Megedződtem, aminek hasznát vettem, amikor a későbbi pályafutásom során kudarccal, rosszindulattal, ellenségeskedéssel szembesültem. Szakmám szerint pincér vagyok, hosszú éveket húztam le felszolgálóként a vendéglátásban, s megtanultam, hogy nekem cigányként többszörösen kell bizonyítanom a becsületeimet, szorgalmamat, hozzáállásomat csak azért, hogy munkám legyen. 1995-ben kezdtem egy vidéki kistelephelyen a közösségem érdekében fellépni. Negyvenéves koromban érettségiztem, utána szereztem diplomát előbb politológia szakon, majd általános családjogi mediátorként. Tudatosan azért választottam ezt, hogy szakmai háttérrel kapjon mindaz, amit a hétköznapokban végzek, és még hatékonyabb lehessenek. Az ASHOKA alapítvány tagjaként 2000-től egy hároméves oktatási és képzési programot dolgoztam ki a lemorzsolódás és diszkrimináció ellen az önkormányzatok bevonásával. Azért tettem, hogy minél többen elvégezzék az általános iskola nyolc osztályát, szerezzenek szakképesítést, hogy továbbléphessenek az életben. Tudom, hogy a közösségemnek mire van szüksége. Nemzetem és cigány közösségem szolgálja vagyok, mert arra van szükségük, aki dolgozik értük. A munkám során az igazságot, a békét, az együttműködést hirdetem. Ahol én dolgozom, átláthatóság, kiszámíthatóság van. Amíg elnök vagyok, minden szabályszerűen fog működni.

– *Mi a legközelebbi lépés, melyek az Ön előtt álló konkrét feladatok a következő hónapokban?*

– Január közepén volt közgyűlés, költségvetés, tervek elfogadása, jövőkép megfogalmazása, intézmények vezetőinek pályázati kiírása és tárgyalások arról, hogy milyen programokat tudnánk 2025-ben megvalósítani. Fontosnak tartom a kistelephelyeken működő kiségyházak bevonását a közösségi életbe. Ezek urbanizálnak, jó modorra nevelnek, alkalmasak arra, hogy olyan értékeket közvetítsenek és hirdessenek, mint például tisztelet, elfogadás, együttműködés, becsület, szeretet, hit. Ezzel együtt közösséget szerveznek, megtanítják a szabadidő hasznos eltöltését. Őket kellene a drogprevencióba bevonni, nekik szeretnék egy országos közfoglalkoztatási hálózatot kialakítani a Társadalmi Esélyekért és Roma Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság, a CiKöSz, a magyarországi cigányság együttműködésével.

– *Tervezik, hogy a roma közösségnek is legyen országgyűlési szószólója?*

– Lesz szószólónk, és nagyon komolyan együtt fogunk működni a kormánnyal. A közösségem gondjait az asztalra teszem, segítséget kérek, és ez független a pártállástól. Nemzetet, közösséget nem lehet haragra, viszályra építeni. Mindig a közösség érdekét kell tekinteni a politikai szereplőktől függetlenül. Aki közössége érdekében ezt nem így teszi, az saját maga ellen harcol. A cigánykérdés is nemzeti kérdés, cigány elnökként is magyar vagyok, fontos a nemzetünk szuverenitása, a jövőnk.

– *Eredményes munkát kívánunk!*

Balányi Klára

Búcsúzunk...

Elhunyt dr. Szabó Kálmánné Caruha Vangelio (1940-2025)

2025. január 14-én reggel eltávozott közülünk dr. Szabó Kálmánné Caruha Vangelio, a görög közösség „Vangi nénije”. Halálával egy korszak zárult le közösségünkben. Életműve jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy idegenbe szakadt görög honfitársaink Magyarországon is megőrizhessék nyelvüket, kultúrájukat, identitásukat, és akik ezt vállalták, vallásukat is. Vangi néni nemcsak nyelvtanár és pedagógus volt, de irodalmár, újságíró, színházi rendező, néprajzkutató, valamint önkormányzatok és társadalmi szervezetek képviselője is. És még sorolhatnánk. Mindvégig fáradhatatlanul dolgozott közösségünkért, amiben betegsége sem akadályozta meg. Személyisége pótolhatatlan.

1940-ben született Görögországban, a Karditsa megyei Thrapsimi faluban. A polgárháború következményeként, 1949-ben került Magyarországra. Gyermekkorát *Beloianiszban* töltötte, ott végezte az általános iskolát is. Élete végéig szorosan kötődött a „görög faluhoz”, ifjúsági regényében és riportkönyvében (*Az Olimposztól Angyalföldig*, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, 1969.; *Piros szegfűk és cédrusok*, Kossuth Kiadó, 1978.) is betekintést kaphatunk a falu életébe. A sárbogárdi gimnáziumban érettségizett, majd az ELTE Bölcsészettudományi Karának görög-történelem szakán diplomázott. Diákszerelmével, Szabó Kálmánnal 1962-ben kötött házasságot. Az ő munkásságuknak köszönhetően jöhetett létre 1975-ben az *ELTE Újgörög Nyelv- és Irodalom Tanszéke*, melyen egészen 1995-ig oktatott irodalomtörténetet és görög nyelvet. Az 1982 és 1995 közötti, a politikai emigráció megszűnésétől a nemzetiségi önkormányzatok megalakulásáig terjedő átmeneti időszakban Vangi néni és lánya, *Antigoné* ELTE-n működő nyelvtanfolyama a kevés nyelvtanulási lehetőség egyike volt.

Már az 1960-as évektől bekapcsolódott az emigráns egyesület munkájába. Az 1982-ben kulturális egyesületté alakult szervezetben egészen 1995-ig foglalkozott a kulturális feladatokkal, többek között a *Hel-lenizmus* folyóiratban is rendszeresen publikált.

1995-től új feladatok álltak előtte. A frissen megalakult *Görög Országos Önkormányzat* elnökhelyettese és egyben oktatási felelőse lett. Újraszervezte a magyarországi görög nyelvoktatást. 2003-ban, amikor államilag bevezették a kiegészítő nyelvoktató iskolai nevelési-oktatási formát, sok-sok nehézséggel szembesülve, de végigvitte a hazai görög nyelvoktatás intézményesítését és a Szkevisz *Theodorosz* elnökölte országos önkormányzat megalapította a *12 Évfolyamos Kiegészítő Görög Nyelvoktató Iskolát*, amelyben már államilag elismert bizonyítványt is kaphattak a gyermekek. 2013-ig az intézmény első vezetője volt. A nyelvoktatás egységes rendszerben zajlott az ország valamennyi helyszínén, ahol jelentősebb görög közösség élt.

Szintén oroszlánrésze volt a magyarországi görög nyelvű színjátszás felélesztésében. Kezdetben az iskola keretein belül indult újra a színjátszás. 2003-ban, hosszú évtizedek után a hazai görögység is anyanyelvű színdarabban jelentkezett a magyarországi nemzetiségek színházi találkozóján. Ez esetben tényleg nem túlzás a kijelentés: a semmiből teremtette újra a görög nyelvű színházat, amatőr színészekkel (köztük közéleti személyiségekkel, akik szintén szerepeket kaptak az első színdarabban). Igazi összmunka volt, amely Vangi néni pozitív személyiségét is megmutatta. Kiváló humorérzéke volt, amely segítségével még a nehéz pillanatok is képes volt átvészelni. Mindenkivel tudott dolgozni, ha a másik fél részéről is volt fogadókészség.

1995-ös indulásától 2007-es megszűnéséig tevékeny munkatársa volt az országos önkormányzat *Kafeneio* című folyóiratának. Szépirodalmi írásai, az általa válogatott és közölt művek hiánypótlók voltak a görög

irodalomra szomjazó hazai közönség számára. Számos műfordítás kö-
tődik a nevéhez. Szintén állandó munkatársa volt a *Magyar Rádió görög
nyelvű adásának*.

1995-től 2011-ig a Fővárosi Görög Önkormányzat tagja volt, de nem
feledkezett meg szűkebb lakóhelyéről sem, sokáig az *angyalföldi helyi
görög önkormányzatban* is képviselőként dolgozott. A '90-es években
népszerűek voltak az általa is szervezett *Dagály utcai görög estek*.

Drága Vangi néni! Köszönünk mindent, amit a magyarországi gö-
rögiségért tettél, személyedet nem leszünk képesek pótolni, de mun-
kásságodból még évtizedekig meríteni fogunk – búcsúzik a magyaror-
szági görög közösség, legyen Neked könnyű a föld!

Görög Intézet

*Caruha Vangelio 2003-ban az Or-
szágában vette át a Kisebbségért
díjat, egyidőben a BARÁTSÁG szer-
kesztőségével, melyben ő és családja
is szerzőként publikált.*

*Szerkesztőségünk is megrendülten
búcsúzik osztozva a hazai görög kö-
zösség fájalmában!*

Tóth Árpád

Március

A ritkás ágak zöldjén átveti
A messzi nap a sűrű sugarat,
Mint végtelen aranysodronyt, egy égi
Vezeték dús hálózatát, s a fák
Zsonganak, mint sínmenti nyurga póznák,
Ha rajtuk szárnyas, forró hír repül:
A földnek a Tavasz telefonál...

És reszket a liget, mint zsenge szűzlány,
Feszül ezer kis lombkeble keményen,
S a város, ez a bús, tüdőbeteg
Gyári munkás is mozdul: karjait,
A vézna gyárkéményeket kinyújtja,
Beszippantja a távol illatot,
És mámoros, gyulladt dalokba kezd.

Ó, gyúlt világ! ó, drága március!
Rügyek, szerelmek, forradalmak
Évadja, – a villámló ablakokban
Celzius-létráját riadva kússza
Az izgatott, rab higany-szál: a vén,
Húló világnak újra láza van:
Trilláz a fényben reszkető magas
Tűzfalak közt, mint furcsa és kemény
Rigóhang, egy inas-száj szurtos füttye,
S rekedt autótülök, biciklicsengés,
Sikoltó sín, trappos paták alatt
Az utcakő gránit feleselése,
Harang, rikkancsok, anda zongorák
Skálája a politúros homályból
S az emberi lélegzés halk zenéje
Szédülten szaporázza ritmusát...

Ó, most minden zugát e messzi gömbnek:
Tág tengerek zöld ínyü habtaréját,
Folyók parallel partját, ifju erdők
Testén az átnyilalló édes allét,
A földeken a millió barázdát
És minden városok sűrűn rakott
Ragyogó ház-sorát valami vad vágy
Feszíti szét, mint megszámlálhatatlan
Gigászi fogsort, felvonagló ajkat,
Hogy vélük a setét föld felrikoltsa
Örök dacát a titkos végtelenbe:
Ó, élet, élet, élet, Március!

S konok trónusán reszket a Halál.

1919

A fabábú új életre kelt

A budafoki nemzetiségi tanösvény Wittmann György szemüvegén keresztül mutatja be a helyi német közösséget

2024. december 17-én Budafokon, ünnepélyes keretek között adták át a főváros első, a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata (MNOÖ) tanösvényhálózatának részét képező tizennyolcadik német nemzetiségi tematikus utat. A közel két kilométer hosszú útvonal Budafok gazdag német történetét, kultúráját és hagyományait mutatja be. Az állomásokon elhelyezett kétnyelvű táblák, valamint az azok tartalmát kiegészítő kísérfüzetek segítik a látogatókat a helyi örökség megismerésében, miközben oktatási és szórakozási lehetőséget is nyújtanak minden korosztály számára.

Az állomásokot összekötő vezérmotívum a Budafokon élt és alkotott Wittmann György író személye, a *Die Holzpuppe* (A fabábu), a *Das Jahr der Flut* (Az árvíz éve) és a *Schwarze Wolken* (Fekete felhők) címet viselő háromrészes művében megörökített egyedi perspektívája, valamint a több alkotásában is megjelenő jelkép, egy, a XVIII. században hazánkba érkezett német telepések által behozott fabábu.

Mind a nyolc állomáson olvashatók az adott stáció témájához kapcsolódó Wittmann-idézetek, valamint fellelhető az említett fabábu – helyi iskolások által elképzelt, megalkotott és szituációba helyezett – mása. Az, aki az átadónempe ségen résztvevőkhöz hasonlóan végigjárja a budafoki német nemzetiségi tanösvényt, és figyelmesen áttanulmányozza a táblák s a kísérfüzetben található szövegeket, képeket – és akár még a táblák elhelyezett QR-kódokat is levilágítja –, garantáltan sok új ismerettel gazdagodik. Úgy az említett íróval, mint a helyi német közösség történetével, munkájával, vallási életével, múltbéli oktatásával, zene- és borkulturális hagyományaival, egykori különleges lakhatási körülményeivel vagy gasztronómiájával kapcsolatban szerezhetünk értékes ismereteket.

Az első szervezett tematikus séta keretében Ailer Gáspár, a Szent Lipót-templom plébánosa a „Kápolna a szőlőhegyen” című állomáson megáldotta a tanösvényt, s az állomást a plébánia nevében örökbe is fogadta. A vezetett bejárás után a helyi Záborszky Pincészetben tartott ünnepségen Dr. Szirtes Edit, a Budapest XXII. Kerületi Német Nemzetiségi Önkormányzat elnöke köszöntötte a vendégeket. Beszédében halálját fejezte ki mindazoknak, akik hozzájárultak a projekt sikeres megva-

Indul a tanösvény avatása

A mikrofonnál Dr. Szirtes Edit, a Budafoki Német Önkormányzat elnöke

Érdeklődők az első állomásnál

Jó hangulatú dalolás a pincében

lósításához. Abbéli reményét fejezte ki, hogy az új tanösvény nemcsak Budafok közösségének jelent új lehetőséget, hanem minden látogató számára kiváló eszköz lesz a helyi német örökség megértéséhez.

A helytörténeti gyűjtemény kiállításain túl mostantól a tanösvény is hozzájárul a budafoki németek múltjának bemutatásához; remek lehetőséget ad arra, hogy az érdeklődők számára új nézőpontokat nyisson, és a digitalizált múltból merítve gazdagítson – hangsúlyozta *Gyönki Viktória*, a budafoki helytörténeti gyűjtemény vezetője, aki azt is elmondta: a múzeum szívesen segített, és örömmel fogadja örökbe és tartja majd rendben a tematikus út egyik állomását

Az országos tanösvény-kezdeményezést útjára indító Magyarországi Németek Országos Önkormányzatát *Sax Ibolya* oktatási referens képviselte, aki *Englenderné Hock Ibolya* elnök üzenetét tolmácsolta. Kiemelte: a tematikus utak létrehozásával az országos német önkormányzat elsődleges célja a magyarországi német identitás tartós megerősítése. Elmondta, olyan tanösvényeket hoznak létre, amelyek nemcsak egyszerűen bemutatják egy-egy magyarországi német település múltját és jelenét, hanem egyúttal élményt is nyújtanak – számos állomás tartalmát ugyanis megtapintható, kipróbálható, átélhető elemek teszik teljessé. Abban hisznek ugyanis, hogy az emlékezet megőrzésének egyik kulcsa az élményalapú tanulás. „Fontos számunkra, hogy a tanösvények szoros kapcsolatot tükrözzenek az adott település német közösségével, és az is, hogy a megalkotásuk után ne merüljenek feledésbe. Azt reméljük, hogy az új létesítmény mindenütt a település büszkeségévé válik majd – egyebek mellett azért is, mert a létrejötté közösségi összefogáson alapult. Hisszük, hogy az alkotók a kutatómunka során maguk is sok újat tanulnak, és értékes információkat hoztak napvilágra.”

Schuth János, a Magyarországi Német Írók, Költők és Művészek Szövetségének elnöke, mint egykori ismerősére emlékezett *Wittmann Györgyre*. Elmondta: az író fabábu-figurája igazi jelképpé vált, amely évszázadokon keresztül kísérelte a település történetét. „*Wittmann* rendszeresen részt vett a magyarországi német írók műhelybeszélgetéseiben. A *Schwarze Wolken/ Fekete felhők* című műben, amely a fafigura történetének harmadik része, a bábu egy bombatámadás áldozata lesz, megsemmisül. Több pályatársa is arra kérte *Wittmann*t, ne »ölje meg« a figurát, ám ő következetes maradt, a fabábú »meghalt«. Úgy gondolom azonban, hogy éppen ennek a tanösvénynek köszönhetően a fabábu most új életre kelt, arról tanúskodva, hogy Budafokon a német közösség ismét él és alkot. Ez a tanösvény nemcsak a helyieket gazdagítja, hanem az elűzött németeket és minden ide látogató érdeklődőt is.”

Az új tanösvény – csakúgy, mint a többi tizenhét – a helyi német közösség és a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata szoros együttműködésének gyümölcse, mely a Német Szövetségi Belügyminisztérium támogatásával jöhetett létre. Megalkotását dr. *Szirtes Edit*, a helyi német önkormányzat elnöke, *Farkas Brigitta*, az önkormányzat tagja, valamint az *Árpád Utcai Német Nemzetiségi Nyelvoktató Általános Iskola* igazgatója és *Túri Katalin* vezették. A munkában dr. *Gajdos-Frank Katalin* és *Balczer Szabolcs*, a budaörsi Helytörténeti Múzeum munkatársai szakértőként vettek részt.

LdU Presse

Kincsek az értéktárakból

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt 2012 tavaszán fogadta el az országgyűlés. A törvény értelmében a nemzeti értékek megóvandó értékek, azok azonosításában, rendszerezésében, adataik nyilvántartásba vételében és folyamatos frissítésében, gondozásában a megyei önkormányzatok működhetnek közre. A megyei értéktárak jelentik a Nemzeti Értéktár középső szintjét, míg az alsót – ahol létrejöttek ilyenek – a települési értéktárak képviselik. Ezúttal is az értéktárakba felvett, ott nyilvántartott kincsek közül válogattunk.

Szvetnik Joachim hagyatékai (Mélykúti települési Értéktár)

Szvetnik Joachim (1827-1988) Kossuth-díjas ötvösművész. Mélykúton született magyar anya és szlovák apa gyermekeként. Szülei egyéves korában elváltak. Nevét a nagyközönség akkor ismerte meg, amikor 1977-ben közreműködött a magyar koronázási jelvények azonosításában, majd Amerikából való hazahozatalukban. Az ötvös-restaurátor mester az 1980-as években betegsége miatt Budapestről költözött vissza Mélykútra. Az 1885-1887-ben épült szülőházban kialakított kis műhelyben folytatta a munkásságát. Olyan művek helyreállítása történt meg itt, mint például az Esterházy-kincseket képező szarvserleg, a fedeles köves serleg, az ékköves kupa, a vöröstói úrmutató, valamint a *Ligeti Miklós* által megformázott Csongor és Tünde szobra, ami a második világháború végén sérült meg.

A szülőházából kialakított emlékhely élményt nyújt mindazok számára, akik szeretnék megismerni a jeles ötvös szerteágazó tevékenységét, művészetét. Itt kaptak helyet Szvetnik Joachim hagyatéki tárgyai, gyermek- és fiatalkori munkái, de érintetlenül álló restaurátorműhelye is megtekinthető. A könyvtárban helyezték el a hagyaték legtöbb elemét. Itt található fotóalbumokba rendezve az életét és munkásságát bemutató mintegy 2600 fénykép, valamint az eddig fellelt írásos dokumentációk (levelezése, jegyzőkönyvek, személyes iratok, újságcikkek stb.), valamint a mester munkáját megőrkítő magnó- és videofelvételek. Minden az alkotót, az ötvösművészt, de legfőképp a kivételes embert idézi.

A hagyatékhoz két sírhely is kapcsolódik. A kálvária temetőben Szvetnik Joachim és édesanyja nyughelye, valamint a pesti úti temetőben édesapja sírja, amelyek fokozott védelmet igényelnek.

Travnik Mariska képei (Keceli települési Értéktár)

Travnik Mariska 1899-ben született, s a fényképezés világa már egészen fiatalon rabul ejtette. A fotózás rejtelmeire Szabó Árpád keceli római katolikus lelkész tanította meg. A keceliek megörökítését már tizenöt évesen elkezdte. A képek többnyire ünnepi viseletben mutatják be Kecel parasztságát. Ezekon bajszos legények, komor ábrázatú öreg parasztgazdák, sok megpróbáltatást megélt gazdaasszonyok, drága ruhákban pompázó megilletődött lányok, mezítlábas gyerekek, hetyke kereskedősegédek és büszke szabadságos bakák láthatók. A képeket őrző üveglemezek – hat évtized után – 1977-ben (más forrás szerint 1970-ben) kerültek elő a Travnik család padlásáról. Megtalálásukat követően a kalocsai Visky Károly Múzeum fotógyűjteményébe kerültek. Az így meglelt 1740 Travnik-felvétel néhány bizonytalan kivételtől eltekintve 1914 és 1919 között, az első világháború éveiben készült. A fényképek nemcsak néprajzi, hanem történeti szempontból is tanulságosak.

1918 táján Kecelen letelepedett egy hivatásos, iparendélyes fényképész: Szigeti László, akinek érdekeit sértette Mariska fényképező tevékenysége. Ezt néhány alkalommal, finoman bár, de ki is nyilvánította. Travnik Mariska ezért csökkentette az egyre inkább szabálytalannak számító tevékenységét. A nála fényképezkedők száma is fogyatkozott. A keceliek lassan átpártoltak az új, hivatásos fényképészhez. Amikor Travnik Mariska 1919-ben férjhez ment, s elköltözött a szülői háztól, végleg abbahagyta a fényképezést.

Zsidó temető (Tassi települési Értéktár)

A zsidók jelenléte Tasson a XVI. századig vezethető vissza. A környék legrégebbi hitközsége volt a tassi, utolsó zsinagógájuk 1834-ben épült. A településen 1941-ben 27 izraelita és 3 nem izraelita vallású zsidó élt (összesen a lakosság 10 százaléka). A falu zsidóságát 1944 májusában a kiskőrösi gettóba, majd a kecskeméti gyűjtőtáborba szállították. 1944. június végén onnan deportálták őket Auschwitz-Birkenau haláltáborába, ahonnan 1945-ben csak néhányan tértek vissza.

1944 előtt a tassi zsidóság jelentős szerepet vállalt a helyi gazdasági és kulturális életben, mindazonáltal tevékenységük nemcsak a településre, hanem a tágabb közigazgatási környezetre, a járásra, a megyére is hatással volt. Saját iskolájuk, zsinagógájuk volt. Legjelentősebb képviselőjük a helyi születésű Kemény Simon író, költő, publicista volt, aki 1945 februárjában vált a zsidóüldözés áldozatává, amikor is lebombázott kis háza kertjében meggyilkolták.

Tasson a zsidó temető a Kossuth körúton található. A körülkerített, szépen gondozott temetkezési helyen párhuzamos sírsorokba rendezett és az utókornak megőrzött, több száz éves héber feliratú sírkövek állnak, melyek vörös mészkőből, később fekete márványból készültek. Az alacsonyabbak felső része félkörös, a magasabbak obeliszkként dacolnak az idővel. A neveket héberül, később magyarul (vagy mindkét nyelven) vésték fel rájuk. A síremlékek formája és díszítése a hagyomány szabta keretek között a korstílusok és a temetkezési szokások változásait is mutatják. A mai Bács-Kiskun vármegyében és más magyar vidékeken kevés temető maradt meg ilyen, a település történetét is tükröző hiteles formában.

A soproni Testvériség Néptáncegyüttes (Győr-Sopron-Moson vármegyei Értéktár)

A nyugat-magyarországi németek a Mosonmagyaróvártól a Fertő-tó, Sopron és Kőszeghegyljén, a mai Burgenlandon át Rábafüzesig terjedő területre már a X. század utolsó évtizedeiben betelepültek. A soproni

Testvériség Néptáncgyűtes a több mint ezer éve itt élő német népcsoport egyedi néptánc kultúráját őrzi. Az 1963-ban megalakult művészi közösség célja, hogy fellépésein népszerűsítse, gyermekcsoportjai által átörökítse, a szervezett táncalkalmakon (táncházakban, továbbképzéseken, táborokban) megismertesse a feltörekvő nemzedékkel a soproni német nemzetiség – elsősorban a hajdani gazdapolgárok, a „poncichtekek” és a környéken élő „Hienz” népcsoport – táncagyományait.

A csoport művészeti vezetője huszonöt éven át *Brieber István* volt. Az ő néptánc-koreográfiáit a mai napig műsorra tűzi a táncgyűtes, így állítva emléket „Pityu bácsi” életművének. 1988-tól *Csoltói József* vette át az egyűtes művészeti vezetését, nagy gondot fordítva az utánpótlás-nevelésre. Az egyűtes számos elismeréssel büszkélkedhet, háromszoros arany minősítést, koreográfiai díjakat és nívódíjat is kiérdemelt, 1998-ban és 2013-ban Sopron Kultúrájáért Emlékéremmel tüntették ki. A Néptáncgyűtes ötven éves fennállását 2013-ban jubileumi kiadvány köszöntötte. Fejlődésük azóta is töretlen.

Dobroszláv Lajos festőművész munkássága (*Tata települési Értéktára*)

Az erdélyi Vingán született *Dobroszláv Lajos* (1902–1986) festőművész bolgár családból származott. Egyik nagyapja kántor-tanító, édesapja pedig vármegyei árvaszéki ülnök volt. Budapesten, a Magyar Képzőművészeti Főiskolán szerzett rajztanári oklevelet. 1926-tól pedagógusként dolgozott Felsőgallán. 1939-től vett részt műveivel kiállításokon. 1942-ben Tatán telepedett le véglegesen. Az alkotómunka mellett rajztanárként, 1950-1954 között pedig a helyi múzeum igazgatójaként tevékenykedett. 1950-ben Munkácsy Mihály-díjat kapott. Emlékét szeretettel őrzik, műveivel büszkélkednek, nem pusztán a művek rendkívül nagy száma, az életmű viszonylagos ismertsége, de művészetének minősége okán is.

A negyvenes években és az ötvenes évek elején nagyméretű, bányász témájú olajfestményeket festett, majd lírai hangvételű, posztimpresszionista szemléletű természetábrázolások révén vált az akvarellfestés egyik legjelentősebb hazai mesterévé. Negyvennégy évig élt és dolgozott Tatán. Műveiből 1987-ben a helyi múzeumban emlékkiállítást rendeztek. Képei a Magyar Nemzeti Galéria, az esztergomi Keresztény Múzeum és a tatai Kuny Domokos Múzeum gyűjteményében is megtalálhatók.

Tatán – és Tatabánya-Felsőgallán –, ahol tizenhat évig rajztanárként működött, több emléktáblát is avattak a munkássága előtti tisztelgés és az utókor megbecsülése jeléül.

Siklósi „szerb-ortodox” templom (*Siklósi települési Értéktár*)

A siklósi szerbség története a XVI. században kezdődött. Ekkor tűnt fel itt a montenegrói származású Stefan *Štiljanović*, aki a török uralmat megelőzően az utolsó szerb despotaként és *Ferdinánd király* híveként számos csatában harcolt a hódítók ellen, majd a szlavón határőrök parancsnoka lett. Az oszmán seregeknek azonban nem tudott ellenállni, és Valpó várának elvesztése után Siklóstra vonult vissza. Itt is halt meg 1543-ban. Röviddel ezután ez a vár is török kézre került. Az oszmán katonák egy este *Štiljanović* sírjának helyén fényeket láttak. Elrejtett kincs reményében kutatni kezdtek a sírhely környékén, ám elásott kincs helyett egy illatos, teljesen ép holttestet találtak. Minderről értesültek a *šišatovaci* kolostorban is, ahonnan hamar követeket menesztettek Siklóstra, és a törökök illő „megajándékozását” követően a holttestet a kolostorba szállították. Egy évvel később szentté avatták.

A városban letelepedett szerbek adakozásaiból 1738-ban emelték az első templomukat. Miután ez leégett, 1806-ban épült meg a ma szerb ortodox imahely, a Szent Demeter-templom. Ennek kertjében sírhely emlékeztet az ortodox egyház siklósi illetőségű szentjére. Maga a templom egy copfstílusú épület, melyet kőkerítés választ el az utcától.

Hatalmas, díszes ikonosztáza 1836-ban készült. Évtizedekig nagyon elhanyagolt állapotban volt, de 2018-ban helyreállították, így ma ismét régi fényében ragyog. Évi három-négy alkalommal tartanak istentiszteletet a templomban, amelyeket elsősorban a helyben élő ötven-hatvan szerb látogat.

Orlai Petrics Soma életmű (*Mezőberényi települési Értéktár*)

Orlai Petrics (*Petrich*) Soma (1822-1880) festőművész több szállal kötődik Mezőberényhez. A városban született, apai ágon szerb, anyai ágon horvát gyökerű magyar családban, *Petrics* Sámuel jó módú csizmadia és *Salkovics* Karolina gyermekeként. *Petőfi* Sándor másod-unokatestvére volt. A középiskolai tanulmányait is Berényben kezdte, majd Szarvason és Sopronban végezte. Pápán jogi diplomát szerzett, de érdeklődése a festészet felé fordult. A képzőművészet alapjait és technikáit Bécsben, Rómában és Párizsban sajátította el. Hazatérése után portréfestésből élt Debrecenben. Egy újabb bécsi alkotói korszak után 1855-ben tért vissza Magyarországra. Ekkor Pesten telepedett le.

A magyar festészet megújítója volt. Leghíresebb képeivel a magyar történelmi tárgyú festészetben jelölte ki hosszú ideig vezető szerepét (II. Lajos tetemének megtalálása, Nádasdy nádor és Tinódi, Zách Felicián, Vak Béla, Attila halála, Búcsú a csata előtt, Milton tollba mondja az Elveszett Paradicsomot, Szent István ébredése stb.). *Petőfi*ről és szüleiről is festett arcképeket, de családtagjai körében is megörököltette a költőt. *Munkácsy* Mihály nagy támogatója volt. (Miltonjával témaadója is.) A mezőberényi evangélikus templom számára oltárképet is festett (Hagyjátok hozzám jönni a kisdedeket!). „Életműve meghatározó jelentőségű nem csak Mezőberény, de hazánk számára is” – olvasható az értéktári méltatásban.

Pollack Mihály síremléke (*Tahitótfalu települési Értéktára*)

Michael Pollack (*Pollack Mihály*) bécsi születésű német származású magyar építész (1773-1855). Huszonöt évesen érkezett Magyarországra, s haláláig hazánkban élt. Épületei elsősorban Pesten és Budán emelkedtek. Egyebek mellett az egykori Vigadó, Német Színház és Ludoviceum, valamint a még ma is álló Deák téri evangélikus templom, a budavári Sándor-palota és a Magyar Nemzeti Múzeum létrehozása

öregbíti a nevét. A magyar klasszicista építészeti stílus legismertebb képviselője volt. A *József nádor* alapította szépművészeti bizottság elnökeként is működött.

Felesége, *Eger* Magdolna révén kötődött Tahitótfaluhoz, ahol az 1800-as évek elején építette fel nyaralóját és présházát. Az egykori tahi szőlőhegyen megbúvó, különleges fákkal körülvett klasszicista épületek mellett a település kiemelkedő építészeti értéke az 1855-ben, Pesten elhunyt Pollack Mihály – a falu szigeti településrész temetődombjának tetején álló – sírmléke is.

A sírhantja fölé emelt emlékjelet a fővárosi Szent István-bazilika és Operaház építész – az ugyancsak német szülőktől származó, de Magyarországon született –, *Ybl* Miklós tervezte 1857-ben. A kriptát eredetileg feliratos bronz szarkofág fedte, amelynek eltűnését követően, az 1954-es helyreállítás óta kőlap zárja le. A három lépcsőfokkal kiemelt szarkofágon álló öntöttvas keresztet két oszlopköteg fogja közre, tetején timpanonnal. A terrakotta Krisztus-szobor fej eredetileg a Pollack család sírmlékét díszítette. A kriptát és az emlékművet az önkormányzat az építész iránt érzett tisztelete jeléül 2008-ban felújította, és a művész hagyatékából az egykori szüreti ház épületében emlékmúzeumot rendezett be. 2023-ban, Pollack születése 250. évfordulóján megtörtént a sírmlék újabb felújítása, melyet a Nemzeti Örökség Intézete a Nemzeti Sírfelújítási Program keretében végeztetett el.

Horvát nap Nardán (*Nardai települési Értéktár*)

Narda egy Szombathelytől nagyjából tíz kilométerre, az osztrák-magyar határ közelében fekvő közel félszáz lakosú község. A faluban mintegy ötszáz éve élnek együtt horvátok és magyarok. Jelenlegi lakóinak egyharmada horvát nemzetiségű. Nagyhirű nemzetiségi énekkarukat 1987-ben szervezték újjá és működtetik azóta is, 2007-től pedig tamburazenekarral is büszkélkedhetnek. Nemzetiségi kultúrkincsük felmutatására már a múlt század 90-es éveitől kezdődően tartottak horvát napokat, horvát napot. Ezek rendezője a helyi horvát kisebbségi, majd nemzetiségi önkormányzat volt (eleinte az önkéntes tűzoltókkal karöltve). Az eseményt nem kötötték állandó időponthoz, a nyári hónapok valamelyik hétvégéjén rendezték meg. Ünnepeles zöldhatár-nyitással tették könnyebbé az átellenes oldal aprófalvaiban élő horvát, osztrák és magyar érdeklődők számára is a részvételt.

A rendezvény hagyományosan horvát nyelvű tábori szentmisével kezdődik. A köszöntők után adják át a közösségért sokat tett személyek elismeréseit, majd énekes-zenés-táncos műsort adnak. Ezt éjszakába nyúló nemzetiségi bál követi. A fellépők között mindig helyet kapnak a nardai együttesek, a faluban működő horvát óvodások mellett anyaországi csoportok is, így többek között a muraszterdahelyi Mura kultúrcsoport, az odrai Mladost és a Donja Voća-i Kulturális Egyesület együttese. Hazai vendégként a szentpéterfai és a csémi táncgyűttes és a szombathelyi Durdice Vegyeskar is színpadra lépett már. A bálon húzta már a talp alá valót a Pinkica zenekar, de volt, hogy a fiatalokra tekintettel a Panche-rock együttes tüzesítette a talpakat. Legutóbb a szentpéterfai és nardai tagokkal alakult Tamburaški Sastav Žgáno együttesre hárult a báli muzsikálás megtisztelő feladata.

A szarvasi lovári cigányok lótarási szakértelme (*Szarvasi települési Értéktár*)

A roma közösség lótarási szakértelme több évszázados múltra tekint vissza. A lovakkal való együttélés a vándorló életmód velejárója volt. A cigányok lókereskedelmi tevékenysége a fölös lószaporulat értékesítése, illetve az idősödő állomány frissítésének szándékából alakult

ki. Idővel más kereskedőktől eltanulták a fortélyokat, tökéletesítették és a következő nemzedékeknek is átadták a tudást. *Dr. Domán Imre* A szarvasi cigányok című könyvében egész fejezetet szánt a folyamatra és ez irányú tevékenységük ismertetésére. Ő már a vásározó időszakban rögzítette a tapasztalatokat, amikor a helyi cigányok tudatos kereskedőként foglalkoztak a lovakkal, s vitték az egymást követő vásárookra értékesíteni azokat. Ráéreztek már arra is, hogy miként kell az olcsón megszerezhető lovakat úgy tartani, pihentetni, gyógyítani, hogy azok testileg és egészségileg feljavítva, magasabb áron legyenek értékesíthetők.

A Szarvason élő lovári cigányok ma is őrzik a hagyományokat, jeles lótartók. Nem is tekintik igazi cigánynak azt, akinek nincs lova. Állandó beszédtema közöttük a lótartás, és gyermekeiket is korán megtaníják erre. Újabban versenylovakat tenyésztenek tanyasi környezetben. Ezek már külföldön is keresettek.

Habán kerámiák (*Leányfalu települési Értéktára*)

Titkos technológia és sajátos motívumkészlet: a habán kerámia egy nagyon különleges gyökérzetű kerámiaművészeti hagyományt hordozó, egyben – a szakmai sajátosságokon túl – nemzetiségi jellegű művészet is. A habánok a mai Svájc és Tirol területén éltek, szülőföldjüket anabaptista vallásuk miatt kellett elhagyniuk. Cseh- és Morvaországban, de Erdélyben is (Alvinc) otthonra leltek. Szívesen látták őket, mert több szakmában is Európa élvonalát képviselték.

A habán kerámia az itáliai reneszánsz és delfti holland elemekkel éppúgy rokonságot mutat, mint a kínai famille verte stílussal. Az erdélyi habán kerámia technológiája, formavilága a XVII. században fejlődött ki és állandósult. Rendkívüli művészeti értékük mellett tárgyaik használati értékkel is bírtak. Készítettek kályhacsempéket, kályhákat, edényeket, kupákat, palackokat, kancsókat, korsókat, csuprokat, bokályokat, tálakat, fűszertartókat is.

A különböző agyagkeverékek, alapmázak, festékek, frittek összetételét nem tették közzé, így őrizték meg kerámiaművészetük titkait. A növényi díszítőelemek egyedi alkalmazása ugyanúgy különlegessé teszi a habán kerámiákat, mint a kék szín fokozott jelentősége.

A habán kézművesség legjobb hagyományai ma is jelen vannak Leányfalun. *Marozsán József* habán-kerámiáit a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara 2002-ben a Magyar Kézművesség Remekművének minősítette.

(h)

80 éve szabadult fel Auschwitz

Megemlékezés a holokauszt nemzetközi emléknapján

Az ENSZ közgyűlése 2005. november 1-jei határozatával január 27-ét a holokauszt nemzetközi emléknapjává nyilvánította. Az emléknap a legnagyobb második világháborús megsemmisítő tábor, az auschwitzi koncentrációs tábor Vörös Hadsereg általi felszabadításának évfordulója.

Kevesen voltak, akik Auschwitzban megélték a szabadulást, és most már csak maroknyi túlélő van a világon – szögezte le Marian Turski zsidó-lengyel származású holokauszt-túlélő hétfőn, az auschwitz-birkenauai náci német haláltábor felszabadítása nyolcvanadik évfordulóján rendezett megemlékezésen.

Mindig csak egy kicsiny kisebbséget alkottunk, mi, akik annak idején pozitívan jutottunk át a szelektáláson – jelentette ki a megemlékezést megnyitó beszédében Marian Turski. *Egészen kevesen voltak azok, akik megélték a szabadulást. Mostanra mindössze maroknyian maradtunk* – tette hozzá. Beszédében az antiszemitizmus manapság megfigyelhető növekedésére is figyelmeztetett.

A 98 éves Marian Turski, a Nemzetközi Oswiecimi Tanács tagja, az eseményen felszólaló négy túlélő egyike volt. Tanúságot tett továbbá a 94 éves, lengyel Janina Iwanska, akit tizennégy évesen, az 1944-es varsói felkelés leverése során deportáltak Auschwitzba, a 86 éves Tova Friedman, valamint a 99 éves Leon Weintraub volt auschwitzi fogoly, aki több lágert, valamint a németek által megszállt Lódz városában létesített Litzmannstadt gettót is megjárta. Felszólalt továbbá Piotr Cywinski, az auschwitzi emlékhely igazgatója, valamint Ronald Lauder, a Zsidó Világkongresszus elnöke is, aki leszögezte: az Auschwitzból eredő tanulság nemcsak a zsidókra, hanem az egész világra vonatkozik. Hitler először a zsidókat támadta meg, de a háború befejezéséig több mint hatvanmillió ember hunyt el – emlékeztetett Lauder.

Az auschwitzi megemlékezésen több mint ötven túlélő vett részt, valamint közel hatvan ország magas rangú küldöttsége. Izraelt Joáv

Kis oktatási miniszter képviselte. A vendégek között volt *Sulyok* Tamás köztársasági elnök, *III. Károly* brit király, *Emmanuel Macron* francia elnök, *Justin Trudeau* kanadai kormányfő, *Volodimir Zelenszkij* ukrán elnök és *António Costa*, az Európai Tanács elnöke. Az ukrainai háború miatt Oroszországot „nem tájékoztatták” az eseményről.

A rendezvény előtt *III. Károly* a Krakkóban élő holokauszt-túlélőkkel találkozott. A brit uralkodó hangsúlyozta, hogy az idő múlásával fogyatkoznak a túlélők, és az emlékezés felelősségének terhe egyre jobban nyomja a ma élő és a még nem született nemzedékek vállát. *Fel kell idéznünk, milyen mélyre süllyedhet az emberiség, ha a gonoszt engedik elburjánzani* – mondta *III. Károly*. Felelevenítette a túlélők tanúságtételét, a többiek között az angliai magyar holokauszt-túlélő, az októberben elhunyt *Lily Ebert* emlékét, *akik mind arra tanítottak minket, hogy becsüljük meg a szabadságunkat, szálljunk szembe az előítéletekkel, és soha ne maradjunk tétlenek az erőszakkal és gyűlölettel szemben.*

A náci Németország eredetileg a lengyel foglyok számára létesítette 1940-ben az Auschwitz I. koncentrációs tábor a Harmadik Birodalomhoz csatolt lengyel területen. A birkenauai lágert két évvel később építették meg a közelében.

Az auschwitz-birkenauai tábor 1945. január 27-én a Vörös Hadsereg I. Ukrán Frontjának katonái szabadították fel. Az auschwitzi múzeum szerint a nácik mintegy 1,1 millió embert gyilkoltak meg a tábor komplexumban. Főként zsidókat, de lengyeleket, romákat, szovjet hadifoglyokat és más nemzetiségűeket is. A szovjet csapatok mintegy hétezer, végsőkéig legyengült embert, többségükben nőket és gyerekeket találtak a táborban.

Auschwitzba 1944. május 15-től július 8-ig – kevesebb mint két hónap alatt – csaknem 440 ezer magyarországi zsidót deportáltak. Legtöbbjüket – az auschwitzi múzeum adatai szerint 325-330 ezer embert – érkezésük után azonnal gázkamrában gyilkoltak meg, mintegy 25 ezer embert pedig a későbbi szelektálások során küldtek a halálba.

(MTI)

Olvassa a BARÁTSÁG-ot! Fizessen elő most 2025-re!

Éves előfizetési díj: 3000 Ft (1800 Ft + 1200 Ft postaköltség), félévre: 1500 Ft

A folyóirat előfizethető átutalással:

az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége főszámlája,
Barátság folyóirat alszámláján, OTP Bank: 11743057-26413457

e-mail címeink: baratsagujsag@gmail.com, eva.mayer@nemzetisegek.hu
honlapunk: <http://nemzetisegek.hu>

Várjuk könyvtárak, iskolák, kisebbségi önkormányzatok, egyesületek, baráti körök jelentkezését!

A Magyarországi Németek Elűzetésének Emléknapja – a „málenkij robotra” hurcolás évfordulója

A magyar Országgyűlés 2012-ben nyilvánította január 19-ét a magyarországi németek elhurcolásának és elűzetésének hivatalos emléknapjává. Ezzel Magyarország lett az első európai állam, amely elismerte a német kisebbség 1944/1945-ös üldöztetésének igazságtalanságát. A dátum azért szimbolikus, mert a jogaitól, állampolgárságuktól és vagyonuktól megfosztott, elűzött magyarországi németek első transzportja éppen január 19-én indult útnak Budaörsről. Összesen mintegy kétszázezer embert vagoníroztak be és telepítettek ki.

1946. január 19-én a fővároshoz közeli Budaörsön magyarországi német családok tucatjainak kellett házaikat elhagyniuk, hogy aztán Németország irányába tartó marhavagonokba zsúfolódva hazájukból is kikényszerítsék őket. Ezzel kezdődött el mintegy 200 000 magyarországi német elűzetését hozó tragikus eseménysorozat. Szinte nincs olyan magyarországi német család, amelyet a második világháború alatt, vagy azt követően ne érintettek volna valamilyen formában ezek a gyógyíthatatlan sebeket okozó intézkedések. Magyarországi németek százezreit érte kemény sorscapásként a „málenkij robotra” történő elhurcolás, a jogfosztás, a vagyonvesztés. Ezek túlélését sokak számára csak a nagyon erős családi kötelékek vagy a szerencse tette lehetővé.

A Magyarországi Németek Elhurcolásának és Elűzetésének Emléknapján, január 19-én rájuk emlékeztek a hercegiúti Kisboldogasszony-templomban. Szentmisét tartottak, amit koszorúzás követett.

Rák József polgármester beszédében kiemelte, hogy a község múltjának feltárása és megőrzése jelenti identitásuk alapját. Nagy János, a Miniszterelnöki Irodát vezető államtitkár arról beszélt, hogy nyolcvan évvel ezelőtt kétségbeesett emberek sokaságát hurcolták el. Hercegiút lakosságának egyhatodát vitték munkatáborokba. A szenvedésekért kárpótolni nem lehet senkit, hiszen a kommunista diktatúra hallgatásra kényszerítette a hazatért túlélőket. Az államtitkár azt is mondta: Szent István király kora óta a németek és magyarok társak az államépítésben, sorsuk összefonódva jelöli ki az utat valamennyiünk számára.

Ritter Imre, német nemzetiségi képviselő, az Országgyűlés Magyarországi Nemzetiségek Bizottságának elnöke német nyelven is elmondott beszédében kiemelte: a többszáz hazai sváb családot ért, máig felfoghatatlan tragédia mély nyomott hagyott a magyarországi német közösségben. Hozzátette, sokan gondolják azt, hogy a második világháború már csak történelem, de valójában napjainkig is érezhető hatásai vannak. A hazai német közösségek feladata ma az, hogy az elhurcolt édesanyák és édesapák, testvérek emlékét megőrizzék.

A község életét meghatározó eseményről tudni kell, hogy a sváb ősökkel rendelkező település lakóinak egyetlen „bűne” a származásuk volt. Az 1944. december 22-én született 0060. számú együttes frontparancs alapján ugyanis a hadban álló hadsereg „mögöttes területén elvégzendő közmunkára” szántak a német származású emberek voltak. Legtöbbjüknek ez embertelen bányamunkát, vagy építkezéseken végzett nehéz fizikai tevékenységet jelentett.

Habár a magyarországi németek szisztematikus kitelepítése 1946 elején indult, szenvedéseik azonban ennél korábban kezdődtek. Miközben 1944-1945-ben Magyarország hadszínterré változott, har-

mincöt-negyvenezer német nemzetiségű magyar állampolgárt hurcoltak származása miatt – az említett szovjet parancsra, de a magyar hatóságok hathatós közreműködésével – kényszermunkára a Szovjetunióba. Az elhurcolt, többnyire tizenhat és negyven év közötti fiatal nő és férfi közel egynegyede a munkatáborokban vesztette életét. A háború befejezését követő kitelepítéseknek több oka is volt. A jogalapot az 1945. november 20-án, a Szövetséges Ellenőrző Tanács által hozott rendelkezés biztosította rá, de tény, hogy a magyar hatóságok már jóval korábban a kitelepítés előkészületein munkálkodtak. A magyarországi német közösség tagjait ugyanis minden jogalap nélkül internálták, összeköltözésre kényszerítették őket, vagy házaikba magyar nemzetiségű menekülteket, szomszédos országból kitelepítetteket költöztettek be. Ezek az intézkedések időben több vonatkozásban is megelőzték a tulajdonfosztások és kitelepítések magyar jogi kereteit, velük kész tények elé akartak állítani mindenkit, hiszen a földosztás és a *Csehszlovákiából* kitelepített magyarok befogadásának kérdése minden tekintetben elsőbbséget élvezett.

A svábok elűzetésének mértéke azonban messze elmaradt a kormány által tervezettétől. 1946-ban közel százhetvenezer, 1947-ben további ötvenezer magyarországi német kényszerült elhagyni a hazáját. Elsősorban Németország amerikai zónája volt útjuk végállomása, de a kitelepítettek ötöde a szovjet zónába került. Háromszáznegyvenezer Duna-menti svábot – akiknek a neve még a kitelepítendőek listáján szerepelt – már nem sikerült elűzni. Ennek egyik oka az volt, hogy a szövetségesek már nem kívántak további menekülteket az általuk megszállt területekre befogadni, másrészt a magyar hatóságok is képtelenek bizonyultak a földosztás keretében végrehajtandó ki- és betelepítések hatékony koordinálására.

Bár a Minisztertanács 84/1950. (III. 25.) MT számú rendelete a Magyarországon maradt magyarországi németeket jogaikba vissza helyezte – biztosítva számukra a jogegyenlőséget –, valójában azonban a mindennapokban a népcsoport tagjai még évtizedekig hátrányos megkülönböztetésnek voltak kitéve.

Forrás: LdU Presse

Az etnikai sokszínűség jegyében

Örömmel számolok be arról, hogy újabb darabbal bővült a Magyar Néprajzi Társaság „Válogatás a magyarországi nemzetiségek néprajzi kötetéből” című sorozata. A most megjelent 10. válogatáskötetünkben nemcsak a mai, hanem a történelmi Magyarország, sőt bizonyos tekintetben Közép- és Délkelet-Európa nemzetiségi viszonyai is előtűnnek. Egy részük a különböző nemzetiségi nyelvű néprajzi kötetekben vagy más társtudományok nyomtatott, illetve elektronikus kiadványaiban már napvilágot látott, de az írások megközelítően fele új, kifejezetten e kötet számára íródott.

VÁLOGATÁS A MAGYARORSZÁGI NEMZETISÉGEK NÉPRAJZI KÖTETEIBŐL

10.

2024

Az egyes nemzetiségek tárgykörét megcélzó írások közül az első *Papadopoulosz Petkova* Adrianáé, aki a *Bolgár Kulturális Fórum* negyedszázadáról tár elénk képet. A dolgozat összefoglalja az 1999-ben alapított szervezet első időszakát, s bemutatja, hogy ez a Magyarországon működő bolgár egyesület mit ért el az évek során, illetve mit végez napjainkban.

A Fórumot művészek, néprajzkutatók, kutatók és szakemberek alapították, és azóta is a bolgár kultúra magyarországi elterjesztéséért dolgozik közcélú nemzetiségi szervezetként. Elsősorban a kreatív kulturális tevékenységre összpontosít, amelynek célja a bolgár közösség identitásának, nyelvének és szellemi teljesítményének megőrzése. A vegyes környezetben természetesen asszimilációs folyamat zajlik, ezért a tevékenységei közül kiemelkedő a kétnyelvű könyvek és konferenciaanyagok kiadása, identitásvédelmi programok, kiállítások rendezése.

A szervezet legfontosabb kétnyelvű kötetei a „*Bolgárok Magyarországon*”, a „*Bolgár művészet magyar földön*”, az „*Egyszer volt...*”, a „*Beszélgések Magyarországon élő bolgárokkal*” és a „*Toma Vishanov és kora*”. A Fórum több mint nyolcvan egyéni és csoportos kiállítást szervezett Magyarországon élő bolgár képző- és iparművészek munkáiból, de számos külföldi rendezvénye is fémjelzi a magyar és bolgár kultúra népszerűsítését. Mindez jelentős szerepet játszott a két ország kulturális életében.

Vincze Xénia PhD elemzésének tárgyát a magyarországi görögökről a nemzetiségi néprajzi kötetekben megjelent írások képezik. Már 1975-ben felmerült annak az igénye, hogy a Néprajzi Társaság Nemzetiségi Szakosztálya behatóan foglalkozzon a kisebb lélekszámú magyarországi nemzeti kisebbségek néprajzi értékeivel, de erre csak két évtizeddel később nyílt meg a lehetőség. 1996-2021 között tíz ilyen tanulmánykötet jelent meg a „*Tanulmányok a magyarországi bolgár, görög, lengyel, örmény, ruszin nemzetiségek néprajzából*” alsorozatban. Ebben az első és a második görög diaszpóra néprajzi-kulturális értékeit bemutató tizenhat tanulmány szerepelt. Az első diaszpóra témakörében a legtöbb írás a görög családok kereskedelmi tevékenységét, vallási-kulturális életét, reformkori szerepét és a filhellén/hungarofil kapcsolatait tárgyalja. Egy-egy írás kitér a balkáni népelemek, közöttük a görög kereskedőknek a korai kávézási kultúrában betöltött szerepére. Érdekességként tartható számon az is, hogy mikor és hogyan jött létre az első görög diaszpóra. Milyen szerepet játszottak a XVIII-XIX. századi Pest gazdasági és társadalmi életében a polgárosult görög és vlach kereskedőcsaládok?

Amikor az első diaszpóra tagjai a XX. század közepére már teljesen asszimilálódtak, újabb görög csoportok érkeztek *Ipirosz*, *Makedónia* és *Thesszália* térségéből. Maig megtaláljuk őket *Budapesten*, *Beloianiszban* és a vidéki ipari városokban. A görög polgárháborús menekültek eltérő társadalmi helyzete és életmódja újabb kutatásokat indított el. Ilyen például a balkáni-mediterrán népi kultúra továbbélési formáinak, vagy a görög nemzetiség szociokulturális jellemzőinek a vizsgálata. A

néprajzkutató, kulturális antropológus szerző kutatástörténete az első huszonöt év néprajzi-kultúrtörténeti munkáit foglalja össze.

Prof. dr. Frisnyák Sándor írása Székely András Bertalan életművét foglalja össze dióhéjban, aki az „A magyarországi nemzetiségek néprajza” kiadványsorozat tizennegyedik éve főszerkesztőként jegyzi. A hetvenedik életévét a közelmúltban betöltött művelődésszociológus és nemzetiségkutató négy évtizede a határon túli magyarság és a hazánkban élő nemzeti kisebbségek történetével és helyzetelemzésével foglalkozik. Az 1980-as években az Állami Gorkij Könyvtár Nemzetiségi Kutatócsoportja tudományos munkatársa volt, azt követően a Magyarságkutató Intézetben tevékenykedett, a közép-európai térségre irányuló hazai és nemzetközi terepmunkákat, elméleti vizsgálatokat végzett. 1989-2015 között a Miniszterelnökségen, majd a nemzetiségért felelős mindenkori minisztériumokban dolgozott különböző beosztásokban. Előadott több felső- és felnőttoktatási intézményben. Tizenhat saját, hatvannál több szerkesztett kötet, hatszázharmincat meghaladó magyar és idegen nyelvű tanulmány és cikk fűződik a nevéhez. Különböző műfajú, tematikájú és megközelítésű irodalmi művei mellett jelentős a tudományszervező és tudományos közéleti tevékenysége is.

Dr. Horváth Sándor a *bátyai kéziratok kántor- és zarándokkönyvről* közölt tanulmányt. A *Kalocsai Városi Múzeumban* őrzött, döntően horvát nyelvű kéziratok kántorkönyv címlapjáról csak a tulajdonos neve derül ki: Molnár János. A kilétét nem sikerült pontosan megállapítani, bár az összegyűjtött vallásos énekek és imádságok kötete, valamint a szövegek – a birtokosok későbbi bejegyzései szerint – a XVIII. század végén keletkezettek. Egyes szövegek korának és származási helyének a feltárásával megállapítható, hogy a vallási szövegek között is vannak középkor óta ismert szövegek. A kántorkönyvben olvasható egy hosszú, a horvátok körében elterjedt *Szent Györgyről* szóló ének is, amelyet először 1380-ban jegyeztek le egy glagolita kéziratban. Az említett bátyai kéziratok könyv zarándokvezetőként is szolgálhatott, amely feltételezést a lapjain rögzített számos zarándokéneket is megerősíti. A „makaróni szakaszok” magyar kifejezései is segíthetik a dalok történetének további elemzését. Szinte robusztus vallásosság bontakozik ki a szövegből, amelyben az égi lények tiszteletteljes távolságra vannak a földön élőktől. Másrészt az emberek Istennel és Szűz Máriával – általános értelemben a mennyei lényekkel – való kapcsolatukat úgy élik meg, mint az emberek közötti kapcsolatot.

Dr. Molnár Imre tanulmányában *Anjou Szent Hedvig* tiszteletének magyarországi kibontakozásával foglalkozik. 2024-ben *Magyarországon, Szlovákiában, Lengyelországban* és *Litvániában* ünnepeltük *Árpád-házi Szent Kinga* születésének 800. évfordulóját és az *Anjou-házból*

A beloianiszai görög ortodox templom

Szent Hedvig szobra a krakkói Wawelben

származó *Szent Hedvig (Jadwiga)* születésének 650. évfordulóját. Mindkét magyar hercegnő élete Lengyelországban bontakozott ki, és olyan szellemi magasságra jutott, hogy *II. János Pál* pápa szinte egyszerre emelte mindkettőjüket oltárra, életművüket követendő mintává téve az egész világ számára. A kettős évforduló alkalmából Budapesten rendezett nemzetközi konferencia alkalmából Magyarország, Lengyelország, Litvánia és Szlovákia főpásztorai közös nyilatkozatot adtak ki, amelyben leszögezték, hogy „jövönk csakis a keresztény szeretetre és vidékünk népei és nemzetei közötti szolidaritásra épülhet, ahogyan azt a múltban a litvánok, szlovákok, magyarok és lengyelek egyedülálló barátságán keresztül érzékelhettük.”

A nyilatkozat a továbbiakban kitér arra is, hogy nemzeteink a kereszténység befogadásával és megélésével csatlakoztak az európai nemzetek családjához. A keresztény hit és civilizáció határozottan formálta identitásunkat, miközben támogatja kitartásunkat a külső hatalmakkal és a káros ideológiákkal szemben. Eddig azt tapasztaltuk, hogy Krisztus nem vesz el tőlünk, hanem megad mindent, ami az életünkhöz szükséges. Szent Kinga és Szent Hedvig, akik megteremtették a kapcsolatot nemzeteink, államaink között, továbbra is inspirálhatnak bennünket, hogy jövönket a keresztény értékekre építsük a kulturális örökségünk védelme érdekében. A történész, diplomata szerző azonosul azzal a gondolattal, hogy együtt járjuk útjainkat, miközben az Úr kegyelmét kérjük, hogy múltbeli és jelenlegi sérelmeinket és bizalmatlanságainkat új lehetőségekké alakítsa, régióink és egész Európa javára.

Orosz László, PhD fontos témát boncolgat: az elszakított területek németajkú lakosságának viszonyát a magyar állam területi integritásához 1918/19-ben. A történelmi Magyarországon egykor élt különböző népek közül egyedül a magyarok és a németek éltek meg nagy traumaként az I. világháborút lezáró békerendezést. A magyarok fájdalomának oka aligha szorul magyarázatra, de az új határokkal a német ajkú lakosság is elvesztette a szilárd talajt a lába alól. Nemcsak arra a nemzetiségre kell gondolnunk, amely korábban – gyakorlatilag az összes többi nemzetiséghez képest – a legnagyobb harmóniában élt a magyarsággal, hanem úgy is, mint amelynek nem volt érdeke ezt a tartós szimbiózist megzavarni. Míg 1918-ban a magyarországi nemzetiségek többségének beteljesültek a szeparatista törekvései, addig a németek számára az ország feldarabolása komoly bizonytalansági tényezőt jelentett. Csak a régi állam történelmi kereteinek megtartásával reménykedhettek abban, hogy (a századelőről kibontakozó) nemzeti mozgalmuk képes lesz összefogni a közös állam németajkú közösségét, így biztosítva számukra hatékony védelmet az etnikai identitásuk elvesztése ellen. Ugyanakkor az új utódállamokban egymástól elszakadva, a buzgó nacionalizmusnak kiszolgáltatva csak lényegesen rosszabb kilátásaik lehettek, miközben ugyanazokat a célokat igyekeztek elérni.

A tanulmány a német lakosság magatartását vizsgálja az elszakított országrészekben. Lényegében már 1918/19-ben megpecsételődött ezeknek a területeknek a sorsa, sőt, elfoglalásukat a trianoni békeszerződés egyszerűen jóváhagyta. Megállapíthatjuk, hogy senkit nem igazán érdekelték a német nemzetiségűek önértékének megfontolásai vagy sajátos szükségletei. Így a magyarok mellett a magyarországi németek voltak azok, akik képtelenek voltak osztozni abban az eufóriában, amely a nemzeti önrendelkezés magasztos elvének az érvényesülését kísérte.

Dr. habil. Cioban, Florin halottbúcsúztató énekeket hasonlít össze Bihar maradék és Romániához csatolt településein. A halott hórája elnevezés alatt a vizsgált területen két, mind tartalmában, mind előadásuk pillanatában eltérő népi alkotást találtunk: a szertartásos éneket és a verset. Szertartásos éneket a temetés előtti esti-éjféli órákban adtak elő. Ma a vizsgált falvakban már nem éneklük ezt az ébrenléti dalt. A szerző azoktól gyűjtötte össze a dalokat, akik tizenöt-húsz évvel ezelőttig még alkalmazták és előadták az elhunytakért szóló hórát. Interjúala-

nyai sajnálják e szokás elvesztését, amelyet úgy a halott, mint az egész közösség számára fontosnak tartottak. A szokás eltűnését ezek az emberek a pillanat deszakralizálódásával és az új nemzedék őseik iránti tiszteletének elvesztésével kapcsolják össze. A szerző az irodalomból származó és az interjúalanyoktól gyűjtött szövegek felhasználásával elemzi ennek az ébresztődésnek a jelentését. A kompozíciós szerkezet és a dallamot a közösségekben fellépők ismerték. A vizsgált szövegek nem sokban térnek el egymástól, egy ösvályozat is nyomon követhető. Összefoglalva: a halott hórája a virrasztási ének sokrétű, összetett feladatot tölt be a temetési szertartáson belül, amelyek célja a halott elválasztása, átadása és integrálása. Ezek egyidejűleg valósulnak meg.

Dr. Viga Gyula Udvari István munkásságának néprajzi vonatkozásairól ad közre értékelő írást. Húsz évvel ezelőtt jött létre Budapesten a Magyarországi Ruszinok Könyvtára, amely a jeles szlavista nyelvész, történész és művelődéstörténész Udvari István (1950–2005) nevét viseli. A tanulmány az évfordulón elmondott előadás szerkesztett változata, és elsősorban arról szól, hogy a – magyar, ruszin, ukrán, lengyel és délszláv – néprajztudomány milyen módon tudja hasznosítani Udvari István életművét.

A szerző a történeti néprajz számára rendkívül jelentőséget tulajdonít Udvari kutatásaiban és forráskiadványaiban a *Mária Terézia* fele úrbérrendezést előkészítő paraszti bevallások szláv nyelvű anyagának. A forrás az 1770-es években azonos szempontok, egy kilenc pontos kérdőív alapján készült, és egyfelől informál a Kárpát-medence északkeleti térségének létformáiról, a jobbágy-parasztok életmódjáról, másfelől pedig a korabeli írásbeliségnek a nemzeti nyelvek állapotával és változásával kapcsolatos tanulságairól. Fontos tanulságokkal járt Udvari István munkássága a görögkatolikus ruszinság földrajzi mobilitásával kapcsolatban, amely Kelet-Közép-Európa hagyományos műveltségének is a részét képezi. Forrásközlései nélkülözhetetlenek Északkelet-Magyarország XVIII–XIX. századi népesedéstörténetének és felekezeti hovatartozásának vonatkozásában is. Ezek nem csupán a ruszin településtörténet és etnikai folyamatok megismerésének alapjai, de az interetnikus, interkulturális érintkezések nyomjelzői is. Például a XIX. század eleji görögkatolikusság létszámáról, nemzetiségi hovatartozásáról, lakóhelyeiről és neveiről közreadott kötet a tradicionális műveltség megismerésének is alapvető forrása. Udvari rendkívül gazdag és szerteágazó munkásságának jelentőségét növeli, hogy az általa feltárt egyházi források egy olyan nép, a ruszinok újkori műveltségére világítanak rá, amelynek kutatása korábban soha nem rendelkezett intézményi háttérrel.

Brczán Éva a Deszken egykor általánosan művelt szerb aranyhímzést és a hagyomány megújítását vizsgálta. Az írás részletesen foglalkozik az aranyhímzés kérdéseivel, mint a magyarországi szerbek női viseletének díszítési módjával. Az így kivarrott fejdíszek és ingek kiemelkedő szépségűek. Attekintést kapunk azon magyarországi múzeumi gyűjteményekről is, amelyekben őrzik ezeket a ruhadarabokat. Ezek többnyire a Maros mentén, valamint a Bánság északi és középső részén keletkeztek. A munkában a legtöbb figyelmet a Szeged melletti Deszken szokásos aranyhímzés kapja, melynek tárgyai ma a helyi szerb néprajzi-helytörténeti gyűjteményt gazdagítják. Bár az aranyhímzés más népeknél is elterjedt, ez a díszítési mód a szerb nők hagyományos öltözködésének jelentős jellemzője.

A cikk részletesen ismerteti az aranyhímzések, elsősorban a női fejkötők készítésének módját, valamint a viseleti típusokat és alkalmakat. Arra is felhívják a figyelmet, hogy az aranyhímzés művészetét a Bánát Szerb Kulturális Közhasznú Egyesület a deszki kulturális és oktatási központ és a battonyai aranyhímző kör műhelyeiben a mai napig ápolják. A szerző maga is tevőleges szerepet tölt be az aranyhímzéses textíliák gyűjtésében és megőrzésében, valamint a készítés művészetének újjáélesztésében.

Udvari István 2003-ban

100 éves fejkötő a deszki helytörténeti múzeumban

Legények regrutaszalagos kalappal Kiskőrösön az 1930-as években

A Honismeret folyóirat címlapja 1976-ban

Filus Erika, PhD az állapotváltozás jelzésére a kiskőrösi szlovák viseletrendszerben fellelhető egyedülálló jelenségre irányítja a figyelmet. A kutatók körében eddig kevesebb figyelmet kapott hagyomány az emberélet fordulóihoz kötődően megváltozott társadalmi helyzet jelölésére szolgál, s mindkét biológiai nem öltözködésében módosulást eredményez. Egyes viseletdarabok megjelennek, másokat tilos viselni, megváltozik az egyszerre felöltött ruhadarabok száma, színe. A születésnek, a keresztesítésnek, a házasságkötésnek és az azt megelőző jegyességnek ugyanúgy megvoltak az attribútumai, mint a legénykornak, a lányságnak vagy az asszonyi mivoltnak. A viselet színe és díszítettsége a legerőteljesebben a személyes gyász és az egyházi nagyünnepek alkalmával változott meg. A szerző az 1920-as évektől a kivetkőzésig, az 1950-es évekig mutatja be a kiskőrösi öltözékek életkorjelző ruhadarabjait.

M. Kozár Mária hazai szlovén mondákat mutat be. A magyarországi szlovének népköltészetéből 1970-ben a szlovéniai dr. Milko Matičetov néprajzkutató, akadémikus öt Szentgotthárd környéki szlovén településen több mint kettőszáz szöveget rögzített magnóra. A felvételeket a ljubljani Szlovén Néprajzi Intézet őrzi, a gyűjtés közlésére – helyi nyelvjárásban és szlovén irodalmi nyelvre fordítva – csak 2017-ben nyílt lehetőség. A néprajzkutató szerző mostani dolgozatában harminchárom elbeszélő kétszázharmincnyolc szövegéből válogatott, és tizenhét tematikus mondat értelmezett, amelyeket Mukics Dusan fordított magyarra.

Dr. Székely András Bertalan a magyarországi nemzetiségek együttélésének és a szomszédsági kapcsolatoknak a megjelenését kutatta a Honismeret folyóirat lapszámainak első évtizede tükrében. A napjainkban hatvan-kettedik évfolyamában járó kéthavi periodika 1972-1982 közötti tartalmait a content analysis szociológiai módszerével tárta fel úgy az egyes nemzetiségek, mint az írások tematikája szempontjából.

A számszerűség mellett az írások tartalmának feltárása sokat elárul a kisebbségi valóság pártállami időszakban nem jellemző megjelenítésének fokáról, a szerzők személyiségéről, érdeklődéséről. Az egyes felölelt szakterületek közül kiemelhető a néprajz, a folklór, a népzene, a történettudomány (beleértve a helytörténetírást és a kapcsolattörténetet is), a nemzetiségi hitélet, a közgyűjtemények (tájházak, könyvtárak), a nyelvjárások, a nyelvtanulás és nemzetiségi oktatás, a hagyományápolás formái, a honismereti szakkörök és néprajzi táborok kérdésköre, a pályázatok, a kutatások, a demográfia, a nemzetiségtudományi és egyéb tanácskozások, továbbá a nemzetiségi sajtó.

Következtetesként levonható, hogy bár jelen van a cikkekben a korabeli ideológia, de nem foglal el központi helyet, így a vizsgált dokumentumok érdemi és hiteles képet nyújtanak a hazai nemzeti és etnikai kisebbségek '70-es évekbeli helyzetéről, életéről, az önazonosságörzés különböző formáiról, a valóságos problémákról. A korabeli szerkesztők nyitottságát, a kérdés iránti vonzódását jelzi, hogy ilyen módon helyet biztosítottak népeink együttélésének.

A magyar nyelvű tanulmányok mögött angol nyelvű összefoglalók is olvashatók. A számos színes és fekete-fehér képet tartalmazó kötet megjelenését Magyarország kormánya támogatta, a szaklektori és műszaki szerkesztői munkálatokat Máté György etnográfus látta el.

Bízunk benne, hogy új tényekkel és nézőpontokkal sikerült gazdagítanunk a honi nemzetiségek múltjára és jelenére vonatkozó ismeretek tárházát. Kötetünk egyidejűleg szeretné növelni a magyarországi nemzetiségekhez tartozó egyének és közösségek öntudatát, továbbá a téma iránt érdeklődő többségek tudásbázisát. Minőségi munkájukért köszönet illeti a szerzőket, a szerkesztőket és munkatársaikat, a támogatót, a fordítókat és a nyomdát. Jó elmélyülést kívánunk a nemzeti kisebbségek világában!

dr. Székely András Bertalan
sorozat- és kötet szerkesztő

A Dunakanyar kincse Kismaros, Verőce, Kóspallag aranyháromszögében

Egy nem mindennapi könyv bemutatójának margójára...

Pár évvel ezelőtt, miután otthonra leltem itt a Dunakanyarban, nem gondoltam volna arra, hogy budapesti jövevényként – az azóta a szívembe zárt aranyos kis település – Kismaros nem mindennapi közösségének annál különlegesebb eseményei kellős közepébe csöppenhetnek. Tavaly, advent első vasárnapján a Művelődési Házban Schuppauer Anita és Végvári Györgyi „*Ilyenek voltunk...*” című könyvének bemutatójára kaptam meghívást. A gyönyörű kiállítású, megható idézetekkel tűzdelt könyv előszavában áll: „*Ezért született meg ez az album. Jelet akartunk hagyni, hogy íme, volt néhány évtized, amely összekötött bennünket, mert ugyanazokat a padokat koptattuk. Az épületre rá sem ismerni, a fenntartója sem a régi, a berendezések már a modern kort idézik (...). A hasonló értéktárak a múltból fakadnak, de a jövőnek szólnak, és ez most sincs másként. Lapozgatók jó szívvel, idézzétek fel az elmúlt diákéveket, de nézzetek előre is! Hátha utódaitok is kedvet kapnak az efféle múltidézésre...*”

Az ünnepi programra „pedagógusok és régi diákok jöttek el, hogy néhány évtizedet visszafelé utazzanak az időben, és felidézzék az egymáshoz és a verőcei iskolához kapcsolódó élményeiket, emlékeiket”. Az album, bemutatva az adott évek 8. osztályos fotóit, az 1954 és 1990 közötti időszakot öleli fel, azt az érárt, amikor Kismaros és Kóspallag felső tagozatos diákjai még Verőcére jártak általános iskolába. A szép kiadvány létrehozása mögött közel másfél évig tartó hatalmas gyűjtőmunka áll, ennek végeredményét csodálhattuk most meg!

Hogyan sikerült ilyen alaposan begyűjteni a kötetben szereplő mintegy ezer nevet? A tablókon szereplők beazonosítása nem volt gond, hiszen ott álltak a nevek, de a csoportképeknél már más volt a helyzet. Erről így szólnak a szerkesztők: „Az adatkezelés közben a verőcei iskola raktárában Takács István volt igazgató jelzése alapján több fotóalbumra bukkantunk. Úgy tudjuk, hogy Csele Józsefné Juhász Iлона magyar-történelem szakos tanárnő volt, akinek a pontos munkája nyomán meglettük a névsorokat, a fotókat és az akkori iskolai élet nyomait. Haló poraiban is hálásan köszönjük, amit örökül hagyott.”

A könyvbemutatóra kissé korábban érkeztem, így legelőbb csak az ablakon át kukucskáltam be, hogy lássam: mi is zajlik odabenn a Művelődési Házban? Egyszerre csak kulcs csörrent a zárban, majd kinyílt a bejárati ajtó, s egy mosolygós hölgy állt meg előttem. Ugye te vagy az a „cserkészes”? Igen, válaszoltam parányit meglepődve. Kedves volt a jelenet, invitálóm pedig nem volt más, mint személyesen Végvári Györgyi... Azután leültetett, s miközben várahoztam a műsor indulására, belelapozgattam ajándékalbumába. Kisvártatva, akár egy tanórára, méreates csilingelővel becsöngetett a kezdésre...

Már az élvezetes előadás közben gondoltam arra, hogy próbálom majd szavakba önteni, mit éltem át az ünnepségen. Kerestem a kulcsszavakat: hivatástudat, szeretet, állhatatosság. A könyv akár egy közös vallomás, tanúskodik megbecsülésről, közösségvállalásról, egymás szívbéli megőrzéséről. Kevés az a szó, amit mondhatok. Fantasztikus élményben volt részem! Györgyi még a beszámoló előtt egy pár szóval mesélt a könyv születéséről. Szinte beleéltem magam a gyűjtőmunka sűrűjébe. Az egyedülálló kiadvány kivételes emberek kivételes teljesítménye. Nem tudom, máshol vajon létrehoztak-e valaha ehhez hasonló albumot? Gondoltak-e arra, hogy az elmúlt iskolaéveket így örökítsék

Ilyenek voltunk...

OSZTÁLYOK • TABLÓK • ARCOK

8. osztályos tablók és csoportképek a verőcei iskolából 1954–1990-ig

meg? Olyan érzésem támadt, milyen jó lenne abban az albumban szerepelni, szeretnék kisdíakként a jelenlévőkkel visszamenni egy kicsit az időben. Egyre gyűjtöm a kismarosi kincseket... Biztosra veszem, hogy többször bele-bele lapozgatok majd én is e kis könyvbe.

Felemelő volt a hangulat. Ezen a megismételhetetlen „osztálytalálkozón” egy nagyszerű közösség, egy „nagy” család gyűlt össze. Ha „kívülálló” is vagyok, mégis közösséget éreztem a teremben mindnyájukkal! Györgyi – vetített képekkel körített, zenével tarkított – kifogyhatatlan „sztorizása”, a komoly és viccesebb történetek nem hagyták kihunyni az érdeklődést. Néder Sarolta felvezetése meghitt volt, nagyon szívhez szóló és nagyon személyes. Mellette próbáltam „magamba tekinteni”, és felidézni a saját iskolai emlékeimet. A neveket, az arcokat. Ami (bevallom) nekem nem igazán sikerült. Mi nagyon sokfelé repültünk, elszakadtunk egymástól, talán meg sem ismernénk már egymást. Még inkább jó érzéssel töltött el, ahogyan itt, a tanárok, és a régi kisiskolások, fittyet hányva az évek múlására, szép (vagy éppenséggel nem is olyan kedves) emlékek nyomán mégis a szeretetet nyelvén meg-meg szólították egymást! S arról sem feledkezhetünk meg, amit diákként még fel sem foghattunk, a könyvnek életet adó pedagógusok, a kezünket fogó tanáraink, csodálatos pályájukon hány gyereknek adhattak szárnyakat?!

A kiadvány összeállítói ezúton is szívből köszönik az adatközlők információit, a biztatást és az anyagi támogatást, amelyek nélkül nem születhetett volna meg ez a könyvecske. Magam pedig megköszönöm, hogy kisdíakként újjászületve, e jeles eseményen részt vehettem.

Borka Elly

Benedek István Gábor

A vendég

A családi legendárium szerint Bródy Sándor nem szeretett levelezni. – Ugyan, sose törődj vele – vigasztalta nagyanyám a nagyapámat, aki Bródy Sándor második unokatestvére volt. – Tudhatnád, hogy az ilyenek csak pénzért írnak. Küldj neki száz koronát, meglásd, egész regényt kapsz tőle.

Áztán mégis úgy esett, hogy a bécsi emigrációjából nemrég visszatért Sándor bácsi értesítette a családot: jön. Szegeden is, Gyulán is dolga van, s onnan amoda utaztában megáll Tótkomlóson; reggeltől estig nagyapám vendége lesz.

Sámuel nagyapám tudta a dolgát. A patikussal, aki Pestről az üzenetet hozta, Orosházán megvásároltatta Sándor bácsi három könyvét, mert otthon tőle csak egyetlen kötet la-pult a polcon. Nagyapám ezt néha elővette, de sosem olvasott belőle mást, mint ugyanazt a novellát. Ez gyönyörű és megható írás volt, nagyanyámnak is felolvasott belőle részleteket, de hogy Sándor bácsi híres, ünnepezt író, azt inkább az újságokból és egy pesti rokon jelentéseiből tudta.

Hanna nagyanyám a hírre kitakarította a házat, az állandó cseléd mellé áthívta a szlovák szomszédasszonyt, kimosatta a függönyöket és az abroszokat, sőt egy új szőnyeget is beszerzett, olyat, amilyenre már régen vágyott, de kívánságát még csak megfogalmazni sem mertte. Hát persze, nyolc gyerekük volt, s ebből csak a két legidősebb fiú dolgozott; apámat sok pénzért Szolnokon taníttatták, s a háború és a forradalom után az aprócska üzlet igazán nem ment olyan jól, hogy a haszonból szőnyegre is tellett volna.

Az előkészületek ritmusa a nagy nap előtt felgyorsult. Apámat hazarendelték a gimnáziumból, nagyanyám betanított vele egy régi jiddis köszöntőt, de nagyapám azon a véleményen volt, hogy jobban tenné a gyerek, ha azt a bizonyos novellát mondaná föl könyv nélkül.

Szegény apám, aki ekkor tizenhét éves volt, ült a sarokban, a nedves fahasábokkal megrakott Czinner és Tsa feliratú vaskályha mellett, s hol a jiddis köszöntőt tanulta, hol a megható történetet memorizálta becsukott szemmel, hátravetett fejjel hintázva a rozoga széken.

Azon a bizonyos reggelen Hanna nagyanyám újra áthívta a szomszédból a szlovák asszonyt, és olyan ebédet rittyentettek, amiről úgy gondolták, ha még élne a „cséskirály”, azaz Ferenc József császár és király, s itt lehetne velük, mind a tíz ujját megnyalná. A koszt természetesen megfelelt a kóser előírásoknak, bár Hannika sejtette, férje híres rokona alighanem megszegi majd a tejes és zsíros ételek kötelező sorrendjét. Ezen persze könnyen túltette magát; Bródy Sándort eddig sohasem látta, s úgy vélte, ha a két unokatestvér között most valamiért megerősödik a rokoni vonzalom, a koszt még egy kis vallási engedmény árán se legyen akadály a rendszeres kapcsolatnak.

Az állomásra, a délelőtti vonathoz nagyapa – mint afféle takarékos ember – gyalog ment ki. Ott azonban megalkudott az egyetlen igazi úri konflis kocsisával, hogy visszafelé behozza őket, egészen a Gajdács Pál utcai házig.

Közben nagyanyám otthon izgatottan állt a vártán. A gyerekeket kimosdatta, a lányokon frissen keményített fehér csipkék feszültek, valami obskúrus ismerős az utolsó percben még egy demizson kóser bort is hozott. Ezen a napon az üzlet – akárha valami szép zsidó ünnep lenne – zárva maradt, de mert mindig akadtak türelmetlen vevők, akik semmire sem voltak tekintettel, és a „pán boltos” után még a lakására utána jöttek, most is bekopogtak néhányan. Ezeket az embereket akkurátus természetű nagyanyám egykettőre kipurancsolta; olyan zaklatott volt, hogy még a kötelező szakmai nyájasságról is megfeledkezett.

Egyszer csak megérkeztek. Bródy Sándor és a nagyapám csaknem egy idősök voltak, gyerekkorukban néhány nyarat együtt töltöttek, s ez azért elég erős kapocs felnőtt korban is. Rettenetesen hasonlítottak egymásra, mintha nem második unokatestvérek, hanem inkább ikrek lennének. Csakhogy az egyik gyémántként csillogott, a másik meg öreg, repedezett szikladarabként porosodott. Ezt persze csak nagyanyám látta így, hiszen Samu nagyapa sok mindent tudott Sándorról, legfőképpen azt, hogy mostanában olyanná lett, mint a tavaszig eltett alma; kívül még tetszetős, mutatós, de a csuma körül már megindult a barna betegség. A fájdalmas politikai, erkölcsi és egészségügyi titkok miatt figyelmeztette is családját, legfőképpen pedig Hanni nagymamát, hogy csak semmi kérdezősködés, indiszkrétció, amit elmond magáról, azt elmondja, örüljünk minden szónak; inkább mi meséljünk, és akkor is, ha lehet, régen megesett dolgokat.

Február vége volt, olyan se nem jó, se nem rossz idő. Sándor bácsin gyönyörű városi bunda feszült, a fekete szövetben saját szalából apró csíkok, s az eleganciát a vastag és széles perzsa prémgallér tökéletessé fokozta. Kalapja ugyancsak fekete, de szélesebb peremű, mint amilyent eddig bárki is viselt Tótkomlóson. Igazi művészkalap ez, magyarázta nagyanyám tudálékosan a szomszéd szlovák asszonynak.

Apám felmondta a jiddis köszöntőt, persze többször belesült; kikeményített húgai vihogtak-pukkadoztak a kárörömtől, majd amikor égő füllel és a kudarc fölötti méreggel komoran belekezdett a betanult novellába, megnyugodva látta, hogy csakhamar mindenki megilletődve hallgatja. Apám talán akkor határozta el, hogy színész lesz; buzgalma persze később szertefoszlott, de az emlékezet szerint ott és akkor a memoriter oly jól sikerült, hogy Sándor bácsi tapsolt és nevetett, ami igaz, csöppet sem illett régi írása borongós hangvételéhez, annál inkább a terített asztalhoz s a rájuk váró gasztronómiai örömhöz.

Fantasztikus trakta volt, a család tagjai, mármint azok, akik túléltek a kataklizmákat, és egyáltalán életben maradtak, évtizedek távolából is pontosan emlékeztek az ételsorra, az ízek, az aromák, az illatok hangulatára. Sándor bácsi trónuson ült. Fejedelmi volt, és személyét királyi kisugárzás övezte. Hanni nagymamát valósággal felvillanyozta az új, eddig ismeretlen élmény. Nemcsak a szavait itta, a mozdulatait, a rezzenéseit is. Gyönyörködött benne, a romantikusan megőszült hajában, az érzéki, mondhatni buja szájában, s amikor finom vonalú kezével a damasztyszalvéta után nyúlt, úgy bámulta manikűrözött, rózsaszínű körmeit, mintha azok drága ékszerek, csillogó kincsek lennének. Természetesen a tekintete volt a legérdekesebb. Vastag szemhéjait lassan eresztette le, s úgy tudott nézni, áthatóan és fölzigatóan, hogy nagyapámra is átragadt valami megmagyarázhatatlan nyugtalanlás, persze egészen másmilyen, mint Hanni nagymamára.

Hanni nagymama hirtelen beszédes lett. Saját délvidéki, szefárd családjáról beszélt, Sándor bácsi számára ismeretlen férfiokról és asszonyokról, de amíg kezdetben vidám hangot ütött meg, s kalandos házasságtörésekről, eget verő szélhámosságokról fecsegett, később elkomorultak a színek, terrorlegények, pogromok és menekülések fejezték be az életutakat.

Sándor bácsi elterpeszkedett a széken.

– Külföldön lefogytam tizenöt kilót – mondta –, de itthon lassan mindet visszahízom.

Lábát kinyújtotta, és félig már bóbiskolva hallgatta Hannika szóáradatát. Csöppet sem bosszantották nagymama megjegyzései, miszerint ezek a történetek igazán író tollára valók, s ha még valami érdeklő Sándort, csak szóljon bátran, neki még van ám a tarsolyában; az efféle fölszólítások inkább nagyapát zavarták. Az volt az igazság, hogy szégyellte feleségét az unokatestvére előtt, miközben Hannika ugyanígy érzett férje felől. Hiszen mással aligha magyarázhatók azok a könnyed füllentések, amelyekkel nagymama föl-nagyította családjá anyagi helyzetét, orvosprofesszort csinált a belgrádi kórházban műtősként dolgozó öccséből, s hajótulajdonost egy csónakkölcsönző nagybácsiból. Hadd lássa Sándor, milyen kincshez jutott az ő szürke kis unokatestvére.

Az alacsony szobában izzasztó hőség ülte meg a levegőt. Nagyapa kivételesen ihatott pár korty bort és rágyújthatott egy Aguilas szivarra. Az ételek lassan elfogytak, de mert feketekávéról nagymama nem gondoskodott, álmoság és enyhe unalom ülte meg az ebéd roncsaitól roskadozó asztalt.

Sándor bácsi maradék erejével a gyerekek iskolai előmeneteléről kérdezősködött, s egyedül apámnál időzött el hosszabban, aki latinul és görögül tanulván, meglehetősen ismerte a mitológiát, s szívesen felelt a vendég csapongó kérdéseire.

– Elmehtnének-e templomba? – kérdezte hirtelen Sándor bácsi. Csak úgy maga elé szólt, talán föl se nézett nagyapára; kezével morzsákat tologatott az asztalon.

– Hogy? Mi? – Samu nagyapa zavarba jött. Mindenre számított, csak erre nem.

– Jó lenne találkozhatnom néhány öreg zsidóval – mondta ugyanolyan bizonytalanul, de érezhetően vágyakozó hangon Sándor bácsi.

Derek és vallásukhoz hú zsidók laktak Komlóson, de egy egyszerű és közönséges csü-törtökön, merthogy Sándor bácsi látogatása erre a napra esett, talán soha nem gyűlt össze tíz imádkozni akaró férfi a templomban.

– Küldd el a gyerekeket. Majd ők összetoborozzák minchára a minjánt – mondta nagyanyám. Az ő hangja bezzeg nem volt bizonytalan vagy csodálkozó. S mert Sándor bácsi há-lásán tekintett rá, rögtön intézkedett is. Apám, nagybátyáim és nagynénéim – hat lelkes hírnök – fölkerekedtek, s ki a sakterhez, ki az előimádkozóhoz, ki a közelben s távolabb lakó hívekhez kopogott be.

A szöveget nagymama rájuk bízta, csupán egyetlen fordulat volt valamennyiük szá-mára kötelező: náluk vendégeskedik a világhírű író, Bródy Sándor, s szeretné megtisztel-ni a gyülekezetet a délutáni mincha-imán.

Nagyapám és Sándor bácsi is szedelőzködtek.

– Amíg összejönnek a biboldók, iszunk egy kávét a Komlóban – mondta nagyapám könnyed, világfiasnak vélt hangon.

Az a ház, ahol az aprócska vaskereskedés állt, hozzáragadva az emeletes Komló Szálló hátsó traktusához, csöndes nyugalommal várta őket. A kulcs az udvarban lakó alkal-mazottnál volt, egy kisgyermekét egyedül nevelő nőnél, bizonyos Ruzicska Zuzicskánál. Nagyapám zavartan magyarázgatta, hogy az asszony tulajdonképpen afféle megesett lány, de erről otthon a gyerekek nem tudnak; az a mese, hogy az apjuk elesett a fronton. Sándor bácsi bólintott, hiszen ennél ő már különb hazugságokat is kitalált, de amikor meglátta Ruzicska Zuzicskát, fölélenkült.

A szlovák asszony előttük lépkedett az udvaron, csak egy berlinerkendőt kapott a hátá-ra. Sándor bácsi pedig gyönyörködve nézte sudár derekát, arányosan gömbölyödő vállát, ringó fenekét, a lábikráit. Halkan morgott, feszülten és visszafogottan, mint kitörés előtt a Vezúv. Azon nyomban tíz koronát nyomott a körülöttük lábatlankodó kisgyerekek izzadt markába, az asszonyt pedig estére vacsorára hívta a Komlóba.

Szemérmes nagyapám elképedt ezen a fordulaton, Ő, aki megfontoltan gyakorolt mi-cvát – jótéteményt – a megesett tót nővel, lakást, biztos megélhetést adott neki, s ezzel kivívta a falusiak tiszteletét, most összeomlani látta humanista művét.

– Ez parancs – mondta zengő, királyi hangján Sándor bácsi, nem is a zavartan topogó, a tiltakozni sem merő Zuzicskának, hanem nagyapámnak.

– Ma este angyalok szállnak le a vendéglőbe, virágosót és csokoládét szórnak le ránk, nekünk pedig illő módon kell fogadnunk őket. Te meg, kislány, galambszívem – fordult lefegyverző kedvességgel Zuzicskához, és párnás tenyerébe fogta az állát –, vedd föl a legszebb ruhádat. Hadd piruljanak el tőled azok a fránya angyalok.

A bolt nem érdekelte Sándor bácsit, szemmel láthatóan igyekezett ki az utcára. Amikor már a templom előtt álltak, nagyapa végre összeszedte minden bátorságát.

– Te Sándor, ez a nő igen rendes ember – mondta Zuzicskára célozva. – Nincs hozzá-szokva az ilyen pesti tempóhoz.

Sándor csak nevetett azon a mély zengésű hangján, vidáman évődve meglegyintette nagyapa arcát, és belépett a zsinagóga kapuján. A templomban meghatottan és a nagy író látogatásától elkábultan álltak a falusi zsidók. Néhányan asszonyaikat is elhozták, a karzatról legalábbis, ahonnan savanyú szagú hideg áradt rájuk, erős mocorgás hallatszott. A gábe, azaz a templomi előljáró fia, egy hórihorgas, pattanásos arcú legény, aki Makóra járt jesivába, megcsókolta Sándor bácsi kezét, és rabbinak szólította.

Sándor bácsi úgy állt a tórafüggöny előtt, mintha ő volna a jeruzsálemi szentély utolsó főpapja. Mindenkihez volt egy kedves szava, egy simogatása. Nagyapa látta, teljes a vere-sége, ez az ember, az ő unokatestvére, azt csinál Tótkomlóson, amit akar.

Gasche tate ezen az estén állítólag úgy imádkozott, ahogy csak egyszer az életében. Valamikor a fiatal idők mélyén, amikor ketten versenyeztek egy lány kezéért, s ő tudta, ha veszít, szerelemből már sohasem nősülhet. Kivételes pillanatokát éltek át a zsidók azon a csütörtöki minchán. Úgy érezték, van értelme a küzdelemnek, a kitartásnak, s ha Orgovány és Siófok szörnyűségeit nem lehet is elfeledni, a méltóság és az önértet tudatát Bródy Sándor visszaadta nekik.

Már sötét volt, amikor föloszlott a gyülekezet. Többen is elkísérték őket a főtérig, s közben Sándor bácsi Rembrandtról mesélt, a legnagyobb emberfestőről, aki öregkorában mindenkitől elhagyatva, megcsalva bevonult az amszterdami gettóba, és csak tudós rabbikkal barátkozott.

– Róla írsz? – kérdezte bennfenteskedve nagyapám.

– Ha erőm lesz, be is fejezem – monda Sándor bácsi. – Tudod, az erőt gyűjteni kell – tette még hozzá –, mint az elhullott kalászt szokták aratás idején a marokszedő lányok. Engem vagy a politika, vagy a szerelem táplál – közölte hirtelen megállva, és merően nagyapámra nézve. – És most csak a szerelem idejét élhetem. Ez az én utolsó felvonásom. Megértés?

Nagyapám kész volt, megadta magát.

Ruzicska Zuzicska sápadtan és remegve várta a férfiakat. A gyereket lefektette, fölvette a legszebb ruháját, egy kék szövetszoknyát bordó matlaszé felsőrésszel, amit fölgombolt irgalmatlanul; nyakának egyetlen négyzetcentiméternyi bőrfelülete sem látszott ki. Sándor bácsi nevetett, s mint valami tüzes kedvű hadvezér, adta ki a parancsot:

– Partra szállást megkezdeni, ellenállást fölszámolni!

Az étteremben, amikor ők hárman beléptek, nem tűnt föl rögtön, hogy érkezésükben van valami szokatlan, megbotránkoztató. De a pincérek, a vendégek és a cigányok hamar felocsúdtak, összesúgtak. Sándor bácsi pompás termetéről valósággal ledobta a városi bundát, de a hosszú fehér selyemsálát még egy ideig a nyakán hagyta. Jó asztalt választott, se nem messze, se nem közel a bejáráthoz, s kicsit rézsút a zenészektől.

– Küldje ki hozzám a szakácsot, fiam – mondta szelíden a fiatal pincérnek, amikor az megállt az asztaluk előtt, hogy felvegye a vacsorarendelést.

A gyermekpincér meghajolt, már volt annyi gyakorlata, hogy fölfogja: nem mindennapi vendég érkezett Samu boltossal és a vasas Zsuzsával. Mindenki őket nézte, ravaszul és gyanakodva, amitől csak Sándor bácsi érezte jól magát. Ha nem így volt, nyilván mindent megtett, hogy így legyen.

Utolérhetetlen ujjmozdulattal hívta oda a primást. Érzelmes hallgatót rendelt, s amikor valóban kijött hozzájuk a szakács, nyomában Matajsz Pállal, a Komló egyik bérlőjével, már uralkodott a teremben. Nagy élvezettel rendelt mindenfélét, de csak két személyre, nagyapa betartotta a vallási előírásokat, nem evett tréflit. Viszont két pohár parádi víz elfogyasztása után szükségét érezte, hogy Matajsz úrral közölje, kit tisztelhet a különös vendégben. Majd azzal, hogy kezet mosna, bocsánatot kért, s kisomfordált az előtérbe. Matajsz úrnak fogalma sem volt, kicsoda Bródy Sándor, de azt a hirtelen kitalált mesét, hogy alkalmazottjának miért kell velük vacsoráznia, látszólag elhitte. Úgy viselkedett, mint az olyan üzletember, akit csak a kifizetett cech érdekel. Miután nagyapa értette ezt a nyelvet, vagy talán csak ezt a nyelvet értette, kissé megnyugodva ment vissza a helyére.

Őszinte csodálkozással figyelte, miként kezd hatalmas lendülettel enni az unokatestvére. Az igazán bőséges ebéd után húsok és mártások, köretek és saláták tűntek el a torkán, s úgy rágott, olyan ellenállhatatlanul és fölszabadult kedvvel, hogy a kezdetben kényszeredetten csipegető Zuzicskára is átragadt ez a csillapíthatatlan életerő. A jó néhány pohár bor és a cigány megtette a magáét. Sándor bácsi úgy nézett az asszonyra, hogy nagypapa rögtön megértett mindent. A színésznőket, Hunyady Margit grófnőt, a híres-hírhedt szerelmeket, a kalandokat, az öngyilkossági kísérletet, a halál örökös közelségét. Zuzicska elvesztette az esztét. Kacarászott, fölhevült, s úgy viselkedett, mint akit megbabonáztak.

Nagyapa megérezte a köztük létrejött villamos feszültséget, s rettenetesen megijedt. S amikor Sándor bácsi egyszer fölállt, és pár percre kiment, józan és szeretettel teli hangján figyelmeztette is a lányt.

– Ugyan, Sámuel bácsi – mondta Zuzicska –, csak ne féltsen maga engem. Van itt ész!

A fejére bökött, de nagyapa a mozdulataiból nem látott mást, mint hogy a matlaszék felsőrész gombjai már régen szabadon hagyták az asszony nyakát. Amikor Sándor bácsi visszajött, csöndesen figyelmeztette, lassan készülődni kell a vasúthoz, fél kilenckor jön be a gyulai vonat.

– Ma nincs vonat és nincs Gyula! Ma csak szerelem van. És ha nem tudnád, gyógyítokom is a szerelemmel! – kiáltott Sándor bácsi.

Éjsötét szeme vidáman villant, fogai úgy csillogtak, mint az igazgyöngyök. Olajosbarna arcbőréen apró izzadságszemek tűntek fel, s amikor Zuzicska kissé vörös, kidolgozott keze után nyúlt, hogy megcsókolja, az erek kékesen kidagadtak a homlokán. Igazán nem látzott, hogy hatvanéves, és ezt a tényt nagyapámnak szomorúan tudomásul kellett vennie.

Ruzicska Zuzicska nevetett, már nem is érdekelte a falu nyelve. Egy fejedelmet hódított meg, egy igazi királyt tett hűbéresévé. A cigány csak nekik játszott, Sándor bácsi körül pedig szikrák robbantak.

– Szervusztok – állt fel nagyapám csöndesen, de ők ketten már nem törődtek vele.

Amikor kiért az étterem előterébe, egy kis átjárón átment a Komló szállodai részére. A portás ismerte, vevője volt, tisztelettudóan köszöntötte.

– Mondja, fiam – kérdezte tőle, merőben szokatlan hanghordozással –, vett már ki szobát az unokafivérem, Bródy Sándor?

– Igen, Braun úr, éppen az előbb – felelte a portás. – Az első emeleti erkélyes lakosztályt.

– Adja ide, kérem, a kulcsot. Fölviszek valamit.

Nagyapa tudta, ez a Komló legdrágább és persze legszebb két, egymásba nyíló szobája. És ez az egyetlen, amelyikhez fürdőszoba is tartozik. 1916-ban egy ízben Apponyi Albert is itt aludt. Fölment az emeletre, s csak ott jutott eszébe, hogy még sohasem járt a Komló szállodai fertályán. Kinyitotta a lakosztály ajtaját, majd a kulcsot visszavitte a portára.

– Hasonlítani tetszik az író úrra – mondta a portás.

– Hát tudja, hogy író? – kérdezte hálásan, szívében jóleső melegséggel nagyapa.

– Ki ne ismerné Bródy Sándort? – hencegett a portás. – Nagy ember! Akárcsak Jókai és Mikszáth.

– Köszönöm – mondta nagyapa, és elbúcsúzott a portástól. Az étterem felé ment vissza, de az átjáróban lesben állt. Amikor úgy látta, minden rendben, felszökött a lépcsőn.

A lakosztályban kicsit izgatottan ugyan, de levetkőzött. Felsőruháit gondosan elhelyezte a nagy faragott szekrényben, majd belebújt a megvetett ágyba, és annak rendje-módja szerint eloltotta a villanyt.

Várt. Tudta, hogy nem kell soká várnia. Azokra a nyarakra gondolt, amikor Szerednyén és Egerben együtt játszottak Sándorral, aki fékezhetetlen volt, és az örökös győzni akarástól már-már elviselhetetlen. Akárhogy is igyekezett ébren maradni, elnyomta a buzgóság. Több bort ivott ezen a napon, mint máskor fél év alatt, s a szervezete így védekezett.

Hirtelen arra riadt, hogy Sándor ott térdel az ágya előtt. Kacagott, ahogy még sohasem látta az unokatestvérét nevetni. A csillárban vagy száz villanykörte égett, s alatta ott állt szomorú félszepséggel Ruzicska Zuzicska.

Bródy Sándor meg csak nevetett, kacagott, a paplant csapkodta széles jókedvében.

– Micsoda egyfelvonásos! Micsoda pompás jelenetvég! – hajtogatta többször is.

Aztán nagy nehezen feltápáskodott, s ezzel vége is lett a jókedvének. Már józan volt, s mintha hirtelen megöregedett volna. Elszállt a varázslat, s erejéből csak arra tellett, hogy csöndesen ezt mondja:

– Na, öltözz fel, és kísérd haza a védencedet. – Csalódottan sóhajtott, de azért még hozzátette:

– A vendéglőn át menjetek. Hadd lássa mindenki a győzelmedet.

Másfél év múlva meghalt.

Lábnyomok a sárban

Búcsú a falutól

A nap még álmosan vánszorgott a hold nyomában a Pollus felett, és az utasok szinte kivétel nélkül bóbiskoltak a hajnali órán. Fejük neki-nekikoccant a busz üvegének, ahogy a rozoga faros a híres „halálkanyarban” majd háromszázhatvan fokos fordulatot leírva ráfordult a dorogi útra. Csak egy fiatal pár, Maria és Josef intett boldog izgalommal búcsút a párából épp csak kibukkanó Mókus-hegynek. A három feszületet így sem, úgysem láthatták. Amikor a kőbányában megkezdődött a nagyüzemi, robbantásos kitermelés, nehogy megsérüljenek, hátrább kellett vinni őket. De az is lehet, hogy valamelyik pártfunkcionárius szemét szúrták. A falu határában a kis kápolnák is kezdtek már átadni magukat az enyészetnek. Se szándék, se pénz nem volt a megóvásukra.

A Rietlingék háza a kanyar szoros ölelésében lassan eltűnt a bukkánóban.

Josef divatos mustárszínű „Vörös Október Ruhagvár” öltönyben, fehér ingben, nyakkendő nélkül, Maria csinos virágmintás kartonruhában és az egész buszt betöltő mosolyban feszített a hátsó ajtó mellett, a lépcső tetején.

Öltözetük nem kis meglepetést okozott a felszállásnál a munkába induló melósok, és a megrakott pulkorbokkal piacra igyekvő asszonyok között. Poggyászuk mindössze egy keményfedeles bőröndből és egy kézitáskából állt.

– Wohín, Maria? – ébredt meg tömedék aknánál Rézi néni a szomszéd utcából.

– Tajcsland – válaszolta Maria büszkén mosolyogva.

– Á, sön sön – kiabált három fogát megvillantva a kicsit süket néni.

A hangos szóra Josef egyik munkatársa is felemelte fejét a mellkasáról és álmosan megkérdezte:

– De kiöltöztél, Szepi. Hol a malteros ruhád?

– Az most egy darabig a kamrában fog lógni a szögön. Aztán dolgozzatok helyettem is, Pista!

Csak az illendőség kedvéért kérdezősködtek. Hiszen hetek óta a látogatásról beszéltek a faluban. Igaz, nem ők voltak az elsők, akik nekiindultak. Akkor már több család meglátogathatta rokonait az NSZK-ban. Sokaknak éltek odakint családtagjai, akik vagy a háborúban kerültek ki, vagy a kollektív bűnösségre hivatkozva lettek kitelepítve, esetleg 1956 után disszidáltak a megtorlásoktól tartva, vagy csak egyszerűen a jobb élet reményében.

Csolnok egy festői szépségű völgyben fekszik a Gete-hegy lábánál, lankáin szőlősökkel és a hegyek gyomrában megbúvó, az utcák alatt tekergőző bányákkal. Mária gyerekkorában még hallotta, ahogy a szobájuk alatt, a tárnákban robbantottak. A falu lakói többnyire szorgos sváb telepések voltak. Bár történetünk idejére a nehéz, de biztos megélhetést biztosító bánya sok bátor „idegent” is odavonzott már. Közülük is sokan benősültek azonban az őshonos csolnoki családokba. Tízből hat férfi biztosan a tárnákban dolgozott. Talán egy család sem akadt, amelyik ne adott volna legalább egy életet a szénnek vagy a háborúnak.

Az asszonyok többnyire otthoni munkát végeztek, de ők sem lustálkodtak naphosszat, mert majdnem minden házhoz tartozott konyhakert, baromfiudvar, disznó az ólban, a határban kukoricás és szőlős. Néhány háznál még ló és tehén is akadt, de a legtöbbet bizony be kellett szolgáltatni a közösbe. Az a nő, aki mégis dolgozott, annak a termelősövetkezet adott munkát. A tízből a maradék két férfi szintén ott dolgozott, a másik kettő pedig dorogi gyárakban, üzemekben iparosként. Ezek azonban valamilyen formában többnyire mind a bányát szolgálták ki.

Josef szakítva a hagyományokkal, apja ösztökélésére inkább kőművesnek állt. Bár egyszer a több pénz reményében kipróbálta a bányászéletet, de mindössze három munkanapot bírt ki a föld alatt. Megijedt a sötét, nyirkos, nyikorgó vágatoktól. Hamar visszasunnyogott az építőiparba.

Maria rövid soroksári cselédkedés és néhány év gyárban töltött munka után elsőszülött fiukkal volt éppen otthon. Nem olyan régen, 1960-ban házasodtak össze. Bár addigra a szokások és a társadalmi elvárások sokat változtak a faluban, Josef szülei nem örültek maradéktalanul a nincstelen, hatgyermekes bányászcsaládból érkező, félárva menyasszonynak.

Josef ellenben – ami akkoriban ritkaságnak számított – testvérek nélkül nőtt fel. Náluk akadt egy pár sor kukorica, meg néhány nadrágszíjnyi szőlőparcella is a határban. Nem számítottak szegénynek. Anyja papnak szánta, Joseffel ezt viszont elfelejtette megbeszélni. Nem sokat veszített vele az eklézsia. Suhancként csak a csínytevésen, az ugratáson járt az esze. Nemegetszer menekültek cimboráival lélekszakadva a krutzifixelő Putz bácsi elől. Telente azzal szórakoztatták az öreget,

hogy a szatócsbolt bejárati ajtajának támasztottak egy hőembert, és becsengettek. Szegény felesége nem győzte felmosni a jeges fickó után maradt tócsákat. Farsangkor meg a parasztokat kergették az őrületbe. Szétszedték a szekereket, és a ház tetején rakták össze. A szerencsétlen gazda másnap égre-földre kereste a lovaskocsit. Az égen előbb-utóbb meg is találta.

Mária tíz évesen egy bányaozlásban veszítette el édesapját, ezért két bátyjának már nagyon fiatalon munkába kellett állnia. Anyjuk legnagyobb bánatára ők is bányászok lettek. Más választásuk nem volt. Valamiből etetni kellett a négy kisebbet. Akkoriban még nem volt özvegyi nyugdíj. Mária egyszer volt a Balatonon nyaralni, kárpótlásként apja haláláért.

Anyósa különösen rossz szemmel nézett a fiatalasszonyra. Maria, amikor nekiindultak a nagy útnak, nem szívesen hagyta rá a kis Józsikát, bár az elsőszülött fiúunoka szent volt. Nem rajtuk múlt, hogy otthon kellett hagyniuk, nem vihették magukkal a gyereket. A hatalom tartott tőle, hogy disszidálnak, ha velük tart.

Szeptember közepe volt, mikor a hajnalok már kissé hűvösek, de a nappalok még igazán kellemesek.

Izgatottan számolgatták, mikor érnek Dorogról Budapestre, majd onnan a régen áhított Nyugat-Németországba.

Az utolsó pillanatban érkeztek a dorogi állomásra. A kalauz éppen megfújta a sípot, és a mozdonyból magasra csapott a gőz. Talán éppen Csolnokon fejtették a szenet, ami energiát adott a vasparipának. Josef – mint egy filmben – a már mozgásban lévő kocsi lépcsőjére ugrott, bóröndjét párjának hagyva, aki kissé ijedten, de nevetve szaladt utána. Josef kezét elkapva, végül maga is feljutott.

A vagon tömve volt utasokkal, de szerencséjükre Leányváron két férfi leszállt, így nekik is jutott végre ülőhely, közvetlenül az ablak mellett. A piliscsabai laktanyánál felszállt pár orosz katona két bárisnya társaságában. A nőket körülengte a Krásznája Moszkva semmivel össze nem téveszthető, borzalmasan édes, émelyítő illata. Az utasok tüntetőleg elfordultak tőlük, pedig igazából nem zavartak senkit. A bakák unottan pöfékeltek a kocsi peronjában, míg a nők a budi tükrénél hangosan locsogva mázolták ízléstelen pirosra szájukat.

Búcsú így is, úgy is

Amikor 1938-ban létrehozták, Georg Franz-cal és Johann-nal együtt az elsők között lépett be a Volksbundba, ami kezdetben még csak kulturális szövetségként, népművelési egyesületként működött. Később azonban jelentős szerepet játszott a Waffen-SS először törvénytelen, majd 1942 februárjától már legális magyarországi toborzásaiban. Az első illegális jelentkezőket még a budapesti Deutsches Hausból, hatvanfős csoportokban csempészték ki az országból az SS teherautóin. Később már szervezeten, vonattal szállították az önkénteseket.

A toborzásoknak három szakasza volt a magyarországi németek körében. Törvénytelen, önkéntes és kényszersorozás. A harmadik szakaszban már az sem számított, ha az illető nem tudott németül, esetleg beteg vagy testi hibás volt.

A Pfeiffer-fiúk Dorogra, a Cseh vendéglőbe jártak a többi suhancsal együtt a gyűlésekre.

– A magyar hadseregben csak büdös svábok vagyunk! Az első sorba küldenek golyófogónak! A SS-ben mindenki rendes kiképzést kap, és akár még tiszt is lehet belőle! Ha lesz elég jelentkező, a Führer tudni fogja majd, mekkora területet kapjunk vissza! – tüzelték a szónokok a fiatalokat.

Földet, házat az elfoglalt területeken, birodalmi állampolgárságot, az itthon maradt családtagoknak pedig segélyt ígértek... És az agitáció sikerült.

1942 márciusában, amikor a németek sorozást tartottak Pilisvörösváron, Georg fivérével, Franz-cal együtt rögtön jelentkezett. Mivel rajongott a fegyverekért, fel sem vetődött a kérdés: bevonuljon-e. Bátyját inkább a kalandvágy és az eszme hajtotta. Harmadikuk, Johann már nő és két éve a kis Josef boldog édesapja volt. Ő inkább elkerülte a toborzókat. Eszébe se jutott velük tartani, ha már a bánya amúgy is mentességet adott neki. Egy családból amúgy sem vinnének három fiút a frontra.

Miután alkalmasnak találták őket, nem töltvén még be a nagykorúságot jelentő huszonnegyedik évüket, olyan szülői beleegyezésre is szükségük volt, amiben azok az SS-be való belépésük támogatása mellett magyar állampolgárságuk elvesztését is tudomásul veszik.

A szülők vonakodva, de végül is aláírták a nyilatkozatot.

Másfél hónap várakozás után végre megjött a behívó.

A fiúk izgatottan, anyjuk és apjuk vegyes érzelmekkel forgatták a papírost. Pfeifferék büszkék voltak a két laklira, de féltették is őket.

Franz fontoskodva mutogatta a bálban barátainak a behívóparancsot.

– Na, gyerekek, majd ha ilyenetek lesz, akkor ti is elmondhatjátok magatokról, hogy felnőttek vagytok.

Epp a közösség védőszentjét, Nepomuki Szent Jánost ünnepelték. Több bál is volt aznap a faluban, mert a különböző társadalmi háttérű fiatalok más-más helyen szórakoztak. Míg a parasztok és tanultabbak a Strass vendéglőben, a szegényebb bányászok Putzék kocsmájában mulattak.

Még véletlenül sem keveredhetett a két csapszék közönsége, mert annak mindig csúnya verekedés lett a vége. Néha még a bicska is előkerült. A parasztok amúgy is sokat piszkálták a bányászokat. A szenesek kecskéit gúnyosan csak bányásztehénnek hívták.

A két népcsoport egyharmad-kétharmad arányban oszlott meg a bányászok javára. A hétköznapiakban is elkülönülve éltek. A településnek voltak gazdagabb és szegényebb részei. A földművesek a falu leghosszabb utcájában, a Bauergassén nagyobb házakban laktak. A takaros épületekhez gazdasági udvar, istálló és baromfiudvar is tartozott. Lovuk, tehenük, szekerük is akadt.

Persze azért kapcsolódási pont is volt bőven a két népcsoport között, de az alá- és fölérendeltségi viszony mindig világos volt. Ha a bányászok megkapták a szénjárandóságukat, a parasztok szállították el szekérrel. A fuvart aztán a bányászok ledolgozták a földeken.

A bányászok többnyire a kolóniában, kis szoba-konyhás lakásokban éltek, amit a bányavezetés építtetett nekik.

Zsidót a faluban csak egyet ismertek, a péket. De az is beházasodott a svábok közé. A bánya sok embert odavonzott, de akárhonnan és akármennyien is jöttek, a döntő többség mindig a sváb népesség maradt.

A besorozott fiúk, „úgyis egyszer élünk – ki tudja, holnap ihatunk-e még” jelszóval, mérték nélkül öntötték magukba a bort és a méregerős pálinkát. Franz az italtól megerősödve összeverekedett egy betévedt parasztfiúval. Georg mindig gyűlölte az erőszakot, de féltette a bátyját. Közéjük állva próbálta megakadályozni a csetepatét, így végül ő húzta a rövidebbet. Neki is behúztak egyet. Felrepedt a szemöldöke.

Franz nem is vett róla tudomást, hogy öccse éppen védeni próbálja, ugyanúgy kakaskodott tovább.

Georg meglegelte az erőszakos társaságot, feldúlva, vérző fejét fogva elvonult egy csendes sarokba. Remegve rágyújtott. Így próbált menekülni a számára idegen helyzetből. Idegesen pöckölgette a hamut cigarettájáról, mikor megállt mellette Teréz. Nem is vette észre, hogy ő is itt van a bálban. Sosem jártak. Minek? Pista egy órán belül úgyis berúgna. Teréz meg kivel táncolna? Nem is sejtette, hogy Teréz csak miatta jött el. Még egyszer, utoljára látni akarta.

A szépasszony megilletődve Georg szeméibe nézett, aztán félszegen mosolyogva megszólította:

– Hiányozni fogsz, te nagy gyerek! Nagyon vigyázz magadra, kis hadnagyom, és mindenképpen gyere haza! Én vární fogok rád! Te nagyon jó fiú vagy, Georg, nem maradhatsz ott a fronton! Szükségem van rád! Neked még itt lesz dolgod, velem.

Szoknyája hajtókája alól elővett valamit.

– Kicsit vérzik még a homlokod. Töröld meg ezzel, és tedd el emlékebe! Más nemigen tudok adni neked. Gondolj majd rám, ha néhanapján a kezedbe kerül!

Közben egy könnycsepp gördült végig lassan az arcán.

– Köszönöm Teréz... asszony! – kapta el remegő ujjal a könnycseppet Georg, még mielőtt az a padlóra hullott volna. Visszajövök, ígérem – válaszolt hebegve, miközben szíve majd kiugrott a helyéről. Sosem gondolta, hogy ez a beszélgetés valaha is elhangozhat kettejük között.

Teréz részegen kacszázó férje után sietett. Az ajtóból visszafordult, és egy keserű pillantással búcsút vett a fiútól.

Georg töltött magának egy pohár bort, és addig nézegette ujján a könnycseppet, míg az lassan el nem párologott bőrének melegétől.

BARÁTSÁG

TARTALOMJEGYZÉK 2024

Címlapunkon közölt művek

- Hock Ferenc: Bogdányi kőbánya
cseresznyefákkal
XXXI. évfolyam, 5. szám, borító 1
Hock Ferenc alkotásaiból
XXXI. évfolyam, 5. szám, borító 2
Kovács Júlia: Fonódások
XXXI. évfolyam, 4. szám, borító 1
Díjazott gyerekrajzok
XXXI. évfolyam, 4. szám, borító 2
Péntek Orsolya Kollázsok sorozatából
XXXI. évfolyam, 2. szám, borító 1
Péntek Orsolya kollázsai
XXXI. évfolyam, 2. szám, borító 2
R. Lakatos Klára: Csillagtánc
XXXI. évfolyam, 6. szám, borító 1
R. Lakatos Klára alkotásaiból
XXXI. évfolyam, 6. szám, borító 2
Szélpál Éva: Jubileumi borítóterv
XXXI. évfolyam, 3. szám, borító 1, 4
Szyksznian Wanda: Magyar Kultúra
Napja
XXXI. évfolyam, 1. szám, borító 1
Szyksznian Wanda alkotásai
XXXI. évfolyam, 1. szám, borító 2

Képriportok

- Blickpunkt 2023 díjazott munkái
XXXI. évfolyam, 1. szám, borító 3-4
- Blickpunkt 2024
XXXI. évfolyam, 6. szám, borító 3

- Tanévnyitók nemzetiségi iskolákban
XXXI. évfolyam, 4. szám, borító 3
- Bajtai László, Somogyi Zsuzsanna:
BARÁTSÁG jubileumok
XXXI. évfolyam, 2. szám, borító 3-4
- Fuhl Imre: Szlovákok Napja
Bakonycsernyén
XXXI. évfolyam, 4. szám, borító 4
- László Anita: 200 éves a gyulai román
katedrális
XXXI. évfolyam, 5. szám, borító 4
- Spengler László: 20 éves a Zentrum
XXXI. évfolyam, 5. szám, borító 3
- Stipan Balatinac: Dan Hrvata –
Horvátok Napja
XXXI. évfolyam, 6. szám, borító 4

Riportok, interjúk

- IX. Nemzetiségi Ifjúsági Találkozó
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11529. old.
- Az idei tanév már az új Bolgár Oktatási
és Kulturális Központban indult
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11525. old.
- Átadták a 2023/24-es tanév országos
nemzetiségi rajz- és fotópályázat díjait
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11538. old.
- Felkészülés a nemzetiségi
önkormányzati választásokra
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11411. old.
- Így kezdődött a tanév a román
nemzetiségi oktatási intézményekben
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11526. old.

- Megalakultak az országos nemzetiségi
önkormányzatok
XXXI. évfolyam, 5. szám, 11584. old.
- Tanévnyitó a Nézsai Mikszáth Kálmán
Szlovák Nemzetiségi Általános
Iskolában
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11524. old.
- Ukrán nemzetiségi és ukrán-magyar
két tanítási nyelvű iskola indult
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11527. old.
- Újraindult a Rom Som folyóirat
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11442. old.
- Balányi Klára: Az új évben is
a nemzetiségekkel közösen...
*Interjú Soltész Miklós egyházi
és nemzetiségi ügyekért felelős
államtitkárral*
XXXI. évfolyam, 1. szám, 11348. old.
- Balányi Klára: Negyven éve
a nemzetiségi oktatásban
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11540. old.
- Balányi Klára: Többes identitás egy
művészi életpályán
Interjú Péntek Orsolyával
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11446. old.
- Kalla Éva: Daróczi Ágnes Bp. díszpolgára
XXXI. évfolyam, 6. szám, 11662. old.
- LdU Presse: A Magyarországi Német
Önkormányzatok Újévi Gálaestje
XXXI. évfolyam, 1. szám, 11352. old.
- LdU Presse: Budapesten épül a 18.
magyarországi német tanösvény
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11560. old.

LdU Presse: Megkezdődött a Koch Valéria Iskolaközpont korszerűsítése
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11528. old.

LdU Presse: Német hagyományok Békés vármegyében
XXXI. évfolyam, 6. szám, 11664. old.

LdU Presse: „Összefogásra és együttgondolkodásra hívunk”
Megújult a Lenau Ház
XXXI. évfolyam, 5. szám, 11591. old.

LdU Presse: Tovább bővül a hazai német tanösvények hálózata
XXXI. évfolyam, 1. szám, 11364. old.

Mayer Éva: Blickpunkt – 2024
XXXI. évfolyam, 6. szám, 11667. old.

MTI: A nemzeti kisebbségek helyzete az Európai Unióban – konferencia
XXXI. évfolyam, 6. szám, 11656. old.

MTI: Együttműködési megállapodást kötött az Igazságügyi Minisztérium tizenkét országos nemzetiségi önkormányzattal
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11415. old.

S.B./Hrvatski glasnik: Horvátok Napja – Dan Hrvata Szombathelyen
XXXI. évfolyam, 6. szám, 11659. old.

Tanulmányok, dokumentumok, publicisztikák, megemlékezések

- 75 éves a FÜEN
Az MNOÖ a FÜEN-ben – Schubert Olívia alelnök előadása
XXXI. évfolyam, 6. szám, 11688. old.
- A magyarországi németek elhurcolásának és elűzetésének emléknapja
fotók: Grund Lajos/Zentrum.hu
XXXI. évfolyam, 1. szám, 11343. old.
- Az elmúlt 30 év képeiben, emlékezéseiben
XXXI. évfolyam, 1. szám, 11372. old.
- Állami kitüntetések augusztus 20-a alkalmából
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11530. old.
- Eltelt 20 év...
fotók: Zentrum.hu/Spengler László
XXXI. évfolyam, 5. szám, 11600. old.
- Harmincéves a nemzetiségi törvény Somogyi Zsuzsanna és Balányi Klára felvételei
XXXI. évfolyam, 1. szám, 11366. old.
- Justitia Regnorum Fundamentum díjjal ismerték el Doncsev Toso munkásságát
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11421. old.
- Konferencia az őshonos kisebbségek anyanyelvi oktatáshoz való jogáról
XXXI. évfolyam, 5. szám, 11602. old.

- Nemzetiségekért Díj – 2023
XXXI. évfolyam, 1. szám, 11344. old.
 - Szlovákok Napja Bakonycseryén
fotók: Fuhl Imre, Kiss-Kohut Andrea, Trenka Erika
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11532. old.
 - Többnyelvűség Magyarországon
Szociolingvisztikai vizsgálatok nemzetiségekről
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11550. old.
 - Visszatekintés és előrenézés
Hollerné Racskó Erzsébet, az Országos Szlovák Önkormányzat és az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége elnökének gondolatai 2024 elején
XXXI. évfolyam, 1. szám, 11350. old.
- Borbély Anna: Egy kutatói pályáról
Hornokné Uhrin Erzsébet tiszteletére
XXXI. évfolyam, 6. szám, 11660. old.
- Ciotea, Alin Florin: 200 éves a gyulai Szent Miklós román ortodox székesegyház (Simon Éva fordítása)
XXXI. évfolyam, 5. szám, 11630. old.
- Hegedűs Sándor: A holokauszt áldozatainak magyarországi emléknapja
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11443. old.
- Hegedűs Sándor: Csodaszer, de nem titok
Digitális Tudománytár
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11557. old.
- Hegedűs Sándor: Kincsek az értéktárakból
XXXI. évfolyam, 1. szám, 11358. old.
- Hegedűs Sándor: Kincsek az értéktárakból
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11430. old.
- Hegedűs Sándor: Kincsek az értéktárakból
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11544. old.
- Hegedűs Sándor: Kincsek az értéktárakból
XXXI. évfolyam, 5. szám, 11594. old.
- Hegedűs Sándor: Kincsek az értéktárakból
XXXI. évfolyam, 6. szám, 11668. old.
- Hegedűs Sándor: Romák a „Gulágon”
XXXI. évfolyam, 5. szám, 11621. old.
- Hegedűs Sándor: Tarka tények
Címszavak a Karácsony Lexikonból
XXXI. évfolyam, 6. szám, 11644. old.
- Hegedűs Sándor: Tükörben
XXXI. évfolyam, 6. szám, 11674. old.
- Hegedűs Sándor: Valaki nincs sehol
A 100 éve született Váci Mihályról s Váci Mihálytól
fotók: Fortepan/Szalay Zoltán, Hunyady József
XXXI. évfolyam, 6. szám, 11682. old.

Hollerné Racskó Erzsébet:
30 éves a BĀRĀTSĀG
Csodálatos, színes világ (Beköszöntő)
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11463. old.

LdU Presse: Nemzetiségi önkormányzati választások 2024-ben
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11404. old.

Mayer Éva: A 30 éves BĀRĀTSĀG ünnepei
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11403. old.

Török Tamás: Harminc év után: a nemzetiségi jogok helyzete a gyorsan változó társadalmi környezetben
A Nemzetiségi Biztoshelyettes 2023. évi tevékenységének szakmai áttekintése
fotók: Török Tamás
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11424. old.

Vízer Balázs: Európa Kulturális Fővárosai 2024-ben: Bad Ischl, Bodø és Tartu
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11418. old.

Prózai művek

Bárkányi Valkán, Zoltán: Kara néni karácsonya
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11517. old.

Bárkányi Valkán, Zoltán: Karácsonyi vacsora
XXXI. évfolyam, 6. szám, 11676. old.

Bechtel Helga: Volt egyszer egy fehérszemű malacom
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11506. old.

Doncsev Toso: Apám fehér felhőket álmodott (elbeszélés)
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11470. old.

Filákovity Radojka: Vagyok, aki vagyok, nem kell választanom
Kettős identitással az élet
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11570. old.

Fuhl Imre írásaiából
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11477. old.

Hracjsja Kocsar: Édes anyanyelvünk
Krajcsir Piroska fordítása
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11473. old.

Kalla Éva: 365 szó (részletek)
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11500. old.

Kondacs Pál: Szökés (elbeszélés)
István Anna fordítása
XXXI. évfolyam, 5. szám, 11614. old.

Milosevits Péter: Ex cathedra, zakóban
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11486. old.

Milosevits Péter: Lerjano, perjano
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11466. old.

Mukics Dusán: A remény hajnala
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11416. old.

Mukics Dusán: Ljubljana – ahogy én láttam (részletek)
XXXI. évfolyam, 1. szám, 11375. old.

Nagy Kiril: Sárgaházi etűdök
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11481. old.

Péntek Orsolya: Részlet a Hóésés
Rómában című regényből
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11448. old.
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11510. old.
Pfeiffer Gábor: Lábnyomok a sárban
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11494. old.
Primož Sturman: Tűsarkú
fordítás: Mukics Dusan
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11440. old.
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11503. old.
Varga Ilona: Joka XXI.
XXXI. évfolyam, 1. szám, 11378. old.
Varga Ilona: Joka XXII.
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11436. old.
Varga Ilona: Joka XXIII.
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11512. old.
Varga Ilona: Joka XXIV.
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11562. old.
Varga Ilona: Joka XXV.
XXXI. évfolyam, 5. szám, 11617. old.
Varga Ilona: Joka XXVI.
XXXI. évfolyam, 6. szám, 11678. old.

Versek, műfordítások

- Február, itt a nyár... (versösszeállítás)
XXXI. évfolyam, 1. szám, 11386. old.
- Nemzetiségi költők verseiből:
Josef Michaelis, Maria Berényi, Eva Fábriánová versei
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11452. old.
- Tavaszi versek (versösszeállítás)
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11450. old.
- Áts Erika versei
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11468. old.
- Becker Róbert versei
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11480. old.
- Berényi Mária verseiből
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11492. old.
- Dolnozemský, Juraj versei
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11493. old.
- Fábrián Éva verseiből
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11516. old.
- Gubinski Takac, Katarina versei
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11502. old.
- Hattinger-Klebasko Gábor versei
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11476. old.
- Jerzy Snopek Petőfi versfordításai
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11484. old.
- József Attila cigányul
Choli Daróczi József fordításai
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11465. old.
- Káli-Horváth Kálmán verseiből
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11469. old.
- Kányádi Sándor: Novemberi szél
XXXI. évfolyam, 5. szám, 11583. old.

Kjoszeva Szvetla versei
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11488. old.
Klotz Mária versei
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11508. old.
Koch Valéria versei
Ember Mária fordításában
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11478. old.
Korb, Angela verseiből
fotó: Bajtai László
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11489. old.
Kormos Sándor versei
fotó: Bajtai László
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11479. old.
Michelis, Josef versei – magyarul
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11499. old.
Nagy Gusztáv verseiből
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11490. old.
Nemes Nagy Ágnes: November
XXXI. évfolyam, 5. szám, 11583. old.
Papucsek Gregor magyarra fordított
verseiből
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11491. old.
Pável Ágoston: Mások ügettek, én csak
poroszkáltam
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11509. old.
Pilinszky János: Ravensbrücki passió
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11443. old.
Pilinszky János: Harbach 1944
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11445. old.
Szabó Antigoné és Szabó Kálmán
műfordításai
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11472. old.
Szabó Lőrinc: Őszi fák
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11523. old.
Székely Magda: Az ítélet
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11444. old.
Tarasz Sevcsenko versei
Weöres Sándor fordításai
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11467. old.
Tišler, Jolanka versei
Lukács István fordításai
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11497. old.
Váci Mihály: Ha érdemes, ha nem
XXXI. évfolyam, 6. szám, 11685. old.
Váci Mihály: Haza, hozzád, hét hídon át
XXXI. évfolyam, 6. szám, 11687. old.

Könyvekről

- A horvátok szerepe
Óbudán és a városegyesítésben
Történeti szerepek, identitások és
asszimiláció
XXXI. évfolyam, 6. szám, 11694. old.
- A magyarországi horvátok néprajza 17.
XXXI. évfolyam, 1. szám, 11388. old.

- Egy falat mennyország
XXXI. évfolyam, 1. szám, 11389. old.
- Székely András Bertalan, dr.: Új szlovák
néprajzi kötet jelent meg
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11574. old.

Kiállítás

Wolfart János: Hock 100 – emlékkiállítás
Dunabogdányban
XXXI. évfolyam, 5. szám, 11634. old.

Rajzok, festmények

Baloghné Wusching Ágota családi
fotóalbumából
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11498. old.
Bechtel Helga: Buszon
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11507. old.
Bechtel Helga: Rigó ernyővel
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11453. old.
XXXI. évfolyam, 3. szám, borító 2
Kiss Adél grafikái
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11491. old.
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11505. old.
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11511. old.
Mayer Éva: Bevéődés
XXXI. évfolyam, 3. szám, borító 3
Oroján István pasztellrajza
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11508. old.
Roszen Ruszev grafikája
XXXI. évfolyam, 3. szám, 11464. old.

Mellékletek

Szélpál Éva: BARÁTSÁG
tartalomjegyzék – 2023
XXXI. évfolyam, 1. szám, 11395. old.

Házaink tája

Bolgár konyha
XXXI. évfolyam, 5. szám, 11636. old.
Farsangi ételek
XXXI. évfolyam, 1. szám, 11392. old.
Petőfi-konyha
XXXI. évfolyam, 4. szám, 11576. old.
Tavaszi saláták
XXXI. évfolyam, 2. szám, 11456. old.
Szilveszteri-újévi falatok és kortyok
XXXI. évfolyam, 6. szám, 11696. old.

Szélpál Éva összeállítása

Februári finomságok

Az év második hónapja Európa-szerte – szakácsművészek állítása szerint – a konyhaművészet legizgalmasabb időszaka. A téltől egyre kifelébb haladva a tavaszvárás időszaka ez. A hagyományos és kissé unalmas januári étrend – a leleményes háziasszonyoknak köszönhetően – ilyenkor már mindenütt új ízegyüttesekkel gazdagodik. (Jelezve, hogy közeledik a „nagy tavaszi áttörés”.) Ennek bizonyosságaként a világháló segítségével az alábbi (sorrendben: görög, szlovén, román, horvát, bolgár, lengyel, ukrán és szlovák) recepteket halásztuk ki olvasóink számára, s tesszük közkincsé.

Gesztenyeleves csirkével

Hozzávalók (4 személyre):
 50 dkg csirkehús, 30 dkg gesztenye,
 10 dkg burgonya, 2 fej hagyma,
 60 ml fehérbor, 30 ml főzőtejszín,
 2 gerezd fokhagyma,
 2 evőkanál olívaolaj,
 őrölt pirospaprika, kakukkfű,
 só, bors ízlés szerint.

A darabokra szedett csirkehúst egy hagyma és egy gerezd fokhagyma társaságában edénybe tesszük. Vízrel felöntjük, sózzuk és megfőzzük. Ha kész, vegyük ki a hozzávalókat, és tartsuk meg az alaplevet. Egy másik edénybe tegyünk egy kevés olajat és a megtisztított gesztenyét, a burgonyát, a maradék hagymát, a fokhagymát és a kakukkfűvet. Ezeket enyhén megpirítjuk, majd felöntjük a borral. Adjuk hozzá a csirkehúslevet, és forraljuk körülbelül egy órán át. Ezután az edény tartalmát pépesítsük, adjuk hozzá a tejszín, sózzuk, borsozzuk, paprikázzuk, majd a levest egy finom szitán átpasszírozzuk. A főtt csirkeadarabokkal együtt tálaljuk.

(vita.gr)

Póréhagymaleves olvasztott sajttal és darálthússal

Hozzávalók:
 1 liter zöldségleves alaplé,
 35 dkg darált sertéshús,
 20 dkg sajt,
 1 fej vöröshagyma,
 2 vastag szál póréhagyma,
 1 gerezd fokhagyma,
 1 csipetnyi őrölt kömény,
 só, őrölt bors,
 tejszín ízlés szerint.

A póréhagymát megtisztítjuk, hosszában kettévágjuk, alaposan megmossuk és kb. fél centiméter széles szeletekre vágjuk. A hagymát és a fokhagymát megpucoljuk, külön-külön apróra vágjuk. Egy edényben felforrósítjuk az olajat. Hozzáadjuk a darált húst, és addig sütjük, amíg a darabok finoman megpirulnak. Sütés közben a húst sóval, borssal, őrölt köménnyel és a zúzott fokhagymával ízesítjük. Amikor a hús megpirult, hozzáadjuk a felcsíkozott vöröshagymát és a póréhagymát. Folyamatos kevergetés mellett három-négy percig pirítjuk a hozzávalókat, s utána ráöntjük a levesalapot. Forraljuk fel, majd mérsékeljük a hőmérsékletet közepesre, és hagyjuk főni a levest további húsz percig, vagy amíg a póréhagyma megpuhul. A sajtot darabokra vágjuk, és betesszük az edénybe. Addig főzzük, amíg a sajt elolvad. Ha szükséges, adjunk hozzá még egy kis tejszín, és ha kell, utóízessük sóval és borssal. Az elkészített levest mélytányérokban vagy levesescsészékben bagettel vagy más kenyérral tálaljuk.

(okusno.je)

Céklás rizottó

Hozzávalók:
 30 dkg cékla, 18 dkg rizs,
 1 fej hagyma, 6 dl húsleves,
 1 dl fehérbor, 5 dkg parmezán sajt,
 4 dkg feta sajt,
 2 evőkanál olívaolaj,
 1 citrom, 1 csokor kapor,
 1 gerezd fokhagyma,
 só és bors ízlés szerint.

Hámozzuk meg, s reszeljük le a nyers céklát, aprítsuk fel a megtisztított hagymát. Tegyük az olajat egy nagy serpenyőbe, s tegyük bele mindkettőt. Főzzük őket kevergetve alacsony lángon tizenöt percen át. Ezután adjuk hozzá a zúzott fokhagymát, amivel további egy percig főzzük. Hozzáadjuk a rizst, és pár percig pirítjuk, majd felöntjük a borral. Amikor eléri a forráspontot, adjuk hozzá a húsleves mennyiségének felét, és addig keverjük, amíg fel nem szívódik. Adjuk hozzá a többi húsleves egy-egy evőkanállal, és folyamatosan keverjük, amíg a rizs ideális állagú nem lesz. Keverjük hozzá a lereszelt parmezánt, a fél citrom kifacsart levét. (Ha a rizottó kissé sűrűnek tűnne, adjunk

hozzá még egy csepp alaplé.) Sóval, borssal ízlés szerint fűszerezzük. A felaprított kaprot, a citrom lereszelt héját és a morzsolt feta sajtot összekeverjük egy csepp olívaolajjal, majd a rizottó tetejére adagoljuk.

(*evéz.ro*)

Édesköménnyel, fehérborral, cikóriával és íróval sült csirke

A csirkecombokat sózzuk, megborsozzuk. Az édesköményt megtisztítjuk és vékony csíkokra, vágjuk. A cikóriát felnegyedeljük, a kemény (és keserű) közepüket kivágjuk. Egy mély serpenyőben, közepes lángon felhevítünk két evőkanálnyi vaját, majd beletesszük a combokat, és néhány percig sütjük őket, amíg megpirulnak, majd megfordítva a másik oldalukat is ugyanennyi ideig sütjük. Ekkor vegyük ki a húst a serpenyőből, s öntsük hozzá a bort és az alaplevet. Tegyük bele az édesköményt, a hagymát, a cikóriát és az újabb két evőkanálnyi vaját. Jól keverjük össze, majd tegyük vissza a csirkecombokat és fedjük le. Pároljuk negyedórán keresztül, időnként megkeverve, amíg a csirke már nem lesz véres a csontok körül. Vegyük ki a csirkét, tegyük át egy mély tepsibe bőrös felével felfelé. A serpenyő további tartalmát hagyjuk kissé hűlni, majd adjuk hozzá az író, röviden keverjük össze a zöldségekkel, és tegyük a csirke köré. Ezután a 200 fokra előmelegített sütőben addig sütjük, amíg a bőr szép barna színt kap. A folyadékknak nem szabad teljesen elpárolognia. Ecetes chili paprikával tálaljuk.

(*jutarnji.hr*)

Csirke gombával sajtkaabát alatt

A burgonyát egy fazék hideg vízbe tesszük, és nagy lángon, a forrás kezdetét követően 5-6 percig főzzük. A csirkemellet apróra, a gombát pedig nagy kockákra vágjuk. Egy serpenyőben kevés felforrósított olajon a húst barnára sütjük, majd kivesszük. Ugyanebben az olajban két percig pirítjuk a felaprított hagymát, s hozzáadjuk a gombát. Beleöntjük a lisztet, és körülbelül egy percig kavargatjuk. Felöntjük a tejszínnel, és beletesszük a húst. Sózzuk, borsozzuk. Tegyük át mindezt egy jénai tálba vagy öntöttvas edénybe, s öntsük hozzá a tejet. Durva reszelőn reszeljük hozzá a burgonyát. Ezzel és a reszelt sajttal megszórjuk a tál vagy edény tartalmát. Helyezzük 180 fokra előmelegített sütőbe. Harminc-nyolcvan percig süssük, utána tálalható.

(*marica.bg*)

Burgonya rakott darált hússal, sárga sajttal és metélőhagymával

A megmosott burgonyát sós vízben héjában megfőzzük. Egy serpenyőben olajban megpirítjuk az apróra vágott hagymát. Amikor áttetszővé válik, hozzáadjuk a darált húst, sózzuk, borsozzuk, és aranybarnára sütjük. Végül hozzáadjuk a préselt fokhagymát, s alapos keverés után áttesszük egy főzőedénybe. A serpenyőben a kockákra vágott szalonnát is aranybarnára sütjük, s ezt is a húshoz adjuk. Öntsük a tejszínt ugyanabba a serpenyőbe, adjuk hozzá a csipetnyi fűszerőrleményeket (paprika, egy cayenne bors, szerecsendió), sózzuk, borsozzuk. Keverjük össze a tejszínnel, próbáljuk alaposan közé keverni a serpenyő aljáról az előzőleg megsütött hús maradványait is. A lehűtött burgonyát hámozzuk meg, és vágjuk szeletekre. Kenjük ki egy tepsit vajjal, és rendezzük rétegekbe az alapanyagokat a következőképpen: burgonya, vékony réteg tejszín, hús és szalonna, reszelt sajt. Ezután 180 fokra előmelegített sütőben kb. negyven percig sütjük, amíg a sajt aranybarna nem lesz. A sütés befejezése előtt szórjuk meg metélőhagymával.

(*smaker.pl*)

Hozzávalók:

4 csirkecomb, 1 nagy édeskömény,
3 cikória, fél fej hagyma,
4 evőkanál vaj,
1,5 dl húsleves alaplé,
1,5 dl fehérbor, 1 dl író,
ecetes chilipaprika,
só, bors ízlés szerint.

Hozzávalók:

30 dkg csirkemell, 25 dkg gomba,
25 dl tej, 4 burgonya,
1 fej hagyma, 1,5 dl főzőtejszín,
10 dkg sajt, 1 evőkanál liszt,
só, bors ízlés szerint,
olaj.

Hozzávalók:

5-6 nagyobb burgonya,
70 dkg darált marhahús,
20 dkg füstölt szalonna,
20 dkg sajt, 2 közepes fej hagyma,
2 dl főzőtejszín, 1 gerezd fokhagyma,
1 teáskanál vaj,
1-1 csipet szerecsendió,
édes pirospaprika,
cayenne bors,
valamint só, őrölt fekete bors
ízlés szerint,
metélőhagyma, olaj.

Inhalt „Barátság”/ „Freundschaft”

Jahrgang 32. Heft 1.

In der ersten Ausgabe von 2025 werden die Personen und Organisationen vorgestellt, die am 18. Dezember 2024, am Tag der Nationalitäten den Preis „Für die Nationalitäten“ erhalten haben. Traditionell wird in dieser Ausgabe das vollständige Inhaltsverzeichnis des vorigen Jahres veröffentlicht. Im Interview mit Staatssekretär Miklós Soltész werden die Aufträge im Budget bezüglich der Nationalitätenselbstverwaltungen sowie die finanziellen Quellen deren Verwirklichung, bzw. die durchzuführenden Aufgaben dargestellt. Vor 30 Jahren wurden landesweit die Nationalitätenselbstverwaltungen gegründet, ihre bisherige Arbeit wird nun bewertet und zusammengefasst. Auch die Landesgala der Ungarndeutschen wurde in diesem Sinne in Fünfkirchen veranstaltet, wir berichten über die Festgala mit Fotos. Vor 80 Jahren wurden Frauen und junge Männer zur „Malenkij Robot“ verschleppt, ca. 200 000 Ungarndeutsche wurden vertrieben, am Gedenktag, am 19. Januar wurde in Trautsondorf/Herceghút an die historischen Ereignisse erinnert. Wir stellen die neuen Vorsitzenden der Landesselbstverwaltungen der Roma, der Ukrainer und der Serben vor. Wir nehmen von Professorin Caruha Vangelio, von der hervorragenden Persönlichkeit der griechischen Gemeinde bzw. des öffentlichen Lebens der Nationalitäten in Ungarn Abschied. Die nächste Ausgabe von „BARÁTSÁG“ erscheint am 15. April.

In the first issue of 2025, we are presenting those individuals and organizations who received the Nationalities Award on Minority Day, December 18, 2024. Traditionally, we are also publishing the entire Table of Contents of the previous year in this issue. In his interview, State Secretary Miklós Soltész previews the tasks assigned to the minority self-governments in the budget and the financial resources for their implementation, as well as the tasks to be completed. The national minority self-governments are 30 years old, their work up to this day is evaluated, summarized and celebrated. The National Gala of the Germans in Hungary also took place in Pécs in this spirit, which we are reporting about in pictures and an essay. 80 years ago, women and young men were dragged to the “Malenkij robot”, about 200,000 domestic Germans were deported. The historical events were commemorated in Herceghút on January 19, on the Memorial Day. We are introducing the new national presidents of the Roma, Ukrainian and Serbian communities. We bid farewell to the outstanding personality of the Greek community and Hungarian minority public life, Professor Caruha Vangelio. The next issue of BARÁTSÁG will be published on April 15.

Contents “Barátság”/ “Friendship”

Vol. 32. No. 1

Lapzárta: 2025. január 31.

A BARÁTSÁG következő száma 2025. április 15-én jelenik meg.